

**ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS
DE ATTILA JÓZSEF NOMINATAE
SECTIO SCIENTIAE SOCIALISMI**

TUDOMÁNYOS SZOCIALIZMUS

НАУЧНЫЙ СОЦИАЛИЗМ

WISSENSCHAFTLICHER SOZIALISMUS

TOMUS XII.

**ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS
DE ATTILA JÓZSEF NOMINATAE
SECTIO SCIENTIAE SOCIALISMI**

TUDOMÁNYOS SZOCIALIZMUS

НАУЧНЫЙ СОЦИАЛИЗМ

WISSENSCHAFTLICHER SOZIALISMUS

TOMUS XII.

SZEGED

1973

Szerkeszti:

DR. RÁCZ JÁNOS
tanszékvezető egyetemi tanár
a történelemtudományok kandidátusa

Technikai szerkesztő:

BELÉNYI GYULA
tanársegéd

NAGY LÁSZLÓ

A FRANCIA KOMMUNISTA PÁRT HARCA ALGÉRIA FÜGGETLENSÉGÉÉRT

BEVEZETÉS

A gyarmatok néptömegei, amelyek hosszú ideig a történelmen kívül álltak, és amelyeket csupán a történelem objektumának tekintettek (Lenin) — a második világháború után egyre nagyobb mértékben és intenzitással kapcsolódtak be a világméretű antiimperialista osztályharcba és váltak a történelem szubjektumává. A gyarmatok felszabadulása, függetlenségük kivívása a szocialista világrendszer létrejötte mellett a legjelentősebb történelmi tény. A gyarmatok nemzeti felszabadítási harca mindig támogatásra talált és talál a világ öntudatos proletariátusánál. Különösen fontos, felelősségteljes feladat hárul a gyarmattartó ország öntudatos proletariátusát vezető kommunista pártra, amelynek minden erővel harcolni kell a hazáa burzsoáziája által leigázott gyarmatok felszabadításáért, függetlenségéért.

E világméretű osztályharc egyik szintere volt Algéria és Franciaország. A közel nyolc évig tartó algériai háború idején — amely közvetlenül a vietnami „szennyes háborút” követte rendkívül nehéz körülmények között harcolva kellett a Francia Kommunista Pártnak támogatni az algériai nemzeti felszabadító harcot.

Az alábbiakban a párt dokumentumait vizsgálva kíséreljük meg bemutatni ezt a nehéz — hibáktól nem mindig mentes — de a körülményekkel mindig reálisan számotvevő és a gyakorlatban rendkívül sokat segítő harcot.

Megkíséreljük nyomon követni, hogy az algériai nemzeti felszabadító háború, annak változásai, fejlődése hogyan tükröződik a párt hivatalos állásfoglalásaiban, illetve, hogy a francia kommunisták figyelembe véve e változásokat és a felszabadító háború franciaországi hatását, hogyan segítették az algériai nép harcát.

Algéria — a „tengerentúli három megye”

A francia imperializmus Vietnám elvesztésével súlyos vereséget szenvedett Ázsiában. A vietnámi szabadságharcosok győzelme arra kényszerítette a francia gyarmatosítókat, hogy elhagyják Vietnámot. E kényszerű kivonulásuk Ázsiából növelte az észak—afrikai francia gyarmatok — Tunisz, Marokkó, Algéria — jelentőségét. E három gyarmat közül Algériának volt a legnagyobb jelentősége. Lakóinak száma az 1950-es években 10 millió, ennek 10%-a kb. egy millió európai származású — döntő többségében francia volt. Az algériaiak európai elnyomóikra nemcsak mint envahisseur-ökre — hódítókra —, hanem mint infidele-kre — hitetlenekre — is tekintettek. Franciaországban pedig egyesek ennek ellenhatására Algéria leigázását a középkori spanyol reconquistához hasonlították, így akarván „legitimizálni” Algéria gyarmatosítását.¹ A nemzeti felszabadító háború kirobbanásának valódi oka azonban nem a vallási ellentétben keresendő. Az igazi ok az algériai társadalmi valóság, az algériai nép nyomora, amint ezt később a francia imperializmus egyes politikusai is beismerték, kárhoztatva magukat, amiért időben nem léptek a reformok útjára.²

Algéria gyengén fejlett mezőgazdasági ország. Az ország északi részében levő jó termőföldek — 2 726 700 ha — alig több, mint 22 ezer európai telepes birtokában voltak.³ A mezőgazdasági termék értéke 1955-ben 145 milliárd frank, ebből 100 milliárd a 22 ezer európai tulajdonosé, 45 milliárdon pedig 600 ezer algériai parasztgazdaság osztozik.⁴ Ehhez még hozzá kell tennünk, hogy az algériaiak által termelt mezőgazdasági termék 60%-a önfogyasztott, a népgazdaság 9/10-e zárt gazdaságban él. 1 millió parasztnak nincs se földje, se munkája, 400 ezer nem tudja megfelelően táplálni családját, további 400 ezer pedig Franciaországban dolgozik.⁵ A munkaerő fölösleg tehát óriási, ami nem ösztönzi a gyarmatosítókat, hogy változtassanak a hagyományos kizsákmányolási formán.

Az iparban sem voltak kedvezőbb helyzetben az algériaiak. A 450 milliárd magántőke befektetésből 8% 7 224 algériai vállalkozóé, akik 23 ezer munkást foglalkoztatnak, szemben a 305 ezer munkást foglalkoztató 26 400 európaival. Az évi 900 milliárd frank áruforgalomból 69 milliárd az algériaiaké.⁶

Természetesen a gazdasági élet nem csupán az Algériában született franciák kezében volt. Az ipart — főleg a kitermelő ipart és a hitelintézeteket — franciaországi monopóliumok és bankok ellenőrizték. A legfontosabbak: Banque de l'Union parisienne, Banque de Paris et des Pays—Bas, Banque de l'Indochine, Rotschild.

Jogilag Algériát, mint tengerentúli három megyét kezelték — tehát mint Franciaország integráns részét. „L'Algérie c'est la France.” „Vele kapcsolatban csak olyan problémák adódhatnak, amilyenek Poitou-val vagy Bretagnenyal kapcsolatban” —

¹ Jules Romains a l'Aurore c. lapban. Idézi: Leon Feix: Les communistes et la lutte nationale du peuple algérien Cahiers du communisme (továbbiakban C. C.) 1955. n. 2 148. old.

² Így pl. Soustelle 1955 június 1-i beszámolójában: „két nyugtalanság alkot egy óriási robbanóerőt: 1. a növekvő nyomor 2. egy kis muzulmán burzsoázia” Ugyanott: „venni kell a bátorságot, hogy elismerjük, hogy ígéreteink nagy részét nem tartottuk be.” Idézi: Ch.-H. Favrod: La révolution algérienne, Paris, 1959 83. old.

³ Boudiaf hozzászólása az Agrárkérdés és a nemzeti felszabadító mozgalom c. eszmecseréhez. Algéria gazdasági helyzetéről, főleg a mezőgazdaságról szól. Béke és szocializmus, 1961. n. 2. (Béke és szocializmus továbbiakban B. Sz.)

⁴ Abdel Kadel Els—Onahrami: A legközelebbi cél a függetlenség B. Sz. 1959. n. 9. 89. old.

⁵ Raymond Barbe: Aspects économiques de la crise du système colonial français C. C. 1957. n. 5. 744—745. old.

⁶ Abdel Kadel Els—Onahrami az imént idézett cikkében.

jelentette ki Mitterand belügyminiszter a Nemzetgyűlésben a felkelés kirobbanásának másnapján.⁷ Algéria értékét növelte még földrajzi közelsége, stratégiai helyzete, olcsó munkaerő-piac. Az országban az egészségügyi ellátottság tragikus, az analfabétizmus rendkívül magas. Az objektív helyzet változást sürgetett — még a lakosság életkori megoszlása is ebbe az irányba hatott. A népesség 53%-a 19 évesnél fiatalabb volt.⁸

Igen éles politikai harc folyt legális keretek között 1954. novembere előtt is. A legjelentősebb politikai szervezetek az MTLD és az AKP. Az MTLD — Mozgalom a Demokratikus Szabadságjogok Diadaláért — nagy befolyással rendelkezett a kispolgárság körében. A szervezet vezérkarát francia műveltséggel rendelkező értelmiségek alkotják. Céljuk egy polgári demokratikus társadalom felépítése. Külpolitikájukban elítélik a NATO-t, a gyarmatosítókat, de bizalmatlanul tekintenek a szocialista országokra, a Szovjetunióra is. Az Algériai Kommunista Pártban is a Szovjetunió jelenlétét vélik fölfedezni, s mivel a párt a proletárinternacionalizmust hirdette, a nacionalisták nem tekintették nemzeti pártnak. Az AKP-val szemben ezért is bizalmatlanok.⁹

A politikai ellentét élesen nyilvánult meg 1953-ban, amikor az áprilisi községi választások idején „...egyes nacionalista vezetők dühödt kommunista ellenes kampányt szítottak, amelynek célja az volt, hogy a kommunista pártot kirekessze az ország politikai életéből, s nélküle indítsa el az un. „nemzeti egység” — listákat.”¹⁰

Tehát, a kommunisták és a nacionalisták között 1954. előtt sem volt meg az egység, sőt kapcsolatuk olykor kimondottan ellenséges volt. A nacionalisták tábora sem volt azonban egységes. Pl. Ferhat Abbas csak 1956. áprilisában csatlakozik a szabadságharcosokhoz. A felkelést tehát — amelyet nem előzött meg komoly, hosszantartó agitációs munka — a nemzeti egység létrejötte nélkül robbantották ki.

⁷ Idézi: Leon Feix: Les communistes et la lutte... C. C. 1955. n. 2. 199. old.

⁸ Idézi: R. Schaffer: Révolution en Algérie, Paris 1956. 165. old.

⁹ Deuxieme Congress National du MTLD en Algérie, Alger 4, 5 et 6 a vril 1953. Tartalmazza a kongresszus dokumentumait.

¹⁰ Ahmed Akhar: Az algériai nép nemzeti demokratikus frontjáért Tartós békéért, népi demokráciáért 1953. július.

A FRANCIA KOMMUNISTA PÁRT HARCA
ALGÉRIAI FÜGGETLENSÉGRE VALÓ JOGÁNAK
ELISMERTETÉSÉÉRT A IV. KÖZTÁRSASÁG
BURZSOÁ PARLAMENTI VISZONYAI
KÖZÖTT (1954—1958)

„...tiszteltetben tartottuk az elveket, de minden esetben a helyzettel is számot vetettünk.”

(M. Thorez: Záróbeszéd a KB. ülésén 1958. október 4.)

**A felkelés kirobbanása. Az FKP állásfoglalása.
Az uralkodó osztály reagálása**

1954. november 1-re virradó éjjel Algériában az Aures-hegységben katonai őrhelyeket és postaállomásokat támadtak meg az algériai hazafiak. Ezzel az akcióval vette kezdetét az algériai nép nemzeti felszabadító háborúja, amely 1962. márciusig tartott. A hazafiak ekkor még „...inkább morálisan, mint katonailag voltak felfegyverkezve, nem rendelkeztek szervezetekkel a népen belül.”¹¹

A gyarmatosítókat és az uralkodó osztály más tagjait megdöbbsentették az események. Azonnal tisztogató hadműveletekbe kezdtek. A Nemzetgyűlésben vitát rendeztek az algériai kérdésről. A kormánypárti, jobboldali képviselők külföld (Egyiptom, sőt még Magyarország is!) felbujtásnak tulajdonították a felkelést.¹²

Egyszerűen nem akarták tudomásul venni, hogy az algériai nép részéről egy nemzeti jellegű politikai problémáról van szó.¹³ A kommunista képviselők viszont rámutattak, hogy Algéria nem szerves, integráns része Franciaországnak, hanem gyarmat, leigázott ország, amelyet úgy is kezeltek, mint gyarmatot. Javasolják, az Algériai Köztársaság megalakítását, amelynek saját alkotmánya, kormánya és parlamentje lenne.¹⁴ A Francia Kommunista Párt nyilatkozatban foglalt állást az algériai eseményekkel kapcsolatban. Ismertette az algériai helyzetet, annak okát, majd javaslatokat tett: megállapította, hogy több vidéken ostromállapot van, falvak át-fésülése, szervezetek feloszlása, demokratikus lapok elkobzása — mindezek mindennaposak Algériában.

A jelen szituáció — amely joggal foglalkoztatja a franciák többségét — oka, hogy a francia kormányzók visszautasítják az algériaiak óriási többségének nemzeti követeléseit. A felkelés oka azonban nem csupán ez a visszautasítás, hanem „... az általánossá vált és egyre növekvő nyomor, amely az Algériában dühöngő gyarmati rendszer egyenes következménye. Az uralkodó osztály, a gyarmatosítók makacsul tagadják egy nemzeti jellegű politikai probléma létezését Algériában, konokul állcázva a gyarmati rendszer a „három francia megye” elnevezéssel. A kormány hátat fordít az algériai realitásnak, nevezetesen egy egész nép akarátának, amely *szabadon és demokratikusan akarja intézni saját ügyeit.*”

¹¹ Lakhder ben Totbal, az Ideiglenes kormány belügyminiszterének nyilatkozata a felkelés kirobbanásának negyedik évfordulója alkalmából. Idézi: Ch.-H.-Favrod: i. m. 217. old.

¹² L' Année politique 1945. 273—278. old. l'Humanité 1954. XI. 30.

¹³ A vita anyaga a l'Année politique imént idézett lapjain.

¹⁴ L' Année politique 1954. 282. old.

A párt konkrétan a fegyveres összecsapásokkal, a szabadságharcosok harci módszereivel kapcsolatban is állást foglalt „a KP híven Lenin tanításához, nem tudná támogatni az egyéni cselekedetek megnyilvánulását, amelyek alkalmasak arra, hogy akaratlanul is a leggonoszabb gyarmatosítók érdekében történjenek. Biztosítja azonban az algériai népet a francia munkásosztály szolidaritásáról a jogainak védelméért és az elnyomás ellen folytatott *tömegharcban*.” Az algériai problémát nem szakítja el az európaiaktól. A párt azért is harcol „... mert az Algériában és Észak-Afrikában gyakorol kolonialista politika szorosan kapcsolódik a német militarizmus újjászüléséhez és megkönnyíti a német imperializmus átplántálását afrikai földre.”

Javaslatokat tesz a probléma megoldására: azonnal leállítani a tisztogató hadműveleteket, visszahívni a három hónapja Algériába szállított katonai csapatokat és rendőri erőket. „Elismerni az algériai nép *szabadságköveteléseinek jól megalapozottságát és tárgyalni ezen követelésekről az algériai közvélemény egészének illetékes képviselőivel*. Ez nemcsak az Algériában élőknek felel meg, hanem Franciaország nemzeti érdekeinek is.”¹⁵

Amikor a nyilatkozatról véleményt mondunk, nem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy az FKP. milyen nehéz helyzetben volt. Nem adminisztratív, fizikai presszióra gondolunk az uralkodó osztály részéről — bár ilyen is előfordul — hanem arra, hogy milyen szerény propagandaeszközökkel rendelkezett a párt az uralkodó osztályához viszonyítva egy olyan harcban, amelyben egy évszázados mítoszt, illúziót kellett lerombolnia. (Algéria Franciaország szerves része; a francia „grandeur” és „gloire” Algéria különválásával megszűnik.) A Kommunistáknak nem csupán elvi nyilatkozatot kellett adniuk, hanem ezzel a tömegek mozgósítását is kellett szolgálniuk. Nem véletlen, hogy a helyzet bemutatásával, leírásával kezdődik a nyilatkozat. Majd megmutatja a fegyveres harcok kirobbanásának valóságos okát („... az általánossá vált és egyre növekvő nyomor...”.) Az uralkodó osztály számára mindez csupán katonai problémát jelent. Holott, s ezt az FKP a *kezdetől* fogva nagyon határozottan hangsúlyozza, egy *nemzeti* jellegű *politikai* problémáról van szó! Algériában egy nemzet van kialakulóban (nation en formation) és az „algériai dráma” megoldásánál ezt kell figyelembe venni!¹⁶

Tehát ha nemzeti jellegű politikai problémáról van szó, akkor a megoldás: nemzeti függetlenséget adni Algériának. Ez így — expresszis verbis — azonban hiányzik a deklarációból. Az FKP nem támogatta volna Algéria nemzeti függetlenségét? Nem ismerte volna az elveket? A kérdés nem ilyen egyszerű, hogy a probléma átgondolása nélkül „igen-nel vagy „nem”-mel válaszolhatnánk.

A Francia Kommunista Párt valamennyi kongresszusának egyik fő kérdése mindig a gyarmatokhoz, az ott folyó nemzeti mozgalmakhoz való viszony volt. 1937-ben az Arles-ben tartott kongresszuson Thorez a KB beszámolójában határozottan állást foglalt. „Az FKP-nak a gyarmati népeket illető fő követelése *a szabad rendelkezés, a függetlenségre való jog marad*.¹⁷ A második világháború utáni nagy baloldali előretörés idején az FKP programjába vette egy szabad, önkéntes társuláson alapuló Francia Unió tervét, ahol egyenjogú fél lenne minden ország. Az Unió létrehozásának hangsúlyozása került előtérbe, — az FKP joggal bízott akkor egy baloldali előrehaladásban — ami megmaradt az ötvenes években. Ez azonban nem jelentette, hogy a függetlenségi törekvéseket nem támogatják. „Az FKP minden

¹⁵ Déclaration du PCF sur la situation actuelle en Algérie C. C. 1954. n. 11—12. 1406—1407. old.

¹⁶ Le drame algérien par Leon Feix L'Humanité 1954. XII. 4.

¹⁷ Le IX.° Congrès du PCF, Arles 1937 Idézve: M. Thorez: Textes choisis sur l'Algérie 11. old.

gyarmati nép szabadságra és függetlenségre való jogát hirdeti..."¹⁸ Az 1954-ben tartott XIII. kongresszuson újra fontos problémaként szerepelt a gyarmati kérdés. Ekkor fejeződött be a vietnami „szennyos háború” és vált egyre intenzívebbé az észak-afrikai arab államok harca a függetlenségért. Marokkóban és Tuniszban éles politikai csaták, sztrájkok, sőt fegyveres összecsapások követték egymást.

A kongresszuson nem szerepelt különös nyomatékkal egy Francia Unió terve, de — nagyon helyesen — továbbra is a baráti kapcsolatok kialakításának szükségessége mellett foglalt állást. „Pártunk — támogatva a gyarmati népeket a szabadság kivívásáért folytatott akciójában — tudatában van annak, hogy úgy szolgálja Franciaország igazi érdekeit, ha elismeri a gyarmati népek *függetlenségre való jogát*,” amely megteremtené a baráti kapcsolatok kialakításának feltételeit ezen népekkel.”¹⁹ Néhányan még a párttagok közül is meghátrálnak, amikor a gyarmati és függő népek önrendelkezéséről van szó.²⁰ Leon Feix — aki rendszerint a KP álláspontját fejtje ki a gyarmati problémákkal kapcsolatban — határozottan és világosan kijelenti felszólalásában: „Az egyetlen lehetséges mód, hogy helyt adjunk ezen népek (ti: a gyarmati népek) szabadságra és függetlenségre való legitim követeléseinek.”²¹ Algériát rendkívül erős szálak — nemcsak gazdasági, hanem emberi, kulturális is — fűzték Franciaországhoz, mivel közel 1 millió francia élt Algériában. Főleg ezért foglalt el különleges helyet a francia gyarmatbirodalomban. A kirobbant felkelés — amelyről oly keveset tudtak (azt is inkább csak sejtették) azonnal kiváltotta ennek az 1 millió embernek a reakcióját, amely a franciaországi közvélemény döntő részét melléjük állította. Az Algériai Kommunista Párt 4-i nyilatkozatában nyomatékosan „... felhívja az algériaiakat, különösen az európai munkásokat, hogy higgyenek a gyarmatosítók hazug propagandájának, gondolkodzanak el az eseményeken.”²² November 2-án az FKP a l'Humanité-ban még provokációknak véli a fegyveres összecsapásokat.²³

Anélkül, hogy a kommunisták tudnák, hogy kik és milyen céllal vesznek részt a fegyveres összecsapásokban, hangsúlyozzák az észak-afrikai népek szabadságra való törekvésének jogosságát és „... a tárgyaló partnerek bizonyosan nem fognak hiányozni, ha elfogadják a felmerülő politikai problémák megvitatását.”²⁴

Az említett tényekből nagyon világosan kitűnik, hogy nem az elvek nemismeréséből fakadóan nem említették a november 8-i deklarációban az algériai nép nemzeti függetlenségre való jogát. 1954. novemberében még nem tudhatták, hogy az események merre fejlődnek, hogy valóban egyéni cselekedetről van-e csupán szó, vagy pedig ezek a fegyveres akciók felkeléssé fejlődnek. Nem tudták, ki szervezte a fegyveres harcokat. Az MTLD és az AKP még legálisan működik, bár lapjaikat elkobozták. Még hosszú idő telik el, amíg a fegyveres felkelés vezetője az FLN (Front de Libération nationale — Nemzeti Felszabadítási Front) — amely elsősorban a háború alatt széthullott régi nacionalista pártok és szervezetek aktivistáiból és tagjaiból alakult meg, s lényegében új párt jellegét ölti — szilárdan megveti lábát. Az FKP 1954 novemberében a pillanatnyi algériai eseményekkel kapcsolatban foglalt

¹⁸ Leon Feix: Afrika népeinek harca a szabadságért és a függetlenségért Tartós békéért, népi demokráciáért 1953. július 5.

¹⁹ Le XIIIe Congrès du PCF, Ivry 1954. C. C. 1954. június—július. 675. old.

²⁰ U. o. 927. old.

²¹ U. o. 832. old.

²² Az AKP nyilatkozatát idézi: Bashir Hadj Ali: Az algériai felszabadító harc néhány tanulsága c. cikkében B. Sz. 1965. n. 1. 110—111. old.

²³ L'Humanité 1954. XI. 2.

²⁴ L'Humanité 1954. XI. 3.

állást. A nyilatkozat pontos címe is erre mutat: „Az FKP nyilatkozata az algériában levő helyzetről.” „A proletariátusnak követelnie kell a „saját” nemzete által lenyomott gyarmatok és nemzetek politikai különválásának szabadságát.”²⁵ Bár a Nemzetgyűlésben a kommunista képviselők *saját alkotmánnyal, saját parlamenttel, saját kormányval rendelkező Algériai Köztársaság* létrehozását követelték, ami tulajdonképpen Algéria szuverenitását jelentené, de mindezt úgy tették, hogy nem ejtették ki a *függetlenség* szót Algériával kapcsolatban. A francia nép 1954-ben és még azt követően évekig — a kommunisták és néhány progresszív értelmiségi kivételével — nem tudott elképzelni egy független Algériát, és Algéria függetlenné válását a francia nemzetre mért, szinte helyrehozhatatlan csapásnak tartotta volna. Érdemes ezzel kapcsolatban idézni a progresszív értelmiség — amely valóban őszintén kívánta Algéria függetlenségét és harcolt is érte, bár harci módszerei nem mindig elfogadhatók — egyik tagjának Simon de Beauvoirnak a véleményét: „...Nem ejtettük ki a „függetlenség” szót, amely annyira népszerűtlen volt, hogy még a Temps Modernes-ben sem neveztük nevén a gyereket, bármennyire kívántuk is, bármennyire elkerülhetetlennek hittük is Algéria leválását.”²⁶

A fegyveres összecsapásokkal szemben megnyilvánuló bizalmatlanság a kispolgárságnak a gyarmatok felszabadító harcában betöltött szerepének helytelen megítéléséből is következett. Ismeretes Lenninek az a megállapítása, hogy a kalandorpolitika „... kispolgári országban, a polgári átalakulás történelmi időszakában elkerülhetetlen...”²⁷ Kalandorpolitikát viszont az FKP nem helyeselhet.

Mivel nem az AKP kezdeményezte a fegyveres harcot, így az vagy provokáció, vagy kalandorság. Az FKP így csupán a testvérpártja által indított felszabadító fegyveres harc iránt lenne bizalommal. Ez nem csupán az FKP-ban előforduló speciális eset, hanem a nemzetközi kommunista mozgalomban is általánosan elfogadott. Kétségtelen, hogy a második világháború után a nemzeti felszabadító mozgalmak legjelentősebb győzelmeiket a kommunista pártok vezetésével érték el, (Kína, Vietnam) de győzelmüket nemcsak szilárd akaratuknak, hanem szigorú tudományos elméletüknek is köszönhették.

Ugyanakkor az 50-es években új lendülettel előretörő nemzeti felszabadító harcokat vezető kispolgárság inkább csak szilárd akarattal rendelkezett. Az MTLD 1953. áprilisában tartott kongresszusán hangsúlyozza is „elméleti gyengeségét”. (insuffisances doctrinales)²⁸ A tudományos elmélet hiányából pedig — kapkodás, a tömegek mellőzése — vagyis kalandorpolitika következik. Az algériai szabadságharcosok inkább arra törekedtek, hogy fegyvert adjanak a parasztok kezébe, semmint, hogy felébrezzék politikai öntudatukat. Nem készítették elő a parasztokat a fegyveres harcra, nem folytattak politikai tömegmunkát közöttük. E tekintetben az AKP politikája sem volt hibátlan, Amellett — vagy talán éppen ezért? — hogy bizonyos várakozó álláspontra helyezkedett, az emancipációt a franciaországi forradalomhoz kötve elhanyagolta a legjelentősebb társadalmi erőt, a parasztságot. A hangsúlyt a békeharcra és az internacionalizmusra helyezte — a harcoló Vietnam segítése, a Szovjetunió politikájának propagálása — és ezért a nacionalisták szemében úgy tűnt, mintha nem nemzeti politikát folytatott volna.

Viszont míg a nacionalisták meddő vitákban és a választások bojkottálásába

²⁵ Lenin: A szocialista forradalom és a nemzetek önrendelkezési joga (Tézisek) Művei 22. k. Bp. 1951. 150. old.

²⁶ S. de Beauvoir: A körülmények hatalma Bp. 1966. 298. old.

²⁷ Lenin: A kalandorságról Művei 20. k. Bp. 1955. 365. old.

²⁸ Deuxième Congrès National du MTLD...

merültek, addig a kommunista párt munkástömegeket mozgatott (sztrájkok, tüntetések.)

Az FLN, a szabadságharcot vezető kispolgárság az említett hibákat nem csupán a harc kezdetén követi el, hanem később is. Ám volt egy olyan erő a nemzetközi életben, amely megváltoztathatta — pozitíve — a kispolgárság szerepét. Ez az erő a szocialista tábor léte volt.

Mindezeket figyelembe kell venni, amikor véleményt — és nem kategórikus ítéletet! — mondunk az FKP nyilatkozatáról. Ez az állásfoglalás — és ezt különös nyomatékkan hangsúlyozzuk — *nem gátolta az algériai nemzeti felszabadító harc kibontakozását és előretörését*. Az FKP nemcsak szavakban volt a szabadságharcosok oldalán, hanem tettekben is, végsősoron a tettek döntenek. Nem csupán lépést tudott tartani a felszabadító harc kibontakozásával, hanem ösztönözte is azt — kezdetben főleg a franciaországi algériai munkások körében végzett politikai munkájával.

Az FKP háborúellenes harcának kibontakozása és harca a kommunista—szocialista egységfront kialakulásáért

Franciaország népe nem akart egy újabb Vietnámot. Be kell fejezni a háborút. A szándék közös volt. De megmagyarázni a tömegeknek, hogy az algériai népek is joga van az önálló nemzeti létre, a szuverenitásra, mert csak ekkor ér véget a háború, csak így szüntethetik meg ezt a háborús tűzfészket — ez már roppant szívós, kitartó tömegpolitikai harcot követelt.

Az 1954. novemberi fegyveres összecsapások nem múló jelenségeknek bizonyultak. Algéria mindennapos probléma lett Franciaországban. Az FKP. legelőször is a Franciaországban élő algériai dolgozókkal való szövetség további erősítését tartotta szem előtt. A KB. 1955. januári ülésén ezzel foglalkozott. „Felhívja a francia dolgozókat, hogy nyilvánítsák ki cselekvő szolidaritásukat az észak-afrikai, főleg az algériai százezres dolgozók irányában, akiket a kolonializmus arra kényszerített, hogy országukban éljenek... és harcoljanak Algéria, Tunisz és Marokkó népeinek törvényes nemzeti törekvéseinek elismeréséért és támogatásáért.”²⁹ Nagyon fontos volt törekedni erre a szövetségre, mert már 1955-ben mutatkoztak — az algériai nacionalisták által okozott — ellenszenves megnyilatkozások a francia munkások iránt. Tény az is, hogy a francia munkások sem nyilvánítottak barátságos magatartást mindig az algériai dolgozók felé. Ez ugyanaz, mint Engels az ír és angol munkások kapcsolatáról említ. („... az angol munkások körében az irekkel szemben élő gyűlölet.”³⁰

Ám az FKP nem mehetett el bizonyos negatív jelenségek mellett bírálat nélkül, de bírálatát mindig a segítő jószándék vezette.³¹ 1955. május 1-én egyes algériai munkások szembefordultak az FKP-vel és más francia munkásszervezetekkel, összetűzéseket provokáltak — kolonialistáknak bélyegezve a francia munkásokat. A párt ezt visszautasította, az eseményekből pedig higgadtan levonta a tanulságot, és tovább törekedett kijavítani hiányosságait. Javasolta, hogy azokban a pártsejtekből, ahol algériaiak dolgoznak, többet és jobban tárgyalják az ő problémáikat, illetve ha olyan sokan vannak, külön sejtet is alkothatnak, mint pl. Marseille-ben a dokk-

²⁹ Session du Comité Central 1955. január 25—27. C. C. 1955. n. 3. 370. old.

³⁰ Idézi: Lenin: Nemzetek önrendelkezési jogáról Művei 20. k. Bp. 1955. 451. old.

³¹ G. Thevenin: Notre alliance avec les travailleurs algériens en France. C. C. 1955. n. 7—8. 844—855. old.

munkások. A XIII. kerületből pl. pártmunkások utaztak Algériába, hogy közelebről ismerkedjenek az eseményekkel.³²

1955 tavaszán, amikor kivételes állapotot rendeltek el több algériai területen, a harcok kiújultak. A párt a háborúellenes mozgalom tömegbázisának kiszélesítésére törekedett. A kormány minden eszközzel igyekezett ezt megakadályozni. Betiltotta a párt által június 14-re Mutualité-ba tervezett gyűlést, lábbal tiporva az egyik lényeges szabadságjogot, a gyűlekezési jogot. Az FKP erőiesen tiltakozott. A tömegekhez fordult. „Felhívja a munkásokat, a dolgozókat a demokratákat, hogy tiltakozzanak azonnal és erőteljesen ez ellen az önkényes rendelet ellen.” Az üzemekben és gyárakban, falun és városban rendezzenek tiltakozó gyűléseket. Közös akciót javasolnak a szocialistáknak: ... tárgyalni az algériai nép illetékes képviselőivel, alapul véve az algériai nép törvényes, nemzeti aspirációját.³³

Az algériai nemzeti felszabadító harc az FKP mellett nemzetközi téren is egyre nagyobb támogatást kapott a Francia Békemozgalom és az Interparlamentális Unió részéről.³⁴ A legjelentősebb nemzetközi támogatást a Bandungi értekezlet részvevőitől kapta, akik határozott támogatásról biztosították „Algéria, Marokkó, Tunisz népének önrendelkezési jogát és függetlenségét, és felszólítják a francia kormányt, hogy késedelem nélkül gondolkodjék ennek a kérdésnek békés rendezéséről.”³⁵

Az augusztus 20-i nagyszabású fegyveres akciót követően a francia- és a világgözüvélemény újra Algériára figyel. Az FKP augusztus 22-én foglalt állást az eseményekkel kapcsolatban: „... az Algériában, Marokkóban és más gyarmati országokban felvetődő problémákat csak úgy lehet megoldani, ha jogot adnak a népnek *szabadságra és függetlenségre* törekvésének és számot vetnek Franciaország *igazi érdekeivel*, amelyek nem a kolonialisták érdekei”³⁶ Nagyon fontos dokumentum, mert ebben említik *először* Algéria *függetlenségre való törekvésének jogosságát*. Az augusztusi dokumentumot követő újabban azonban már nem ilyen határozottak, ám cikkekben és beszédekben — tehát a propaganda területén — az FKP vezetői és politikusai határozottabban állnak ki Algéria függetlenségre, elszakadásra való joga mellett. Így pl. Thorez a Kommunista harcosok központi iskoláját megnyitó beszédében. Követeli „... a munkások és Franciaország más demokratáinak támogatásával a szabadságot és a *nemzeti függetlenséget*. (Indépendance nationale) A különválási jog — mindenki megérti ezt — nem azonosítható a különválás követelésével. A Francia Unió minden népe — beleértve az algériai népet is — kell, hogy saját maga legyen ura sorsa irányításának.”³⁷ Különválás és azután Unió — ha a sorrend megfordulna az hiba lenne, mert „a szabad szövetség hazug frázis a különválás szabadsága nélkül.”³⁸ (Lenin) A párt messzemenően figyelembe vette a tömegek tudati színvonalát, amikor egy unió lehetőségéről beszélt. Az idézett augusztus 20-i dokumentum azonban mégis jelentős. A korábbi állásfoglalásokkal szemben fordulatot jelent, bár tartalmában nem egy radikálisan új folyamat kezdődik utána. Viszont mindenképpen egy átmeneti szakasz veszi kezdetét. A propaganda területén már követelik a különválási jogot Algéria számára, bár ez még az unió hangoztatá-

³² U. o.

³³ Déclaration du bureau politique du FCF 1955. június 14. C. C. 1955. n. 7—8. 962—963. old.

³⁴ Közölve: C. C. 1955. n. 10. 1312. old.

³⁵ A Bandungi értekezlet záróközleménye Idézve: Szabad Nép 1955. április 25.

³⁶ Déclaration du FCF 1955. augusztus 22. C. C. 1955. n. 9. 1016. old.

³⁷ Allocution d'ouverture a l'école centrale des militants communistes. C. C. 1955. n. 11. 1457. old.

³⁸ Lenin: A szocialista forradalom és a nemzetek önrendelkezési joga (Tézisek). Művei: 22. k. Bp. 1955. 145. old.

sával keveredik. Mindez azt mutatja, hogy megkezdődött a harc a tömegek sovinszta előítéletei ellen, Algéria önálló nemzeti létének elismertetéséért.

A párt más ok miatt is körültekintően kezelte a különválás jogát. Az FLN az 1956-os Soumman-völgyi kongresszusáig nem adott határozott programot, csupán egyet hangsúlyozott: a függetlenséget. Az algériai kommunista párt nem akadályozta tagjait, hogy egyénileg csatlakozzanak a fegyveres harchoz, amelyhez a párt szervezeteileg 1955-ben még nem csatlakozott, hanem politikai tömegakciók szervezésén dolgozott — párhuzamosan a katonai akciókkal. 1954 novemberében felhívására az állami vállalatok dolgozói beszüntetik a munkát. Orleansville-ben ötezren tüntettek. 1955 szeptemberében betiltották az AKP működését. Mint látható az AKP sem tétlenkedett, csupán nem abszolutizálta a fegyveres harcot és harcolt a reformizmus és a nacionalista korlátoltság ellen.³⁹ Az algériai nemzeti felszabadító harcot vezető kispolgárságra is jellemző bizonyos fokig Leninnek a következő megállapítása: „... a burzsoázia mindig a maga nemzeti követeléseit helyezi előtérbe, mégpedig feltétel nélkül. A proletariátus szempontjából ezek a követelések az osztályharc érdekeinek vannak alárendelve.”⁴⁰ Az AKP is e szerint cselekedett. „Algéria népe, mint minden elnyomott nép, szabadságra, nemzeti függetlenségre törekszik — írja Larbi Buhali az AKP titkára 1955-ben — de a párt helyteleníti, hogy a harc csak egy követelésre, a nemzeti függetlenség követelésére irányuljon, ... a szabadságért és nemzeti függetlenségért vívott harccal egyidejűleg a kenyérért is harcolni kell; ki kell fejleszteni a *politikai tömegharcot* egyebek közt a választási küzdelem formájában is.”⁴¹ (a cikk a párt betiltása előtt, az 1955. áprilisi algériai választások után íródott). Véleményünk szerint, semmi bíráltnivaló nincs abban, ha egy átgondolt programmal nem rendelkező szervezet — amely egy nép vezetőjének mondja magát — fegyveres akciói bizalmatlanságra és megfontoltságra készítetik a kommunista pártot.

Ezen okok mellett az FKP nagyon bízott — és tegyük hozzá, hogy joggal — a francia politika balra fordulásában. A francia tömegek békét akartak, s ez különös nyomatékkan nyilvánult meg az év végi választási kampány során. A munkásosztály mindkét pártja, az FKP és az SFIO (szocialista párt) békeprogrammal lépett fel. A SFIO nyáron tartott kongresszusán a népek önrendelkezése mellett foglalt állást. Bár az északafrikai problémák okát nem a gyarmati rendszerben látja, hanem a funkcionáriusok és a birtokosok rasszizmusában. (Tehát szubjektív természetűek.)⁴² Guy Mollet december 19-én egy választási gyűlésen kijelenti: „Ázsiában, Afrikában azok a népek, amelyeket Európa gyarmatosított, követelik és kívívják autonómiájukat, szuverenitásukat. Ezt ismertük meg Indokínában tegnap, azután Tuniszban és Marokkóban, ma pedig Algériában.”⁴³ Minden jel arra mutatott, hogy a SFIO vezetőisége megértette az idők szavát.

Jogos optimizmussal állapíthatta meg az FKP: „... Mindenki számára világos, hogy a francia nép balra fog szavazni.”⁴⁴ A január 2-i választásokon a baloldali erők hatalmas győzelmet arattak. A kommunista párt jelöltjeire 5 492 134-en szavaztak, ami a leadott szavazatok 25,9%-a, és ez 151 mandátumot jelent. A SFIO 88 mandátu-

³⁹ Larbi Buhali: Az algériai felszabadító háború és békeharc B. Sz, 1961. n. 5. 28. old.

⁴⁰ Lenin: Nemzetek önrendelkezési jogáról Művei 20. k. Bp. 1955. 421. old.

⁴¹ Labri Buhali: Az algériai hazafiak harca a gyarmati rendszer ellen. Tartós békéért, népi demokráciáért 1955. június 5.

⁴² L. Lautiernies: Le front unique et le Congrès du Parti socialiste. C. C. 1955. n. 9. 1041. old.

⁴³ Idézi: J. Duclos: Ce que devrait être une politique nationale française. Démocratie Nouvelle 1957. XI. 317—320. old.

⁴⁴ Pour l'unité des forces démocratiques pour la victoire à gauche. C. C. 1955. n. 12. 1646. old.

mot szerzett, de a jobboldali pártok és mozgalmak is nem elhanyagolható számú mandátumhoz jutottak. Az MRP 70, a fasiszta Poujade-mozgalom pedig 51 mandátumra tett szert. Az FKP a választásokat értékelő nyilatkozatát „Éljen a Népfront!” felkiáltással fejezi be.⁴⁵ Az FKP január 6-án levelet intézett a SFIO-hoz és a radikális párthoz egy baloldali kormány létrehozása érdekében, amely „... meg tudná valósítani az algériai probléma békés megoldását tárgyalások útján”⁴⁶ A SFIO januári kongresszusán azonban Guy Mollet nem-mel felelt: „Népfront? Szóba sem jöhet!”⁴⁷ A határozatban pedig a párt magának követeli a hatalmat: „A szocialista párt tehát követeli a hatalmat egy Republikánus Fronti kormány számára. Kész arra, hogy ott minden felelősséget magára vállaljon”⁴⁸ Így a szocialisták a legtöbb szavazatot kapott kommunisták nélkül alakítottak kormányt. A kormányprogram — kétségtelen — pozitívumot mutatott a korábbi francia politikához képest. Úgy tűnt, hogy Algériában is lemond az erőpolitika folytatásáról. Guy Mollet február elején Algériába utazik, ahol ultra tüntetők fogadják és kapitulációval, hazaárulással, az ország feldarabolásával vádolják, mivel Catroux-t nevezi ki főrezidensnek Algériában. (Catroux-nak pozitív szerepe volt a vietnami háború befejezésében.)

Franciaországban is tevékenykedik a jobboldal — a Poujade — mozgalom, amelynek vezérkarában sok algériai érdekeltségű hajdani és újfasiszta van.⁴⁹ A kormány visszalép, Lacoste-ot nevezi ki főrezidensnek az Alger-i ultratüntetés hatására leváltott Catroux helyére. Lacoste „... gyorsan magáévá tette az algériai komplexitás tiszta szemlélését,”⁵⁰ vagyis elfogadta az ultrák álláspontját amit azt A. de Sérigny, az algériai ultrák egyik vezére írta. Az FKP elégedetlenségét fejezte ki, bírálta a kormányt, amely nem büntette meg az algériai zendülés résztvevőit, de betiltotta az 1934 februári antifasiszta tüntetés évfordulójára rendezett megemlékezéseket.⁵¹ A párt minden munkást és demokratát egységre szólított fel a fasiszta bandák garázdálkodásai ellen. Sürgette a megoldást, amely „... abban áll, hogy tűzszünettel azonnal véget kell vetni a vérontásnak az algériai nemzeti tény elismerésének alapján!” Csak „... így alakulnak ki egy közös tárgyalás feltételei az algériaiak összességének hivatott képviselőivel.” És „... egy ilyen politika megengedné egy igazi francia unió létrehozását.”⁵² A párt még mindig nem követeli egyértelműen az FLN-nel való tárgyalást, hanem „az algériaiak összességének hivatott képviselőivel” való tárgyalás mellett tör lándzsát. Az FLN egyes vezetői a párt rossz szándékát látják az ilyen állásfoglalásban. Így pl. Ettayeb egyik interjújában ezzel kapcsolatban a következőket mondja: „... az FKP számára csodálatosan megfelel a kerekasztal formula, mert így egy esetleges tárgyalásba bevonja az algériai testvérpártot is.”⁵³ Ám a tárgyalásokat csak akkor lehet megkezdeni, ha egy szilárd, biztos programmal rendelkező szervezet áll a nemzeti felszabadító harc élén, és ebben a szervezetben minden osztály, réteg autentikus képviselője helyet kap, vagyis létrejön a teljes nemzeti egység, és ez szervezeti téren is tükröződik.

⁴⁵ *Après la victoire du 2 janvier*. C. C. 1956. n. 1. 171. old.

⁴⁶ C. C. 1955. n. 1. 174—175. old.

⁴⁷ Idézi: J. Duclos: *Développer l'action des masses pour un nouveau front populaire*. C. C. 1956. n. 1.

⁴⁸ U. o.

⁴⁹ W. Rochet: *Le caractère fasciste du mouvement poujadiste*. C. C. 1956. n. 2. 194—212. old.

⁵⁰ A. de Sérigny: *La révolution du 13 mai*. Paris 1958. 32. old.

⁵¹ *Pour barrer la route au fascisme, Unité d'action Déclaraiton du Bureau politique du PCF*. C. C. 1956. n. 2. 249—250. old.

⁵² *Résolution du Comité Central* 1956. II. 7. C. C. 1956. n. 2. 248. old.

⁵³ Ettayeb, az FLN franciaországi föderációjának felelőse nyilatkozik így 1957. dec. 12-én. Idézi: Ch-H-Favrod: i. m. 207—214. old.

Algériában a fegyveres harcot illetően a teljes nemzeti egység 1956 nyarán jött létre. Az AKP is szervezetenként akkor tér át a fegyveres harcra, beolvaszta egységeit az ALN-be és az FLN-be, amelynek vezetőségébe *nem engedik be*, mert a párt — nem szünteti meg önállóságát. Egyes nacionalisták ezután is ellenségesen tekintenek a kommunistákra. Az UDMA (az Algériai Manifestum Demokratikus Uniója) nevű nacionalista szervezet márciusban, Ferhat Abbas áprilisban csatlakoznak az FLN-hez. Így a Souman-völgyi kongresszust már a nemzeti egység létrejötte után tartották.

A kerekasztal formula kétségtelen, hogy félreértésekre adott okot. Magukénak mondhatták a messalisták és a reakciós európaiak is. Ám azt is meg kell állapítanunk, hogy az egymillió európai, akik Algériában születtek, anyagi helyzetük az országhoz köti, s nem lehet nem létezőnek tekinteni őket. Ezért kellene mielőbb világos programot adni az FLN-nek, és abban állást foglalnia az európaiaknak egy független Algériában elfoglalandó helyzetével kapcsolatban. Amikor az FLN határozottabban deklarálja programját, akkor az FKP is határozottabb formulát javasol.

A függetlenséget egyértelműen ugyan nem követelik az imént említett nyilatkozatában, más kijelentések viszont, amelyek az algériai nemzet kialakulásáról vallott nézetek továbbfejlesztéséből következnek, s amelyekről M. Thorez a KB-ben tartott beszédében hosszabban szolt, erre utalnak.

„Egyesek kritizálnak bennünket a kialakulóban levő algériai nemzet koncepciójával kapcsolatban.” (nation algérienne en formation) Most „... együttthaladva a történelemmel, módosítottuk formulánkat és helyesen beszélünk algériai nemzeti tényről...” (fait national algérien)⁵⁴. Anélkül, hogy véleményt mondanánk a nemzetek kialakulásának folyamatáról a gyarmatokon, csupán egy dolgot jegyzünk meg Lenin után: „Az európaiak gyakran megfélemeznek arról, hogy a gyarmati népek is nemzetek...”⁵⁵ és mit ilyenek, joggal követelik a függetlenséget.

Az FKP a kormány visszalépése ellenére is minden erővel arra törekedett, hogy létrejöjjön a kommunista-szocialista egységfront. A köztük az 50-es években uralkodó rossz kapcsolat kijavítását segítette és ösztönözte az SZKP XX. kongresszusa is. „A békeharc érdekei azt követeli, hogy abbahagyva a kölcsönös vádaskodást, megtalálják az érintkezési pontokat, s ebből kiindulva kidolgozzák az együttműködés alapjait.”⁵⁶ Az ultrák előtti kapituláció ellenére a kormány egyes lépései pozitívnak mondhatók. Marokkó függetlenségét elismerik, Tuniszban megszüntetik a protektorátusi rendszert. Március 4-én Ch. Pineau külügyminiszter kijelenti: „Most békepolitikát kell folytatni, ... kutatni kell azt, aminek a békés egymás mellett élésnek kell lennie.”⁵⁷ Májusban kormányküldöttség utazik Moszkvába. A kormány különleges hatalmat kér az algériai probléma megoldásához. Guy Mollet március 9-én kijelenti a Nemzetgyűlésben: „A kormány elutasítja, hogy egy általánossá váló elnyomás útjára lépjen ... Beiktatásom azért van, hogy elhozzam a békét.”⁵⁸ A kommunista képviselők megszavazzák a kért kivételes hatalmat. J. Duclos indokolja a kommunisták „igen”-jét. A kivételes hatalmat arra kell felhasználni, hogy algériai nagybirtokosokat, privilégiumaikról való lemondásra kényszerítsék és nem másra.

⁵⁴ M. Thorez felszólalása a Központi Bizottságban Közölve: C. C. 1956. n. 3. 449. old.

⁵⁵ Lenin: A marxizmus karikatúrája. Művei 23. k. Bp. 1951. 59. old.

⁵⁶ Az SZKP XX. kongresszusa, Bp. 1956. A KB beszámolója 26. old.

⁵⁷ Idézve: Szabad Nép 1956. március 4.

⁵⁸ Idézi: L. Casanova: Internacionalisme proletarien et l'interet national. C. C. 1957. n. 4. 469. old.

„Szavazatuk kifejezi tiszta szándékunkat, hogy akadályt állítsunk a *reakció minden manőverének*, miközben *kifejlődik a munkásosztály és a népi tömegek akcióegysége*.”⁵⁹

A pártban nem mindenki fogadta helyeslően a „pouvoirs speciaux” megszavazását. A rossz viszony, amely a kommunisták és szocialisták között korábban megvolt, nem múlt el egyik napról a másikra. „.... bizonyos elvtársaknál megfigyelhető az egységfront-taktika általános visszautasításának tendenciája...”⁶⁰ Ugyanakkor a párt önkritikusan megállapította, hogy taktikája „... túlságosan is csak a csúcsokra szorítkozó taktika maradt”⁶¹ A KB májusi ülésén önkritikusan tárgyalták a „pouvoirs speciaux” megszavazásával kapcsolatban a pártban felmerült problémákat. Újult erővel és határozottabban kell a tömegekhez fordulni. A nagyszámú szavazat, amit az FKP januárban kapott, nem jelentheti, a tömegek között végezendő agitációs felvilágosító munka szünetelését vagy csökkenését. „.... Mégjobban meg kell *magyarázni a tömegeknek* politikánk alapját és *egyre jobban bevonni* az algériai tűzszünetért folytatott akcióba.”⁶² A pártnak gyorsabban kell reagálni az eseményekre és gyorsabban kell akcióit kibontakoztatni. „Csak akkor jutunk ide, ha nagyon közelről követjük a változó eseményeket, és ha a szükséges tisztasággal fejezzük ki magunkat, különösen a sajtóban, hogy elítéljük a háborús- és erőpolitikát. Mostanáig újságaink nyelve nem volt mindig elég kritikus. Fel kell emelni hangunkat, amikor szükséges.”⁶² A nemzetgyűlési szavazás után alábbhagyott a kritikai hang, és így „.... természetesen szavazatunk megengedte a szocialista vezetőknek, hogy bizonyos mértékben takarózzanak”⁶² E hiányosságok és problémák ellenére is azt kell monnunk, hogy a kommunisták nem cselekedtek elvtelenül a szavazásnál, „.... egy jelentős pillanatban nem akartuk alárendelni az egészet a résznek.”⁶³ A szavazás „.... kedvező *feltételeket* teremtett az egységfront fellendüléséhez...”⁶⁴ *A kommunisták szavazata a konkrét történelmi szituációban rejlő progresszív lehetőségeknek adott nagyobb nyomatókat.* Nem árulta el a forradalmi tisztaságot, ahogyan az un. új baloldal éles támadásaiban állította. (Jellemző, hogy az „új baloldal” korabeli lapjának, a France Observateur-nak utódja, a Nouvel Observateur ugyanilyen hangnemben támadta a pártot 1968 májusában!) A pártnak a szavazás pillanatában sem voltak illúziói: „....végső soron a tömegmozgalmak döntenek el, hogy merre haladnak az események.” — nyilatkozta Waldek Rochet március 12-én a szavazás napján. Ma — illetve a szavazást követő események ismeretének birtokában — könnyű ítéletet mondani, elmarasztalni a pártot, a hiba nem a pouvoirs speciaux megszavazása, hanem az azt követő várakozó álláspont, a tömegek között végzett agitációs felvilágosító munka intenzitásának csökkentése. Pedig a tömegekben akkor meglevő békevágy a propagandamunka fokozását követelte volna. Így a propaganda munka csökkentésével mintegy átengedték a terepet a sovinsztáknak, a „francia algéria” híveinek, akik a kormány felemás politikájától megzavart tömegeket egyre inkább politikájuk potenciális, majd a későbbiekben — amint azt látni fogjuk — tényleges — ha ideiglenesen is — támogatóivá teszik.

A kormány azonban békeígéreteiből nem váltott be semmit, sőt minden jel arra mutatott, hogy nem is fog. Áprilisban behívja a tartalékosokat, La Willedine kommunista polgármesterét letartóztatják, mert az algériai háború ellen agitál, május elején

⁵⁹ Idézte: C. C. 1956. n. 4. 495—496. old.

⁶⁰ M. Thorez: Válogatott cikkek és beszédek. Bp. 1965. 61. old.

⁶¹ U. o. 40. old.

⁶² Session du Comité Central 1956. V. 9—10. C. C. 1956. n. 5. 488. old.

⁶³ M. Thorez: Vál. cikkek... Bp. 1965. 50. old.

⁶⁴ Résolution du Comité Central du PCF 1956. III. 22. C. C. 1956. n. 488. old.

a l'Humanité-t és más demokratikus lapokat elkoboznak. Május 9-én, a győzelem napján az ultrák újabb tüntetést szerveznek, Guy Mollet lemondását, a hadsereg és Poujade hatalomra juttatását követelik. A jobboldal egyre erőteljesebben hallatja hangját. Mind sűrűbben hallatszik erős kormány, elnöki rendszer követelése, amelynek eljövételét de Gaulle is — közvetett úton nyilvánít véleményét! — közelinek látja. Az FKP is fokozza aktivitását, és a tömegekben is egyre türelmetlenebbül nyilvánul meg a békevágy. Bizottságok alakulnak az észak-afrikai problémák békés megoldására (52 megyében 182) gyűlések, aláírás-gyűjtések folynak, és új tényként jelenik meg a békemozgalmában a bevonuló katonák tüntetése a pályaudvarokon. A l'Humanité naponta közli ezeket az eseményeket az első oldalon.⁶⁵ Sajnos, ezekben a tüntetéseken főleg a spontaneitás érvényesül. A párt támogatja őket, de nem tudja kézbe venni irányításukat.

A Franciaországban dolgozó algériaiak között is nagyfokú aktivizálódás figyelhető meg, ami sajnos nem mindig pozitív hatások eredménye. Az FLN türelmetlenségével sok kárt okoz. Erőszakkal — merényletek, fenyegetés, stb kényszeríti vissza Algériába a Franciaországban dolgozó algériaiakat. Az FLN májusban levelet intéz a franciákhoz, és ebben igazolni próbálja a merényleteket: „... a merényletek kifejlődése a „pacifikáció” szörnyűségeinek egyenes következménye.” A merényletek az 1955 augusztus 20-i véres összecsapások után-jelentkeznek, „... tudják meg, hogy az algériai nép ezer Oradour-t élt meg”⁶⁶ Sajnos, ezzel éppen ellenkező hatást értek el, a jobboldalnak szolgáltattak ürügyet. Thorez helyesen állapítja meg, hogy „... egymás gyilkolásának módszere nem szolgálja az algériai nép ügyét, másrészt nem segíti a munkásosztályt, természetes szövetségesüket Algériai problémáinak megértésében.”⁶⁷ (Az FLN sajnos nem fogadta el a kritikát, és merényleteivel később is, főleg 1958-ban, sok gondot és zavart okozott.)

A kormány szavai és tettei között a szakadék egyre mélyült. Politikáját lényegében hatalmi és elnyomó rendszabályok jellemezték, és ez a fasiszták malmára hajtotta a vizet. Ez a politika katasztrofális következményekkel járhatott volna Franciaország számára.⁶⁸ A június elején tartott nemzetgyűlési vitában Lacoste beszédében nemcsak a kormány, hanem az ultrák álláspontját is igazolja: „sok muzulmán számára közel volt a függetlenség (ti.: februárban). Meg kellett állni ezen a semmi felé vezető úton.”⁶⁹ És valóban, a kormány meg is állt. A kommunista képviselők a bizalmi szavazásnál a kormány ellen szavaztak. 1956 nyarán már gyülekeztek egy újabb tragikus probléma jelei a francia politika horizontján: az Egyiptom elleni agresszió előkészületei. S ez végképp szertefoszlatta nemcsak egy esetleges Népfront, de még az akcióegység lehetőségét is.

A kormány annak ellenére, hogy képviselői 1956 folyamán négyszer találkoztak — Kairóban, Belgrádban, Rómában, majd újra Belgrádban — a szabadságharcosok képviselőivel nem tett semmit a békés megoldás érdekében.⁷⁰ A Szezei-csatorna áttörése továbbblokkolta a kormányt a jobboldali politika útján. Az indiai kormány június elején hiába próbált közvetíteni a békés megoldás érdekében. Az országon belül a jobboldal erői kihasználva a kormány gyengeségét, egyre nagyobb nyomást

⁶⁵ Francois Billaux felszólalása a KB 1956. májusi ülésén l'Humanité 1956. V. 11.

⁶⁶ Az FLN levele a franciákhoz. Közli: Cn-H-Favrod: im. 174—177. old.

⁶⁷ M. Thorez: Vál. cikkek... Bp. 1965. 52. old.

⁶⁸ Session du Comité Central 1956. V. 9—10. C. C. 1956. n. 6. 760—764. old. Le développement du Front unique pour la paix en Algérie Résolution du Comité Central 1956. V. 10. C. C. 1956. n. 6. 779—782. old.

⁶⁹ Idézve: l'Humanité 1956. június 4.

⁷⁰ Idézve: C. C. 1957. n. 1. 1690. old.

gyakoroltak rá, és tudatos propagandahadjáratba kezdtek a demokratikus intézmények lejárataért. Külpolitikai téren a kormány algériai politikája aláaknáztta Franciaország nemzetközi tekintélyét az afrikai és ázsiai népeknél — hangsúlyozta a jó értelemben vett nemzeti érdeket szem előtt tartva M. Thorez a párt júliusban Le Havre-ban tartott kongresszusán, majd így folytatta: „amit francia jelenlétnek nevezünk, az valójában Franciaország eltörlése.”⁷¹ A Kongresszus központi kérdése: kutatni az algériai háború mielőbbi békés befejezésének lehetőségét. A párt egy olyan programot igyekezett kidolgozni, amely elfogadható a tömegek számára. A megoldást ekkor a francia kommunisták egy Igazi Unió (Une véritable Union) megszervezésében vélték megtalálni: „egy ilyen Unió szervezhető... azzal a feltétellel, hogy abból a szabad és egyenlő népek önkéntesen elfogadott uniót hoznak létre.”⁷² Vagyis Franciaország kezdeményezze egy ilyen unió létrehozását, de a tagok *önkéntes* hozzájárulásával, ami tulajdonképpen az önrendelkezést jelenti. Leon Feix felszólalásában részletesen kifejtette az Uniónak a tervét. Milyen úton lehet eljutni egy ilyen Unióhoz? Először: gyorsan el kell ismerni az eddig elnyomott népeknek azt a jogát, hogy maguk intézzék saját ügyüket (önrendelkezés.) Másodszor: egy ilyen unió csak akkor valósítható meg, ha a jogok és a kötelességek abszolút egyenlőségén alapul. Harmadszor: unió csak minden résztvevő nép szabad döntése révén jöhet létre.⁷³ A francia kommunisták közvetlenül a háború után is ajánlottak uniót — az imént említett feltételekkel — aminek a lehetősége akkor még sokkal nagyobb volt. 1947 februárjában Ho Si Minh is kijelentette, hogy Vietnám népe belépne ebbe az unióba, ha függetlenségét és nemzeti egységét biztosítanák. Másik érvként a Szovjetunió példáját hozták fel, de nyomban hozzá is tették, hogy semmilyen analógia nem létezik a szocialista Szovjetunió és a kapitalista Franciaország között. Nem csupán a társadalmi rendszer különbözősége miatt, hanem azért is, mert Franciaország esetében nincs meg a területiális egység ami nem elhanyagolandó tényező. Ekkor — 1956-ban — az FKP ellenezte a felmerült Maghreb-államok szövetségének tervét. Ehelyett, mintegy másik lehetőséget, ajánlotta az uniót Franciaországgal.⁷⁴ Az unió propagálása — helyesen — együtt jelentkezett az elszakadásra való jog elismerésével. A fő hangsúly azonban az unión van. „Az elnyomó országokban a munkások internacionalista nevelésének súlypontját feltétlenül arra kell (kiemelés az eredetiben — Lenin) helyezni, hogy az elnyomott országok különválásra való jogát hirdessék és védelmezzék.” A gyarmatok kommunistáinak pedig „... a nemzetek „önkéntes egyesülésére.”⁷⁵ E lenini tétel egyértelmű gyakorlati megvalósításának nem kedvezett a konkrét helyzet: Algéria speciális helyzete a francia gyarmatbirodalomban és befolyása a francia tömegekre. Az FKP nem ragaszkodott szigorúan e lenini tétel alkalmazásához és — helyesen — a konkrét helyzetnek megfelelő politikát igyekezett kialakítani. S e közben a párt hibákat is követett el. Messzemenően figyelembe vették a tömegek tudati színvonalát és, hogy megnyerjék őket, Vietnám példáját hozták fel érvként.

⁷¹ Le XIVe Congres du FCF, Le Havre 1956. július 17—21. C. C. Numéro spécial 1956. M. Thorez beszámolója.

⁷² U. o. 21. tézis 371. old

⁷³ U. o. 328. old.

⁷⁴ 1956-ban sűrűn jelennek meg cikkek a párt sajtóorgánumaiban, főleg a C. C. -ben amelyek a Francia Unió gondolatát, tervét magyarázzák, propagálják. Leon Feix: Pour une véritable union française C. C. 1956. n. 1. 29—47. old. Henri Chaineau: Sur les aspects de la question coloniale et nationale dans notre époque C. C. 1956. n. 12. 1393—1406. old. Marcel Egrétau: Reconnaître le fait national algérien c'est l'intérêt de la France. C. C. 1956. n. 6. 703—720. old.

⁷⁵ Lenin: Az önrendelkezés körül folyó vita eredménye Művei 22. k. Bp. 1951. 363. old.

A végletekig folytatott vietnami háborúnak az eredménye a vereség, a kivonulás lett, és a franciák helyébe betelepült az amerikai imperializmus. Valójában az algériai népen az nem segít, hogy a francia imperializmust az amerikai fogja felváltani. Mindkettő egyformán kizsákmányolja az algériai népet. A kommunisták által elképzelt Unió terve csak óhaj maradt. Véleményünk szerint az adott pillanatban — 1956 nyarán — nagyon kicsiny reális alappal rendelkezett. Megvalósításához egy valóban baloldali politikát folytató szocialista kormányra, és szilárd kommunista-szocialista egységfrontra lett volna szükség. A burzsoázia is értelmezte a Francia Unió gondolatát, de egészen más tartalommal. „Sajnos, mások „Francia Közösség” néven a régi uralmon és kizsákmányoláson alapuló gyarmati politikát akarták folytatni.”⁷⁶ Az FKP minden erejével azon dolgozott, hogy elfogadható programot adjon a francia tömegek és a kormányon levő szocialisták számára, akik még ekkor — 1956 nyarán — is a Lille-ban tartott kongresszusukon a békés megoldást hangoztatták. Az elkövetett hibák megítélésénél nem szabad elfelejtenünk, hogy minden oldalról *rendkívüli* nyomás nehezedett a pártra. Ez az esztendő az egész nemzetközi munkásmozgalom számára sok problémát okozott. Az SZKP XX. kongresszusa után jobboldali, revizionista hangok ütötték fel a fejüket, amit a burzsoá propaganda méginkább elűzlött. A kispolgári álforradalmárok, az „újbaloldal”, trockisták — éles támadásokat intézve a párt ellen — idejét múltnak és haszontalannak minősítették a petíciók és delegációk által kifejtett propagandát. Élesen szembe helyezkedtek a szocialistákkal való kapcsolattal. (pl. Nantes-ban szervezett gyűlésen.) A kommunisták kapcsolata az FLN-nel nem javult. Az FLN 1956 augusztusi Soumannvölgyi kongresszusa állást foglalt a munkásmozgalommal kapcsolatban. „A munkásosztály hozhat és kell hoznia egy dinamikus hozzájárulást, amely feltételezheti a forradalom gyorsabb fejlődését, hatékonyságát és végső győzelmét.”⁷⁷ Maga a megfogalmazás ugyan bizonytalanságra utal — „feltételezheti” —, de végső soron helyes. Ezután azonban csak elmarasztalás van. „Gyenge kommunista akarat”-ról, az AKP tehetetlenségéről beszél. A szakszervezetek bénító hatását emlegeti, megkülönböztetés nélkül.⁷⁷ Említettük, hogy mindkét KP követett el hibákat, de ezeknek a hibáknak okát az FLN nem törekedett kutatni, a saját álláspontja igazságába vetett hitet abszolútizálta, ennél fogva természetes, hogy hiányzik a kommunisták által elkövetett hibák, logikus, átgondolt elemzése, vagy legalábbis ömegértése..

A legsúlyosabb támadás az év őszén érte a pártot. Az ősz folyamán letartóztatták az FLN vezetőit, majd az Egyiptom elleni agresszió elkövetésével a kormány egy olyan kalandba bocsátkozott, amely egy tisztán burzsoá kormánynak is „dicsére” vált volna. Amit Lenin 1920-ban mondott, igazságát Guy Mollet és társai 1956-ban újra igazolták: „a gyakorlat bebizonyította, hogy a munkásmozgalomnak az opportunisták irányhoz tartozó vezetői jobb védelmezői a burzsoáziának, mint maguk a burzsoák.”⁷⁸ Az Egyiptom elleni agresszió kompromittálta az algériai háború békés rendezésének lehetőségét, és a nyomán felszított nacionalista kampánnyal együtt jelentkezett az antikommunista uszítás. Franciaország nemzetközi tekintélye nagyot zuhant.

A kormány és a burzsoázia, hogy vereségét palástolja, ürügyül használta fel a magyarországi ellenforradalom leverését, és féktelen uszításba kezdett az FKP

⁷⁶ M. Thorez: Vál. cikkek... Bp. 1965. 30. old.

⁷⁷ Deux des conclusions du Congrès du 20 août 1956. Le mouvement ouvrier. Ch-h-Farrod: i. m. 177—181. old.

⁷⁸ Lenin: A Komintern II. kongresszusa. Művei 31. k. Bp. 195—230. old. A Szocialista Internacionálé is sajnálkozását fejezte ki. A Les Echos c. burzsoá lap pedig csodálkozásának ad hangot, amiért egy szocialista kormány a burzsoázia érdekeit védi.

ellen, amely határozottan elítélte az Egyiptom elleni agressziót. A szocialista párt lapja, a Populaire a KP betiltását követelte. A jobboldali és profasiszta erők valóságos ostrom alá vették a párházakat, a pártot azonban, — annak ellenére, hogy többben elhagyták — nem sikerült szétzúzniuk, a megmaradtak még szorosabbra zárták soraikat. Sikerült azonban szertefosztani még egy halvány lehetőségét is a népfrontnak, és hosszú időre az akcióegység létrejöttét is. A szocialisták Guy Mollet-val az élen „... a sovinszta és fajvédő ideológia terjesztői lettek a munkásosztály sorai-
ban.”⁷⁹

Eldőlt az a választási lehetőség, amelyet Jean Feconti a l'Humanité egyik február eleji számában így fogalmazott meg: „Guy Mollet kormánya vagy a baloldal felé fejlődik, vagy pedig csupán egy átmeneti szakasz lesz a jobboldalnak a hatalomra való visszatérése felé.”⁸⁰ Az FKP 1957-től a jobboldal előretörése ellen összpontosította minden erejét. Ebben a nehéz harcban egyre világosabban, határozottabban, fogalmazta meg elvi állásfoglalását a párt az algériai nép nemzeti felszabadító harcával és annak vezetőjével, az FLN-nel kapcsolatban.

A francia kommunisták egyedül a hatalomra törő jobboldal elleni harcban

Az Egyiptom elleni agresszió felhasználásával felszított nacionalista, sovinszta légkörből csak radikálisan baloldali — a tömegekre támaszkodó — politikával tudott volna kitörni a szocialista kormány. Erre azonban nem törekedett, így az egyre aktívabb jobboldali és fasiszta elemeket segítette a hatalom megragadása felé. „A kommunisták által ajánlott politika abban áll, hogy száműzzék a kolonializmust, szakítsanak az erőpolitikával és határozottan orientálódjanak a tárgyalások felé. Tűzszünet létrehozása céljából az algériai nép függetlenségre való jogának elismerése alapján.” (... négociation sur la base de la reconnaissance du droit du peuple algérien à l'indépendance)⁸¹ 1957-től az FKP egyértelműen és határozottan követelte Algéria függetlenségre való jogának elismerését! A sovinszta propaganda ellensúlyozására az FKP február végén és március elején propaganda és harci hetet rendezett az algériai békéért. A propaganda és harci hét célja: „... akcióba vonni a béke és tárgyalás híveit... újfranciák százezreit elvezetni annak a szükségnek a felismeréséhez, hogy politikát változtassanak azért, hogy mindkét ország érdekében eljussanak a tűzszünethez.” Ezért „... a pártnak meg kell dupláznia erőfeszítéseit a politikai és ideológiai harcban a háború hívei ellen.”⁸² Gyűléseket, tüntetéseket és munkabeszüntetéseket kell szervezni. A propaganda és harci hét — a kormány erőteljes propagandakampánya és a fasiszta elemek brutális ellenakciói következtében nem érte el kitűzött célját. Másrészt a tömegeket már erősen áthatotta a nacionalizmus, sovinizmus, ami főleg az Egyiptom elleni agresszió után egyre jobban fokozódott. Az akcióhét sikerességét gátolta még egy tényező — az algériaiak között megismétlődő merényletek, amelyek a háború híveinek, a jobboldalnak a malmára hajtották a vizet.

⁷⁹ M. Thorez: Vál. cikkek... Bp. 1965. 32. old.

⁸⁰ Idézve: Szabad Nép 1956. február 2.

⁸¹ Résolution du Comité Central du FCF 1957. II. 15. C. C. 1957. n. 3. 456. old.

⁸² Semaine de propagande et d'action pour la paix en Algérie Résolution du Bureau politique du FCF 1957. febr. 7. C. C. n. 2: 454—455. old. 1957.

A fasiszták ellenakciói 1957 tavaszán már brutalitásba torkollottak. (A francia fasiszták erősítést kaptak az ellenforradalom leverése után Magyarországról külföldre távozott magyar fasisztáktól is.) Verekedéseket provokáltak, Montpellier-ben felrobbantották a párházat, stb. A kormány többször elkobozta a l'Humanité-t. Áprilisban az FKP először fejezte be nyilatkozatát. „A fasizmus nem tör át!” jelsszóval.⁸³ A párt már jóval korábban figyelmeztette Franciaország népét, hogy milyen különleges veszélyt jelent az algériai háború a demokratikus szabadságjogokra Franciaországban. 1956 második felétől napirenden volt a demokratikus szabadságjogok megsértése, ami 1957-ben még tovább fokozódott. Ezzel kapcsolatban a párt Központi Bizottsága 1957 májusában külön határozatban foglalt állást. „Központi Bizottság határozata a demokratikus szabadságjogok kiszélesítéséről és védelméről, és a harc a fasiszta üzelmek ellen.”⁸⁴ Az ország népe is egyre elégedetlenebb volt a szociális és politikai helyzettel. Változást akart: „... a jelen politikai helyzet új eleme, hogy a munkásosztály és mindenféle helyzetű francia tudatában van a jelenlegi politika romboló eredményeinek és annak a szükségszerűségnek, hogy megváltoztassák azt.”⁸⁵ A hadseregben — az erősebb, negatív, sovíniszta irányzat mellett — néhány pozitívum is mutatkozott: pl. tiltakozó levelet írtak a köztársasági elnöknek a kínzások ellen, a klasszikus polgári francia szabadságeszményre hivatkozva. A katonalisták érdekelt védő hivatalos propaganda azonban erősen befolyásolta a tömegeket. „Jó szándékú franciák a kormánypropaganda, a rádió, az újságok által befolyásolva, kijelentik: meg kell tartani Algériát, amely munkát ad a munkásoknak.”⁸⁶ A párt ilyen légkörében sem vetette el a reményt, és október 17-re Nemzeti Napot szervezett az algériai béke érdekében. A Nemzeti Nap, amely az akciók után kiadott közlemények szerint „... fontos szakasz az egység útján...”⁸⁷ nem hozta meg a remélt sikert. Az „... itt-ott elért részleges sikerek dacára, nem feleltek meg sem a mi várakozásunknak, sem a helyzet követelményeinek. Különösen a nagyüzemek tekintetében.” — mondja M. Thorez.⁸⁸ (Pedig a nagyüzemek munkásai képezik az FKP szilárd bázisát.) Ugyanott Thorez önkritikusan megállapítja, hogy „... bizonyos helyes javaslatainkat — gondolok itt elsősorban az 1957. októberi javaslatokra — nem támasztottuk alá eléggé tömegmozgalmakkal, nem vittük be eléggé a tömegekbe...”⁸⁸ Az FKP-nak az agitációs propaganda-munkában elkövetett hiányosságai mellett más oka is volt a Nemzeti Nap sikertelenségének. Az 1957 ősztől kiújuló és széles körben elterjedő merényletek, az algériaiak között. A Nemzetgyűlési vitában a reakció emberei a kormány minden antidemokratikus lépését a merényletekkel igazolták. Etienne Fajon józan, mértéktartó kritikával fordult az algériai munkásokhoz, kérte, hogy „... kerüljenek el mindent, ami ellenük uszíthatja a francia munkások egy részét, és mindent, ami a háború híveinek kedvező klímát teremthet.”⁸⁹

Az AKP ugyancsak ilyen értelemben foglalt állást és fordult az algériai dolgozókhoz. Felhívta figyelmüket, hogy az ilyen cselekedetek „... a zavart hintik el a francia proletariátusban — természetes szövetségesünkben — s diszkreditálják ügyüket a francia és nemzetközi közvélemény előtt.”⁹⁰ Az AKP és az FLN között végig

⁸³ Action vigilante et unie contre le fascisme Déclaration du Bureau politique du FCF 1957. április 16. C. C. 1957. n. 5. 838. old.

⁸⁴ Közli: C. C. 1957. n. 6. 1011. old.

⁸⁵ U. o.

⁸⁶ Pour la paix en Algérie, pour le respect des exigences du suffrage universel Bureau politique du PCF 1957. okt. 1. C. C. 1957. n. 10. 1676—1677. old.

⁸⁷ Apres la journée nationale du 17 octobre C. C. 1957. n. 11. 1836. old.

⁸⁸ M. Thorez: Vál. cikkek... Bp. 1965. 61. old.

⁸⁹ Idézte: C. C. 1957. n. 12. 1964. old.

⁹⁰ U. o.

a háború alatt a teljes egység nem valósul meg, az AKP minden jószándéka ellenére. (Az algériai kommunisták megtúrt szövetségesek voltak az FLN számára.) Pl. 1957 novemberében a kommunista párt felszólította az algériai Szakszervezeti Általános Szövetség tagjait, hogy az egység érdekében csatlakozzanak az FLN irányítása alatt álló Algériai Dolgozók Szakszervezeti Szövetségéhez. A végső célt illetően, amelyet az egész algériai nép érdeke határoz meg az AKP és az FLN elképzelései között komoly különbségek voltak. A közvetlen célban megegyeztek: függetlenséget Algériának. Az AKP azonban hangsúlyozta, hogy a függetlenség kivívása után tovább akar lépni és „... a munkásosztály vezetésével, a szegényparasztsággal, a haladó értelmiséggel, a nép többségével szövetkezve békés úton fel akarja építeni a szocialista társadalmat.”⁹¹ E különbségek miatt mondta B. Hajd Ali, hogy az AKP és az FLN között „... sajátos szövetség áll fenn.”⁹²

Az 1957-ben kiújuló és az év őszén elharapódzó merényletek okát a januári Alger-i greve insurrectionelle Massu általi vérbefojtásában, és a kibontakozó; majd elbukó Alger-i csata kimenetelében kell keresni. Az említett akciókat az FLN rosszul, elhamarkodva készítette elő.

Mint látható, a természetes szövetségek nem találtak egymásra. Az elkövetett hibák és hiányosságok zavart keltettek a tömegekben, amelyeket a sovinszta demagógia az uszályába tudott fogni. A francia imperialisták legszélsőségesebb elemei, az ultrakolonialisták és franciaországi fasiszta elvbarátai a tömegek *ideiglenes* megtevésszerűségét arra törekedtek felhasználni, hogy magukhoz ragadják a hatalmat és az államot teljesen saját érdekeiknek megfelelően szervezzék át.

A jelet a hatalom megragadására a tenger túlsó partján adták meg. Február 8-án a francia hadsereg repülői bombázták Sakiet tunéz ai falut. A konfliktus kiszélesedésének lehetősége a levegőben lógott. Ugyanakkor sűrűn előfordult, hogy jugoszláv és lengyel kereskedelmi hajókat vizsgáltak át a franciák. Mindez azzal jár, „... hogy hazánk ellen romboló nemzetközi közvéleményt alakít ki” — olvasható az FKP február 9-i nyilatkozatában.⁹³ (Az algériai kérdés 1955 óta állandóan az ENSZ közgyűlés napirendjén szerepelt.) Az FKP felhívta a baloldalt, hogy keressenek kompromisszumot, amely „... megengedné, hogy előrehaladjanak az FLN-nel való tárgyalás megnyitása felé, amely megnyitná az algériai probléma békés megoldásának távlatát.”⁹⁴ Ez az első dokumentum, amelyben az FKP először említi, hogy az FLN-nel kell tárgyalni, elismerve ezzel a Felsz. Frontot az algériai nép hivatalos és egyetlen képviselőjének.

A fasiszta elemek akciói brutálissá fajultak Franciaországban. (Februárban bomba robbant a Palais Bourbonban, egyetemisták gyűlését támadták meg, stb.) Thorez 28-án levelet intézett a plogári demokratikus pártokhoz, és az 1934-es Népfontra emlékeztetve egységre szólította fel őket a fasiszta előretörés megakadályozása céljából — eredménytelenül. Napirenden szerepelt de Gaulle neve a személyi hatalom bevezetéséért folyó kampánnyal kapcsolatban. Az országot fenyegető fasiszta veszélyre nem orvosság a személyi hatalom, amely „... méginkább megakadályozná, hogy Franciaország népe részt vegyen a felvetett problémák megoldásában.”⁹⁵ Az FKP figyelmeztetése hiábavalónak bizonyult. 1958. májusában kritikus napokban, teljesen egyedül kellett szembeszállnia a sovinszta áradattal.

⁹¹ Idézi: Bashir Radj Ali: A felszabadító háború jelenlegi szakasza Algériában. B. Sz. 1959. n. 5. 52—63. old.

⁹² U. o.

⁹³ Après le s événement de Sakiet—Sidi—Youssef Déclaration du Bureau politique du FCF 1958. február 9. C. C. 1958. n. 3. 499—501. old.

⁹⁴ U. o.

⁹⁵ Pour unir les forces de gauche et barrer la route au fascisme Session du Comité Central 1958. március 25—26. C. C. 1958. n. 4. 691—693. old.

A JOBBOLDALI FORDULAT ÉS A FRANCIA KOMMUNISTA PÁRT (1958—1960)

„Az algériai háború a demokratikus szabadságjogok lerombolásához vezet Franciaországban”

(M. Thorez az FKP XIV. kongresszusán)

A május 13-i puccs. Jobboldali fordulat Franciaországban

A Sakiet tunéziai falu bombázása után kialakult politikai feszültséget tovább növelte az év tavaszán kirobbant kormányválság. Az FKP felhívása egy baloldali egység realizálására süket fülekre talált. A reakciós erők szervezkedései Algériában és Franciaországban szabadon folytak. A „Francia Algéria” hívei Algériában kezdtek akcióba. 1958. május 13-án Alger-ben a katonák puccsot hajtottak végre, és magukhoz ragadták a hatalmat. A puccs az 1956 februári kapituláció és a francia néptömegek sorozatos becsapásának, félrevezetésének egyenes következménye volt. A szocialista, de az azt követő kormányok és az uralkodó osztály egyes politikusai is békés megoldásokról beszéltek, sőt a tárgyalások is szóba kerültek. Francia Algéria híveinek akcióit azonban nem akadályozták. Az algériai európaiak erőszékű kormányt akartak Franciaországban, amely egyértelműen és határozottan támogatja őket.

A szabadságharc — amely az Alger-i csata leverése után némileg visszaesett — újabb fellendülése és az FLN tekintélyének növekedése egyre türelmetlenebbé tette az ultrákat.

1958. április végén a tengeri konferencián a tuniszi Desztur párt a marokkói Istiklal párt és az FLN követelték, hogy a francia kormány „... ne használja többé agressziós bázisul a tuniszi és marokkói területeket”. Közös Arab Maghreb Unió létrehozását határozták el. A konferencia legfontosabb határozata: létre kell hozni az algériai köztársaság ideiglenes kormányát, amelyet szeptemberben meg is alakítottak.⁹⁶ A tervbe vett Magherb Uniót a jobboldali erők mint a Szovjetunió, a kommunizmus trójai falovát állították be. Propagandájukban — amelyben első helyen az antikommunizmus áll (számukra egyébként mindenki kommunista, aki nem pendül egy húron velük, de legalábbis azok cinkosa — még de Gaulle is az lesz!) — megtalálható az Amerika-ellenesség is. Az 1956-os Egyiptom elleni agresszió után az amerikaiak tevékenysége a Közel-Keleten felélénkült. (Eisenhower doktrína) Sakiet bombázása után jó szolgálataikat ajánlották fel az ügy rendezése érdekében. Nem kérünk belőle! Az olajunkat akarják — reagáltak az ultrák — nem szolgáltatjuk ki hazánkat senkinek sem, mert mi patrióták vagyunk, sőt „a patriotizmus ultrái” (A. de Séigny — az ultrák egyik prominens alakja.) A puccsot csak a hadsereg megnyerésével hajthatták végre. Ez sikerült is. Hogy miért, erre adjon választ az egyik legilletékesebb, Lorrillott tábornok. „Csapást mértek ránk Indokínában, Csapást mértek ránk Tuniszban. Csapást mértek ránk Marokkóban. Sohasem fognak ránk csapást mérni Algériában. Erre megesküszöm. Ezt mondják meg Párizsban.”⁹⁷ Az ultráknak Franciaországban is számos befolyásos híve volt, pl. Arrighi szenátor, G. Bidault, a Poujade-mozgalom. Az Alger-i puccs azonban nem tudta megakadályozni a Pfimlin-kormány beiktatását. A Nemzetgyűlésben tehát volt egy — kétség-

⁹⁶ A Tanger-i konferencia határozatai idézve Ch-H-Favrod: i. sz. 186—188. old.

⁹⁷ Idézte: Morland, B.; M.-Histoire de l'OAS Paris, 1964. 36. old.

telenül nagyon *heterogén* — többség az ultrákkal szemben. Ez a többség a későbbiek folyamán is megnyilvánult: a tábornokok egyik csoportja de Gaulle hatalomra juttatását követelte, amit a Nemzetgyűlés visszautasított, Arrighi fasiszta szenátort megfosztották képviselői mandátumától, különleges hatalmat szavaztak meg a kormánynak. Az FKP ezt a heterogonitást figyelembe vette és ezért „Demokratikus Unió” elnevezésű kormány megalakításáért hívott harcba. Massu és a lázadó tisztek letartóztatását, a fasiszta csoportok felosztatását követelte; „... megvédeni a köztársasági legalitást, megoltalmazni az alkotmányos és demokratikus intézményeket.”⁹⁸ Szerinte az országban sztrájkok, tüntetések történtek, antifasiszta komiték alakultak. Az FKP védelmébe vett és tovább ösztönzött minden spontán tömegakciót: „Ne hagyjátok az utcát a fasisztáknak! Szervezkedni, hogy letörjünk minden államcsíny-kísérletet!” A kormány azonban a tömegmozgalmakat és a nemzetgyűlési többség akarát figyelmen kívül hagyta. „A kormány, miközben kijelentette, hogy megvédi a köztársasági törvényességet, *habozott* lesújtani leggonoszabb ellenségére, és megtiltotta a munkásoksztrájt és a népi erők tüntetéseit és gyűléseit. Egy ilyen magatartás azt a tendenciát fedi fel, hogy *kompromisszumot keressenek az ultrákkal*.”⁹⁹ A kompromisszumkeresés ára: Korzika a fasiszták kezébe került. Kormánykörökben, hogy halogatásait fokozzák, kommunista veszélyről beszéltek. Az ultrákkal való kompromisszum realizálására legalkalmasabb személy de Gaulle tábornok volt, aki május 15-én kijelentette, hogy kész magára vállalni a hatalom gyakorlását. Május 19-i sajtókonferenciáján nem ítélte el az Alger-i puccsot. Ezzel, s hogy egy puccs lehetőségét magában Franciaországban sem zárja ki, biztositást ad az ultráknak.

Az FKP, hogy gátat vessen a fasiszta elemek további előretörésének május 27-re sztrájkra hívott fel. A SFIO Központi Vezetősége és parlamenti csoportja támogatja a sztrájkot és felszólította híveit, hogy biztosítsák a sztrájk sikerét. Fölcsillant a munkásegység létrejöttének reménye, amely lehetővé tette volna, hogy balrafordítsák az ország politikáját! Guy Mollet a határozatot az éjszaka folyamán megváltoztatta, amit a rádió többször közölt.

A FO (szocialista irányítású szakszervezet és a CFTC) keresztény szakszervezet (pedig 28-ra adták ki a sztrájk jelszavát. Az egység meghiúsult. Ennek ellenére 29-én több százezen tüntetett a fasizmus ellen. Az ultrák nevében Massu beavatkozással, polgárháborúval fenyegetőzött, ha de Gaulle-t nem juttatják hatalomra. A nem-fasiszta jobboldal megrémült az egység hiánya ellenére is hatalmas tömegmozgalomtól. A köztársasági elnök, Coty följajánlotta a hatalmat de Gaulle-nak — miután az abszolút többséggel rendelkező kormány kommunista puccsveszélyről fecsegett — lemondott. 1958. június 1-én beiktatták De Gaullet. Másnap a nemzetgyűlés 6 hónapra teljhatalmat szavazott a tábornoknak. Szeptemberben az ország népe elé bocsátotta új alkotmányát, amelyet a szavazók 79%-a elfogadott. Ezzel mintegy legalizálta az új rendszert. Az Alger-i fasiszta puccsból megszületett az V. Köztársaság. Az új rendszer azonban — bár fasiszta puccsból született — *nem fasizmus, de nem is a klasszikus polgári demokrácia*. „A választás nem a fasizmus és a kommunizmus között van..., hanem ... egy, a reakcióra és a militarizmusra támaszkodó személyi diktatúra — amely a fasizmushoz vezet és egy demokratikus rendszer között...”¹⁰⁰ A Parlament ellenőrző szerepe megszűnt: „ténylegesen eltörölték” (XV. Kongresszus 10. tézis.) Az arányos választási rendszert megszüntették, így a parlament nem tükrözi a reali-

⁹⁸ Déclaration du Bureau politique 1958. május 13. C. C. 1958. n. 6. 729—730. old. A C. C. ugyanezen száma közli az összes dokumentumot.

⁹⁹ Déclaration du Bureau politique 1958. május 14. C. C. 1958. n. 6. 940—942. old.

¹⁰⁰ Résolution du Comité Central 1958. június 9—10. C. C. 1958. n. 7. 1101—1103. old.

tást. 1956—58 között gyakori kormányválság miatt Parlament-ellenes hangulat uralkodott Franciaországban. A kormányok tehetetlenségét a jobboldal kihasználta és erőteljes Parlament-ellenes propagandát folytatott. A demokrácia eltúlzásáról beszélt — az igazság viszont az, ami Thorez mondott: nem eltűnt a demokráciát, hanem megsértették. Az új rendszert de Gaulle neve fémjelezte. Róla kezdetben azt hitték a kommunisták, hogy fasiszta, és célja teljesen azonos az ultrákéval. „A fasiszta, veszély növekszik, ha de Gaulle nyer. Megszűnik, ha de Gaulle-t legyőzik, mert a fasiszmus — *amelynek nincs tömegbázisa* (Kiemelés tőlem NL) — a nemzeti szuverenitásba ütközne ...”¹⁰¹ Ma már tudjuk, hogy de Gaulle nem volt fasiszta, csupán a fasiszták hátán jutott hatalomra, de az adott időszakban semmi olyan tette nem volt, ami az ellenkezőjéről győzte volna meg a kommunistákat. Valójában a fasiszmus Franciaországban az adott időszakban, de ma sem rendelkezik egy olyan tömegbázissal, amely biztosítaná a fasiszmus bevezetését Franciaországban. Potenciális tömegbázisként ugyan jelentős az a kispolgári réteg, amelyet 1956-ban Poujade-nak már sikerült megnyernie. Másrészt a francia tömegekben elevenen élt a Résistance antifasiszta szelleme, amely a FKP állandóan ébren tartott.

Magának a burzsoáziának sincs szüksége mindig vad terrorra, hogy biztosítsa uralmát — „józanabb,” mint a kispolgár. „A burzsoázia abban különbözik a kispolgártól, hogy gazdasági és politikai tapasztalatai alapján megtanulta megérteni, milyen feltételekre van szükség ahhoz, hogy a kapitalista rendszerben fenntartsák a „rendet”.¹⁰² Természetesen az, hogy 1958-ban Franciaországban nem fasiszta rendszer született, nem csupán az említett okok miatt nem következett be.” „*A FRANCIA NÉP FÉKEN TARTHATJA de Gaulle személyes hatalmon alapuló kormányzását, és megakadályozhatja a fasiszta uralmat az ország felett.*” (kiemelés tőlem. NL)¹⁰³ — mondta J. Duclos. Tehát, hogy Franciaországban ne hajthassanak végre katonai puccsot, hogy ne vezethessenek be fasiszta rendszert, a francia demokratikus erőknek azt *ki kellett harcolniuk*. És ebben a harcban nagy szerepet játszott az FKP. A szeptemberi népszavazáson — hiába a párt erőteljes ellenpropagandája — a szavazók abszolút többsége elfogadta de Gaulle alkotmányát. Meg kell jegyeznünk, hogy sajnos a párt nem nyújtott világos, körvonalazott programot az ország népének. (Pl. A Köztársaságért, vagy a Köztársaság ellen szavaznak, hogy „nem”-mel szavazni annyi, mint útját állni a polgárháborúnak. (A demokratikus erők azonban nem ezért szenvedtek vereséget a szeptemberi népszavazáson. A kormány évekig tartó, a nemzeti felszabadító harcokat vérbefojtani törekvő háborúi sovinizmussal fertőzték meg a francia tömegeket, sőt a francia munkásosztály nem kis részét is. (A reforendum eredményét az FLN Franciaországban alkalmazott módszerei — a merényletek — is befolyásolták.) A reális látásmód kifejlődését méginkább akadályozta De Gaulle, akinek személyét az uralkodó osztály eszköznek használta fel arra, hogy megcsalja a népet. Senki sem tudta, hogy a tábornok mit gondol Algériáról. Soha, egyetlen egyszer sem — még 1954 decemberi sajtókonferenciáján sem — nyilatkozott Algériáról. És amikor 1958-ban a békéről beszélt, szinte mindenki hitt neki. (Az FLN egyes politikusai is mint a béke emberét fogadták.) Úgy hitték, hogy ő a francia nemzet megmentője, a rend helyreállítója, a „gloire” és a „grandeur” visszahódítója. Valóban — 1958-ban de Gaulle-t a kommunistákon kívül mindenki támogatta. De Gaulle személye a fasiszta jobboldalt is mintegy „felszippantotta”.

¹⁰¹ Résolution du Comité Central 1958. szeptember 6. C. C. 1958. n. 10. 1509—1512. old.

¹⁰² Lenin: Az alkotmányos illúzióról Művei: 25. k. Bp. 1952. 206. old.

¹⁰³ J. Duclos nyilatkozata a Daily Workernek Idézi: Népszabadság 1958. június 8.

de nem szüntette meg. Az algériai európai telepeseket képviselő ultrakolonialisták és a monopóliumok és a nagybankok képviselői között a demokratikus intézmények lerombolásában teljes volt az egység. Vajon az algériai háborúról és annak folytatásáról is azonos a véleményük? És de Gaulle-nak mi a véleménye?

De Gaulle kibontakozó algériai neokolonialista politikájának bírálata, a tömeges előkészítése a döntő harcokra

A tábornok első útja természetesen Algériába vezetett. „Megértettem önöket,” — mondotta — „Algériának franciának kell maradnia.” — de integrációról nem beszélt! Októberi első sajtókonferenciáján elismeréssel nyilatkozott a függetlenségükért harcoló algériai szabadságharcosokról, és felajánlotta nekik — feltétel nélküli kapituláció esetén — a „bátrak békéjét” (la paix des braves). Ugyanezen év őszén előterjeszti első neokolonialista tervét Constantin városában (lakásépítés, földosztás és főleg az adminisztráció algérizálása.) Mindezek a manőverek egyetlen dolgot céloztak: létrehozni a szabadságharcosok és az ultrakolonialisták között egy ún. „harmadik erőt” Guy Mollet, aki maga is tagja lett a kormánynak, így ír: „A kormány célja: eljutni egy érvényes algériai politikai elit megalakításához, akivel a jövőről tárgyalna.”¹⁰⁴ Az FKP világosan leszögezi, hogy azokkal kell tárgyalni, akik ellen harcolnak — vagyis az FLN vezette szabadságharcosokkal. A tárgyalás alapja pedig Algéria függetlenségre való jogának elismerése. A párt ebben az időben nem szervez tömegakciókat az algériai béke érdekében. Erejét leköti az új helyzetben alkalmazandó taktika meghatározása, a naponként bevezetésre kerülő antiszociális rendeletek elleni küzdelem, és nem utolsósorban saját sorainak rendezése, „Sokakat — még pártunk akkori vezetőségének tagjai közül is egyeseket — lesújtottak a népszavazás eredményei, ingadozni kezdtek.”¹⁰⁵ (A pártot a novemberi parlamenti választásokon az 1956-os eredményekhez képest másfél millió szavazója hagyta el.) Az erőfeszítéseket eredmények koronázták. Az 1959 tavaszi községi választásokon az FKP sok szavazóját visszahódította.

A francia hadsereg 1959-es nagyszabású akciói nem érték el céljukat, a teljes győzelmet a szabadságharcosok felett. Pedig a szabadságharcosok között sincs minden rendben. Problémák mutatkoznak a katonai, ill. a politikai vezetés elsőbbségét illetően, feszült az FLN viszonya Tunisszal, általában az arab világban is negatív jelenségek mutatkoznak: az Egyiptomból kiinduló kommunista-ellenes terror.¹⁰⁶

De Gaulle 1959. szeptember 16-án „számot vetve az algériai, nemzeti és nemzetközi helyzettel” elismerte az algériaiak önrendelkezésre való jogát. Miért, kinek az érdekében tette ezt a tábornok? A katonai megoldás nem vezetett eredményre, az országban sztrájkok és heves paraszttüntetések, az ENSZ-ben egyre többen szavaznak Franciaország ellen és Algéria függetlenségére, a NATO koppenhágai konferenciáján az USA egy Franciaországgal föderációban levő független Algéria létesítését javasolja. Az említett külpolitikai okok miatt a francia burzsoázia egy része is hajlandó elismerni Algéria függetlenségét. A gaulleizmus gazdasági alapját ezeknek a

¹⁰⁴ Guy Mollet: Depuis le 13 mai. Revue Socialiste 1959. május 13. old.

¹⁰⁵ M. Thorez beszéde a KB ülésén 1962. március 2-án Nemzetközi Szemle, 1962. május 111. old.

¹⁰⁶ De Gaulle Dél-Tuniszról kivonja a francia csapatokat, hogy a kiépítendő közlekedési mellékút elkészítését ne zavarja — az FLN ezért behódolással vádolja Bourguibát. Nasszer kommunistaellenes hajszájának oka, hogy a szíriai kommunisták helytelenítették az EAK tervét. (A szíriai kommunisták álláspontjának helyességét a jövő igazolta, az EAK felbomlott)

tőkéseknek a gazdasága jelenti. Ezek főleg a *szaharai olaj* kiaknázásában érdekelt monopóliumok és a mögöttük álló bankok. Az olajhoz nagy reményeket fűztek a francia imperialisták. Erre alapozva szeretnének vezető szerephez jutni a Közös Piacban. Az olaj mellett más jelentős nyersanyagok kiaknázásában is érdekelték (foszfát, vasérc, stb.). Ám „egy bizonytalan légkör által jellemzett Észak-Afrika nem kedvez egy racionálisan irányított kutatási munkának” — olvashatjuk az Olajkutatási Iroda jelentésében.¹⁰⁷ A burzsoázia másik csoportjának döntő többségét az Algériai európai telepések alkotják. Számukra viszont csak a háború folytatása, a szabadságharc vérbefojtása, — vagyis a gyarmati elnyomás klasszikus formája — biztosítja a profitot és a kiváltságot. Nem hajlandók semmiféle tárgyalásba bocsátkozni az FLN-nel és a GPRA-val. (Az Algériai Köztársaság Ideiglenes Kormánya) Az algériai európai telepéseket támogatja az anyaországi burzsoázia egy része is, azok, akik érdekelték a több százezer katonai felszerelésében és ellátásában. A francia export Algériába 1954—1959 között 173 milliárdról 471-re emelkedett.¹⁰⁸ A francia ösztörszoburzoázia érdeke azt követelte, hogy az előbbi frakciót támogassa de Gaulle. Az algériai háború nemcsak az Algériában érdekelt tőkések hasznát veszélyeztette, hanem kompromittálta a franciákat más fiatal független államokban is főleg 1960-tól és fennállott annak lehetősége, hogy ezek az államok amerikai vagy más tőkét fogadnak el. Másrészt ahhoz, hogy az 1950-es évektől az imperialista hatalmak között kiéleződő konkurrencia-harcban a francia monopoltőkések megállják a helyüket, a burzsoázia elsőként említette frakciója érdekeinek megfelelő politikai feltételek kellett Franciaországban, amelyek biztosítják az állammonopólista kapitalizmus továbbfejlődését. Új típusú gazdaságot kell szervezni, amelynek jellemzője — amint az egyik nagybank igazgatója megfogalmazta, — hogy az állam és a magánvállalatok annyira összevegyülnek, hogy már igen nehéz egyiket megkülönböztetni a másiktól.¹⁰⁹ Erre törekedett a francia burzsoázia és személy szerint de Gaulle is a világháború befejezése óta. 1945 után a létező baloldali egység, annak felbomlása után pedig az FKP tömeg- és parlamenti harca megakadályozta ebben. 1958. májusában azonban eljött a kedvező pillanat. Maga a puccs *alkalom*, de Gaulle pedig eszköz e cél elérése érdekében. És de Gaulle, hogy mentesse a francia imperializmus alapvető pozícióit, hajlandó visszavonulni, *de csak akkor, ha nincs más megoldás*, kihasználva e közben minden kínálkozó lehetőséget.¹¹⁰ Az önrendelkezési jog elismerése egy lépés a visszavonulás útján, amivel a francia burzsoázián belül megindult egy polarizációs folyamat. Az FKP azonnali állásfoglalásában „egy tisztán demagógikus manővernek nevezi.”¹¹¹ Pedig Thorez külön kitért a francia burzsoázián belül létező ellentétekre — amelyeknek gyökerei az algériai háborúba nyúlnak. Sőt, 1959-ben a XV. kongresszuson is kitért erre a problémára és helyesen — a burzsoázia két frakciója közötti ellentétet „másodlagosnak” ítélték.¹¹² A gaullizmus gyarmati politikáját tehát még nem elemezték pontosan, inkább csak sejtésekre alapoztak. A nyilatkozat — amelyből az imént idéztünk — ugyanakkor helyesen állapítja meg, hogy az

¹⁰⁷ Idézi: R. Barbe: *Aspects économiques de la crise du systone colonial francais* C. C. 1957. n. 5. 735. old. Ugyanitt olvashatjuk, hogy pl. 1956-ban a háború miatt a vasérctermelés 30%-kal, a foszfáté 20%-kal esett vissza.

¹⁰⁸ U. o. 1411. old.

¹⁰⁹ Idézi: H. Claude, J. Denis: *A francia imperializmus ma és holnap*. B. Sz. 1961. n. 6. 41. old.

¹¹⁰ A gaullizmus gazdasági alapjáról az előbb említett cikken kívül még: H. Claude: *De Gaulle és a nagytőke* Bp. 1962.

¹¹¹ Dissiper l'équivoque et intensifier la lutte pour la paix on Algérie Bureau politique du PCF 1959. szeptember 17. C. C. 1959. n. 10. 974—976. old.

¹¹² M. Thorez beszéde a KB ülésén 1958. október 4-én Idézve: M. Thorez: *Vál. cikkek...* Bp. 1965. 34—66. old. A XV. kongresszus anyaga a C. C. 1959. numero spécial.

algériai béke nem a gaullista ígéretektől, hanem a *tömegek akciójától függ*. M. Thorez október 26-án „Azonnali tárgyalásokat az önrendelkezés alapján” címmel cikket írt a l'Humanitében.¹¹³ Ebben a cikkben az idézett nyilatkozatoktól eltérő véleményt fejt ki. „Jelentős változás állt be — legalábbis szavakban a kormányon levőknél. De Gaulle tábornok megállapítván a „pacificáció” bukását, elismerte az *algériai nép önrendelkezési jogát*. A fő tény az, hogy *elfogadta nyíltan, hogy Algéria nem Franciaország*, mivel a nép maga határozhatja meg, és kell, hogy meghatározza saját jövőjét.” Ezen gondolatokat szem előtt tartva a Központi Bizottság november 3-i ülésén elemzi a nagyburzsoázia algériai politikájában beállott változást. Világosan megjelöli ezen változások okait: a monopóliumok készek feláldozni a gyarmati telepeseket, hogy urai maradhassanak az ország gazdaságának, különösen a szaharai olajnak. Másrészt a háborúk miatt nemcsak Algériát, és a Maghreb országokat, hanem Fekete-Afrikát is elveszthetik, mivel ekkor van kibontakozóban ezeken a területeken a nemzeti felszabadító mozgalom. (Mali 1959. szeptemberében kilép a Közösségből.) Mivel a személyi hatalom rendszere a május 13-i puccs szervezői segítségével jött létre, ez de Gaulle-t habozóvá és gyengévé teszi az ultrák akcióival szemben. A francia politika e kedvező módosulásából a békeerőknek profitálni kell, de nem úgy, hogy a tömegharc lankadjon. A Békemozgalom erősítése érdekében új békekomitétát kell kialakítani.¹¹⁴ Tehát nem szabad túlzott reményeket táplálniuk a béke híveinek, mert valójában — amit azt az 1959 nyarán tartott pártkongresszus határozatában is rögzítette: „nem a francia kormány, hanem az algériai nép határozza meg Algéria jövőjét.”¹¹⁵ Az algériai nép önrendelkezésre való jogának elismerésével megmutatkozott a gaullista (gyarmati) politika lényege: a neokolonializmus.

A neokolonialista offenzíva nyomban de Gaulle hatalomrajutásával elkezdődött. Az új alkotmány 77. cikkelye a Communauté française-ról szól, amelyben a tagállamoknak autonómiájuk van, de függetlenné is válhatnak. (így tett a Sékou Touré vezette Guinea is.) A párt leleplezve a burzsoázia manővereit, rámutatott azok okára és céljára: „... Afrikában és máshol a kormány igyekszik *formamódosítások révén* megőrizni a gyarmati uralmat.” S ami a gaulleista Communauté jövőjét illeti: „... túlhaladottnak bizonyul még mielőtt életbe lépne.” (1960 nyarán valóban darabokra hullott.) „Az egyetlen megoldás ezen népek nemzeti függetlenségére való törekvésének kielégítése.”¹¹⁶ Láthatjuk, hogy az FKP 1959-ben *már teljesen elvetette egy Igazi Francia Unió tervét*. (1957-től az FKP nem propagálja az Uniót, 1958-ban a tengeri konferencián elhatározott Maghreb uniót sem bírálja.) Leon Feix felszólalásában még — reflexióként a gaulleista kommautéra — szóba került az Igazi Unió, amely „... egy pozitív esemény lenne ...”¹¹⁷ A párt még egyszer, hogy minden félreértést eloszlasson, kinyilvánítja álláspontját: „... tárgyalás az algériai nép függetlenségi jogának elismerése alapján.”¹¹⁸ Rendkívül fontos volt a pontos analízis, és a párt álláspontjának tisztázása, mert — látni fogjuk — a személyi hatalom körülményei között harcolni az igazságos algériai békéért a kormányon levők manőverei következtében nem volt könnyű, sok veszélyt rejtett magában. A Politikai Bizottság szeptember 17-i nyilatkozatában a dogmatizmus veszélyére utal, de ez volt a kisebb veszély. A főveszély főleg az 1960 januári alger-i lázadás és a kormány-átalakítás után jelentkező jobboldali opportunizmus.

¹¹³ Közli a C. C. is 1959. n. 11.

¹¹⁴ Pour la détente internationale et la paix en Algérie C. C. 1959. n. 11.

¹¹⁵ Le XVe Congrès 1959. C. C. Numéro spécial 1959. Theses 524—528 old.

¹¹⁶ U. o.

¹¹⁷ Leon Feix felszólása L'Humanité 1959, június 27.

¹¹⁸ Le XVe Congrès 43 these C. C. 1959. M. Spécial

A FRANCIA KOMMUNISTÁK A BÉKÉT KIKÉNYSZERÍTŐ TÖMEGHARCOK DERÉKHADÁT ALKOTJÁK

1960—1962

„A francia nép erőfeszítései, amelyek az algériai nép hősi harcához, a szocialista országok és a nemzetközi közvélemény nyújtotta cselekvő támogatáshoz csatlakoztak, rákényszerítették a hatalmat arra, hogy megkösse a békét Algériában.”

(XVII. kongresszus határozatából)

Erőpróba és erőgyűjtés. Az 1960-as év

Az első erőpróba de Gaulle és az ultrák között 1960. januárjában megtörtént. A januári események kezdetei annak a rendkívül éles, feszültséggel terhes küzdelemnek, amely 1962-ig, Algéria függetlenné válásáig zajlott Franciaországban.

De Gaulle és az ultrák közötti jóviszonyt már a kezdet kezdetén beárnyékolta a párizsi kormány egyes intézkedései. (pl. Guy Mollet is tagja lett a kormánynak). Az ultrák az Algériában alakított ún. Közjóléti Bizottságok mintájára Párizsban is egy „Közjóléti Kormányt” akartak alakítani. De Gaulle-nak ezt sikerült elhárítania. A bizalmatlanságot közlte és az ultrák között az önrendelkezési jog elismerése teljessé tette. 1960. január 24-én elkezdődött a „Barrikádok hete”, kitört az ultrák lázadása.

A kormány minden tüntetést betiltott „... így egy szintre emeli a fasiszta csoportokat és a demokrata erőket.”^{118/a} De Gaulle a lázadást „Franciaországra mért gonosz csapásnak nevezte és a lázadókat visszahívta a „nemzeti rendbe.”¹¹⁹ A kormányon levők megértéssel és nagy türelemmel voltak az ultrák iránt. A januári lázadás, de a későbbiek is emiatt a „bűnös türelem” — ahogy a KP nevezte nyilatkozatában — miatt robbantak ki. A tábornok márciusban kijelentette: „Franciaország Algériában marad, erről kezeskedem. A lázadókat le kell győzni.” Vagyis mindent bízzanak őrá. Senki ne szóljon bele a kérdés megoldásába, csupán engedelmeskedjen, kövesse őt. Ezek a vonások viszont — a tömegek lebecsülése, a vezér tisztelete (Guide”-nek nevezi magát) — nem nevezhetők demokratikusnak.

Így az ultrák elleni harcban, amint ezt a párt akkor és azután is mindig hangsúlyozta, a francia nép *önmagára* számítson, a tömegek *saját erejükben* bízzanak. A párt bizalommal van a tömegek iránt, és követeli, hogy a nép szabadon kifejthesse akarátát. Az uralkodó osztály tagjai ellenkező véleményen voltak, inkább az ultrák felé tettek engedményeket: de Gaulle 26-án engedélyezte az ultra-képviselők sajtókonferenciáját, amelyet a rádió és a televízió is közvetített. Január 28-án a Politikai Bizottság közös fellépést javasolt az összes demokratikus pártnak és szervezetnek: a fasiszta veszély ellen: Antifasiszta kommiték alakultak, és spontán tüntetések zajlottak le. Január 30-án a CGT, a CFTC, a FEN és az UNEF (diákszövetség) másnapra, február 1-re kiadta az egy órás munkabeszüntetés jelszavát. Az utolsó pillanatban a SFIO — amely a de Gaulle-t támogató összekötő és egyeztető bizottságok szervezésével volt elfoglalva — csatlakozott. A felhívás, sajnos *nem közös*, hanem *párhu-*

^{118/a} Apres les émeutes d'Alger Déclaration du Bureau politique 1960. január 25. C. C. 1960. n. 2. 297. old.

¹¹⁹ Idézi: Morland, B., M.: I. sz. 203. old.

zamos elhatározás eredménye volt. Claude Fuzier a SFIO titkára nyíltan meg is mondta: „számunkra megegyezés a kommunista párttal semmiféle formában nem lehetséges. Párhuzamos akciók elképzelhetők, de ennél tovább nem mehetünk.”¹²⁰

De Gaulle és a hivatalos propaganda is akcióban volt. A tábornok kétszer — 25-én és 29-én — mondott beszédet, amelyekben az ultrák at visszahívta a nemzeti rendbe, a katonákat pedig engedelmességre szólította fel. (De Gaulle fő törekvése az volt, hogy a hadsereget elválassza az ultráktól.) A második beszéd eredménnyel járt. „Az atya bölcs szavára megszűnt a lázadás!” — hirdette a hivatalos propaganda. Ám a két beszéd között történt valami, amit Ballanger az FKP egyik vezetője „intervention populaire”-nak (népi beavatkozás) nevezett. (Tüntetések és a szakszervezetek felhívása). Minderről „megfeledkeztek” a kormányon levők, és azt a hatalom megerősítésére igyekeztek felhasználni. Erre a veszélyre figyelmeztet Thorez a KB február eleji ülésén: „a veszély most a személyi hatalom megerősödésében van, annak a személyi hatalomnak a megerősödésében, amely ellen harcolunk és harcolni fogunk a végsőig, mert ez a feltétele a demokrácia visszaállításának és megújításának, nem mondom, hogy a békének.”¹²¹ Ez a megállapítás több szempontból is fontos. A rendszer gyarmati politikájáról az 1959 novemberi ülésén elfogadott analízis elmélyült: a személyi hatalom nem okvetlenül akadály a békének, de ez nem azt jelenti, hogy „az algériai ügyben de Gaulle kártyáját kell megjátszani” — amint azt a SFIO titkára mondta, mert éppen ebben az esetben realizálódik az a veszély, amelyre Thorez felhívta a figyelmet, és amely lehetetlenné teszi a visszatérést a „megújított demokráciához”. A rendszer megítélése — főleg 1960. januárja után, miután többen kiváltak a kormányból, és az alger-i puccs is elbukott — nem volt egységes a pártban sőt a vezetőségben sem, amint az később kiderült.

Egyrészt a párttagok közül sokan sommásan mondtak ítéletet a rendszerről. Nem látták világosan, hogy a burzsoázián belül is vannak ellentmondások, amelyek másodlagosak ugyan, de „... olykor előtérbe kerülhetnek, eljuthatnak egy kritikus pontra, ahol bekövetkezik a robbanás.”¹²² Ez ellen „... a szektás szűklátókörűség ellen is harcol a párt, mert ez zavarja a tömegekkel való kapcsolatukat.

Túl sok még az olyan elvtárs, aki fél kapcsolatot teremteni azokkal az emberekkel, akik másképpen gondolkodnak, mint ők”¹²³ A párt részéről is főleg most, a januári ultralázadás után történtek komoly, átfogó elemzések, míg korábban — kivéve az 1959 novemberi KB ülést — megelégedtek a burzsoázián belüli ellentétekre való utalással. A kezdeti elemzések eredményeit sem tették még magukévá a párttagok. Az 1959-es pártkongresszus is még főleg azt hangsúlyozta, hogy a rendszer „utat nyit a fasizmusnak”, míg az 1961-es XVI. kongresszuson módosítottak ezen: a gaulista hatalom „magában hordja a fasizmus veszélyét.”¹²⁴ De azt is meg kell jegyeznünk, hogy a hivatalokban, rendőrségen, stb. — tehát a hatalom azon fokain, amellyel a tömegek közvetlen kapcsolatban voltak — túlnyomórészt a „Francia—Algéria” hívei ültek.

A fő veszély azonban nem az volt, hogy a szektás, merev szellem fogja a párt akcióit meghatározni, hanem a jobboldali opportunizmus, a párt és a tömegek erejének lebecsülése. Ennek az irányzatnak a szószólói — L. Casanova és M. Servin — a párt vezetőségében is helyet foglaltak, valamint egyes folyóiratoknál. (Economie

¹²⁰ Hol tart a baloldal? *Expressé* 1960. február 11. Közölve: Cikkek a nemzetközi sajtóból V. évf. 16. old.

¹²¹ Thorez beszéde a Comité Centrálban 1960. február 3. C. C. 1960. n. 3. 502. old.

¹²² U. o. 503. old.

¹²³ A XVI. kongresszus határozatából C. C. M. spéc. 1961. 579. old.

¹²⁴ U. o. 564. old.

et Politique). Túlzott jelentőséget tulajdonítottak a francia burzsoázián belüli ellentéteknek. Bizalommal voltak a burzsoáziának, de Gaulle által képviselt frakciója békevágyának. Kétségtelen, megtörténhet az, amint azt Thorez megállapította, hogy „... a burzsoázia orientálódhat egy demokratikus *abb* politika felé.”¹²⁵ Egyes elvtársak azonban eltúlozták a burzsoázián belül jelentkező ellentétek jelentőségét. Nem csúsztak ugyan gaullista platformra, de békülékenységet tanúsítottak a gaullizmus nyílt vagy burkolt hívei iránt.

Sematikusan ítélték meg a burzsoázia két frakciójának lényegét, demokratikusnak (a gaullista frakció) illetve reakciónak (az ultrák és híveik) ítélve azokat. A gaullista hatalmat valamiféle kisebbik rossznak tekintették. Ez a jobboldali opportunizmus egyáltalán nem segítette a tömegeket a tisztánlátásban. A francia néptömegekben megvolt a békevágy, de a béke tartalmát illetően lényeges eltérések mutatkoztak. Valójában csak a kommunisták — és az értelmiség egy része — akarták az igazságos békét. Az FKP az 1958-as jobboldali fordulat után rendkívül aktív tevékenységbe kezdett a Békemozgalomban és a szakszervezetekben. A sovinszta hullám tetőpontján a párt a korábban említett okok miatt egyedül hirdette az önálló, független Algéria jelszavát. A békemozgalom társadalmi és pártállásra való tekintet nélkül egyesítette a békét akarókat. Ezért kezdett itt aktív tevékenységbe az FKP, mert — mint Thorez mondta — „... a békeharc élén állunk, de nem akarunk elszigetelt előhad lenni.”¹²⁶ M. Servin és L. Casanove a gaullista rendszer imént említett helytelen megítéléséből kifolyólag figyelmen kívül hagyták a béke tartalmát és affelé tendáltak, hogy elmosssák a határvonalat a párt és a tömegszervezet között, amely a párt önállóságának feladatát jelentette volna. „A párt nemcsak egy propagandapárt, hanem egy akciópárt is” — érveltek. De ezzel a párt munkájának csupán egyik aspektusát hangsúlyozták: aktivitás a tömegmozgalmakban és szervezetekben. Azt akarták, hogy a párt egyszerűen végrehajtója legyen a Békemozgalom diektíváinak.¹²⁷ A jobboldali opportunizmus szervezeti téren a Békemozgalom mellett a Kommunista Diákszövetség vezetésében is megnyilvánult.

A pártnak, — mint az ország első pártjának — az egyre élesedő békeharcban rendkívüli szüksége volt az egységre: a propagandamunka és az akció egyaránt ezt követelte. Semmiféle lazulást nem engedhetett meg soraiban, hiszen az egyetlen szervezet volt az országban, amelyet mindenki bírált és támadott. Konkrétan miben mutatkoztak eltérések? — Kikkel tárgyaljon a francia kormány? Az ultrák kivételével a tárgyalásokra mindenki más hajlott. A SFIO és a FEN (pedagógusok szakszervezete, amellyel — a vezetőségben helyet foglaló trockisták miatt — sok problémája volt az FKP-nak). „kerekasztal” értekezletet javasoltak — mindenkivel tárgyalni, az európaiak képviselőivel is. (Az FKP is ezt javasolta a felkelés kezdetén, de amikor az FLN megszilárdult és az AKP is teljes erővel bekapcsolódott a fegyveres harcba, az FKP elhagyta ezt a javaslatot, és a tárgyalást azokkal követelte, akik ellen harcoltak, — vagyis az FLN-nel, illetve a GPRA-val.)

Súlyosabb nézeteltérések mutatkoztak a diákszövetséggel és általában az értelmiséggel. Sartre és a köréje gyűlt értelmiség véleménye szerint csak az támogatja igazán az algériai szabadságharcot, aki teljes mértékben elfogadja az FLN álláspontját. „Mi effektíve támogatjuk az FLN-t és a GPRA-t, de nem másoljuk akcióik formáját” — mondja Thorez,¹²⁸ Szeptemberben 121 értelmiségi — köztük 8 kommunis-

¹²⁵ M. Thorez beszéde a KB ülésén C. C. 1960. n. 3. 305. old.

¹²⁶ M. Thorez: Vál. cikkek... Bp. 1965. 266. old.

¹²⁷ Pour l'unité du parti Comité Central du FCF 1961. február 2—4. C. C. 1961. n. 3. 666. old.

R. Leroy: Les communistes dans les organisations de masse C. C. 1962. n. 1. 26. old.

¹²⁸ M. Thorez beszéde a KB. ülésén 1960. október 14. C. C. 1960. n. 11. 1821. old.

ta is — a fegyverviselés megtagadására szólította fel a fiatalokat. Az FKP bírálta ezt az álláspontot. A párt korábban, amikor még az algériai szabadságharcosoknak nem volt annyi híve, és csupán nagyon ritkán fordult elő, hogy francia katonák megtagadták a fegyverviselést az algériai háborúban, vagy átálltak az FLN-be, ezen katonák akcióinak pozitívumát hangsúlyozta. De most, 1960-ban amikor egyre több franciát aktivizál a békevágy és a hadseregben is egyre jobban terjed a háborúellenes hangulat, az FKP elismerte ezen lépések pozitív voltát — „.... jelentős azoknak a katonáknak a fellépése, akik megtagadták a részvételt az algériai háborúban...” Megítélésüknél azonban a tömegmunka a mérték: „.... a kommunista katona részt vesz minden háborúban, még a reakciós háborúban is, hogy ott folytassa a háború ellenes harcot.”¹²⁹

A kínzások elleni tiltakozás megszervezésére az értelmiségiek bizottságokat alakítottak. Az FKP okulva saját korábbi tapasztalatain, amikor a tömegmunka fellendítése érdekében szintén mindenféle különbizottságok alakítását szorgalmazta, — ekkor már egy mindenkit magába foglaló tömegmozgalom, unió (*union (sans exclusive)*) létrehozása érdekében bírálta a különbizottságok alakítását, amelyek a békemozgalom gyengítését is jelentenék. A kommunisták nem becsülték le a kínzások elleni harc jelentőségét, de „.... nyilván az egész békemozgalom szempontjából a lényeg a tárgyalásokért vívott harc. Nem elég humanizálni az algériai háborút, hanem, véget kell neki vetni.”¹³⁰ A tárgyalásokért kell harcolni, erre kell a hangsúlyt fektetni. Harcolni kell, hogy a békéhez tárgyalások útján jussanak el. 1960 nyarán — amikor számos afrikai gyarmat nyeri el a függetlenséget — történik az első találkozó az FLN és a francia kormány képviselői között Melun-ban. Az FKP, mint „.... kivételes fontosságú tény” üdvözli, amely „óriási reményt keltett a francia népben.”¹³¹ A tárgyalások a francia fél álláspontja miatt rövidesen megszakadtak — igazolva ezzel az FKP mindig hangoztatott álláspontjának helyességét, hogy „a népi nyomás és az éberség elengedhetetlen” ha azt akarják, hogy a tárgyalás eredménye a béke eljövetele legyen.

Az FKP és a CGT tisztában volt azzal, hogy közös akciókkal előbb kikényszeríthetik a békét. Ezért szeptember 9-én a CGT levelet írt februári partnereinek, a több szakszervezetekhez: találkozót javasol, hogy megvitassák az algériai béke érdekében kifejtendő *közös akciókat*. Egyedül a CFTC ad választ, eljuttatja az ajánlatot. Október 5-én az UNEF — egyoldalúan, más pártok, szervezetek megkérdezése nélkül — bejelentett október végére egy nemzeti tüntetést a béke érdekében. A CGT nevében Benoît Frachon felelt a felhívásra: tárgyalás nélkül nem csatlakozhatunk bármilyen kezdeményezéshez. Már ezekből a tényekből is kitűnik, hogy a kommunista vezetésű CGT-t és rajta keresztül az FKP-t mint egyszerű segéderő kezelték. Az FKP állásfoglalásában bírálja az UNEF szervezési módszerét. „A kommunisták a harcban nem követelnek semmilyen monopóliumot.” De az UNEF-fel nem érthetnek egyet, mivel „.... egyoldalúan dönt egy nemzeti *tüntetés* szervezéséről...”¹³² Ezt a bírálatot a kommunisták nem párt-egoizmusból teszik. Az antikommunizmus és az ilyen szervezési módszer nem szolgálja az egység, a háborúval szemben álló minden erőt magába foglaló unió ügyét. Október 18-án úgy látszott, hogy félreteszik a nézeteltéréseket és létrejön az akcióegység. Az UNFE kezdeményezésére, a CGT, a

¹²⁹ M. Thorez: Vál. cikkek... Bp. 1965. 98. old.

¹³⁰ U. o. 81. old.

¹³¹ Résolution sur l'Algérie Union et action pour le succes de la négociation on Algérie C. C. 1960. n. 7—8. 1286—1291. old.

¹³² Sur la lutte pour la paix en Algérie C. C. 1960. n. 11. 1835. old.

CFTC és a FEN október 27-re nemzeti akciónapot határoztak el az algériai béke érdekében.

Az egység csupán napokig tartott. A kormány betiltotta a béke híveinek tüntetését, mire a FEN, az UNEF, a CFTC és a FO a belügyminiszternél tett látogatásuk után felbontották a CGT-vel kötött egyezséget és visszautasították a korábban elhatározott békegyűlés közös megrendezését is. Pedig minden józanul gondolkodó megértheti azt, amit a kommunista vagy baloldali szimpátiával egyáltalán nem gyanúsítható angol lap, az Economist is kénytelen megjegyezni, hogy „.... a kommunis-ták nélkül a baloldal nem tud igazán nagyarányú tömegeket megmozgatni Párizs-ban.”¹³³ Az FKP az akcióegység felbomlása ellenére felhívást intézett a béke hívei-hez, és felszólította őket, hogy munkahelyeiken munkabeszüntetéssel mondjanak véleményt a háborús politikáról, szálljanak síkra a tárgyalás általi békéért, az önren-delkezés lojális alkalmazásáért, a demokrácia védelmében.¹³⁴ A deklarált akció-egység hiánya ellenére a francia dolgozók *tömegei* nyilvánították ki békeakarataikat Párizsban és vidéken. A személyi hatalom bevezetése óta ez az első, komoly tömege-ket mozgó akció és éppen ezért helyesen állapítja meg az FKP, hogy október 27-e „fontos állomás” a francia nép harcában, amelynek célja, hogy tárgyalásokkal kényszerítse ki a békét Algériában. Ezért az FKP ezután még inkább törekedett az egység megteremtésére, és erőfeszítései nem is lettek eredménytelenek a jövőben.

Az 1960-as év bizonyos fokig fordulópontra volt a francia nép békeharcaiban, az erőgyűjtés utolsó szakasza. A döntő harc 1961-ben kezdődött el. Az ultrák látták, hogy de Gaulle nem az ő kártyájakat játssza. (Az 1960-as év az, amikor a Szahará-ban kitermelt olaj mennyisége először haladja meg a franciaországiét — négysze-rese annak — és 1959-hez viszonyítva hétszeresére emelkedik, 8632 ezer tonnára.¹³⁵ Az október 27-i nemzeti akciónap pedig — az egység hiányából fakadó negatívum ellenére — megmutatja, hogy a francia nép nem bíz mindent a „Guide”-re és nyo-matékot ad békevágyának. A szociális feszültség — paraszttüntetések, vasutassztrájk, stb. — is a békés megoldás keresésére ösztönözte a kormányt.

A nemzetközi helyzet szintén a béke híveinek kedvezett. A Hruscsov francia-oroszági látogatása után kiadott közös közleményben a függőben levő nemzetközi kérdések megoldásának módját békés eszközökben, tárgyalásokban jelölik meg. Az 1960-as évet Afrika évének is nevezik, mivel sok afrikai ország nyerte el ekkor függetlenségét.

A francia hadsereg a háború frontján nem ért el átütő sikert. Az algériai szabadságharc egyre nagyobb nemzetközi elismerésben és támogatásban részesült. Támogatásáról, szolidaritásáról biztosítja a szabadságharcot és vezetőjét, az FLN-t a moszkvai értekezleten részt vevő 81 kommunista- és munkáspárt mindegyike is. És történik még egy nagyon fontos esemény Algériában 1960 decemberében. Hiába a puskalövések: de Gaulle-t az FLN-t éltető és független Algériát követelő arabok *tömegtüntetése* fogadta, amelynek sikere — az AKP által kezdetektől hirdetett — politikai tömegmunka eredménye. Az algériai szabadságharcosok ügye a legfonto-sabb nemzetközi fórumon, az ENSZ-ben is győzelmet aratott.

25 afroázsiai ország határozati javaslatát lényegtelen módosítással, 63 „igen” szavazattal elfogadták. „Megállapítván — szól a határozat — a jelen helyzet veszé-lyét a nemzetközi békére és biztonságra, és mivel minden népnek elidegeníthetetlen

¹³³ Economiste 1960. n. 12. Algériai vészcsengők c. cikk. Cikkek a nemzetközi sajtóból V. évf. 96. sz. 36. old.

¹³⁴ Appél du FCF 1960. október 26. C. C. 1960. n. 11. 1.

¹³⁵ Annuaire statistique, Nations Unies 1965. 204. old.

joga van a szabadságra, szuverenitása gyakorlására és nemzeti területe integritására — *elismeri az algériai nép jogát az önrendelkezésre és függetlenségre.*¹³⁶

A nemzeti és nemzetközi békemozgalom harca mellett — amely a döntő, kapitalista elváratai is, főleg az USA a háború befejezésére ösztönözték de Gaulle-t, még ha az Algéria függetlenné válásával jár is.

A személyi hatalom és kibontakozó neokolonista politikájának bírálata. A békét kikényszerítő tömegharcok

Az egyre fokozódó belső és nemzetközi nyomásnak engedve, de Gaulle 1961 januárjában népszavazást rendelt el, amelyben elismerte ugyan az önrendelkezési jogot, de annak megvalósításáig szabad kezet kért ideiglenes közigazgatási szervek létrehozására, ami lényegében a „francia jelenlét” meghosszabbítását jelentette. A népszavazás de Gaulle győzelmét hozta, de a „nem” szavazatok növekedése és az „igen”-ek számának nagyarányú csökkenése is jelzi azt a lassú, de egyre jelentősebbé váló bizalmatlanságot, amely de Gaulle politikájával szemben megnyilvánul. Az FKP a „nem”-mel szavazásra hívja fel a francia népet, rámutatva, hogy ha de Gaulle valóban akarja a tárgyalást, akkor nincs szüksége referendumra. Az algériai szabadságharcosoknak megvannak a hivatalos képviselőik, akik nagy nemzetközi támogatással rendelkeznek. Velük kell tárgyalni! A tárgyalások megnyitása érdekében azonban még nagyobb nyomást kell kifejteniük a tömegeknek. Az FKP, hogy eredményes kezdeményezője és derékhada legyen a békeharcnak, szorosabbra kellett zárni a sorait a hatalom részéről megnyilvánuló antikommunista propagandával szemben és keresnie kellett az akcióegységet, a megegyezés módjait más szervezetekkel nemcsak Franciaországban, hanem Algériában is.

A párt február eleji ülésén számolta fel — a már korábban bővebben említett — Casanova csoport frakciós tevékenységét. E csoport tevékenységének káros volta különösen a januári referendumon nyilvánult meg, amikor is teljesen feleslegesen tüntették fel, hogy „igen”-nel vagy „nem”-mel szavaznak-e. Az ilyen defetista hang a munkásosztály erejének lebecsülését jelenti, gátolja a tömegmozgalom fejlődését, és az imperialista béke létrejöttét segíti.

A szakszervezetek egységének kialakulása útján fontos állomás volt az a találkozó, amely Genfben jött létre a CGT, CFTC, FO és az UNEF és az algériai szakszervezetek között. E találkozó, amely „fontos hozzájárulás a béke ügyéhez” — résztvevői az FLN-t, GPRA-t fogadták el az algériai nép hivatalos képviselőjének — míg a FEN, amely még mindig ragaszkodott a „kerekasztal” formulához, nem vett részt a találkozón. A párt nyomatékosan felhívta tagjait, hogy aktívan járuljanak hozzá a békemozgalomban a Comité az algériai békéért alakításához.¹³⁷ E Comité létrehozását a Békemozgalom kezdeményezte, amely az 1960. őszi tömegmozgalmak hatására fokozottan az algériai háború befejezését, a béke kiharcolását állította fő célként a békekerék elé. (Korábban az atomrobbantási kísérletek beszüntetéséért és a leszerelésért harcolt döntő nyomatékkal.) Különösen fontos volt a békeharc fokozása, mert a kormány ugyan bejelentette márciusban, hogy a következő hónapban tárgyalni fog Evianban az FLN képviselőivel az önrendelkezés feltételeiről, ugyanakkor azt is kijelentette, hogy a Messali vezette szakadár MNA-t is egyenrangúnak

¹³⁶ Yearbook of the United Nations 1960. Az algériai kérdés 132—136. old.

¹³⁷ La lutte pour la paix en Algérie Comité Central du PCF 1961. február 23. C. C. 1961. n. 3. 667—668. old.

tekinti az FLN-nel, és tárgyalni fog képviselőivel: Klasszikus imperialista megosztó politika ez, amelynek célja engedmények kicsikarása az FLN-től, és amely megkönynyítené a neokolonista politika bevezetését és megszilárdítását. Erre a veszélyre hívta fel a figyelmet — állást foglalva a gyarmatosítás régi és új formája ellen — 5 haladó afrikai ország vezetője és a GPRA által januárban elfogadott ún. Casablancai Charta. Erre a veszélyre figyelmeztetett az FKP és a három észak-afrikai ország kommunista pártja által áprilisban kiadott közös nyilatkozat, amelyben hangsúlyozzák, hogy Algéria függetlensége lehetővé tenné „... hogy hatékonyabban szembeszálljon a francia imperializmus neokolonialista üzelmeivel...”¹³⁸

E neokolonialista üzelmek is elegendő érvet szolgáltatnak az ultráknak a cselekvésre de Gaulle és a kormány ellen. Az Algériában levő tisztek szinte nyílt propagandát folytattak a kormány ellen, amely gyakorlatilag nem tesz semmit. Április 22-én Challe tábornok rádióbeszédében — jelentette be, hogy a hadsereg átvette a hatalmat. A párt Politikai Bizottsága felszólította a munkásosztályt, hogy saját erőire számítva követelje a fasiszta lázadás felszámolását, amely kétségbeesett kísérlet az Algériai Köztársaság Ideiglenes Kormányával folytatandó tárgyalások megakadályozására. Ugyanakkor felhívta a katonákat, köztársasági érzelmű altsztrikeket és tiszteket, hogy tagadják meg az engedelmességet az áruló tábornokoknak. A kormány minden antifasiszta tüntetést betiltott. Április 24-én azonban a szakszervezetek és a demokratikus szervezetek felhívására 12 millió dolgozó tartott egyórás munkabeszüntetést. Az FKP szintén felhívást tett közzé, amelyben felhívta a dolgozókat és demokratákat, hogy biztosítsák a sztrájk sikerét, ugyanakkor alakítsanak szilárd antifasiszta bizottságokat. Szervezenek népi milíciákat és a Renault-üzem példájára követeljenek fegyvereket, hogy letörjék a katonai, fasiszta lázadást és, hogy elérjék a *GPRA val való tárgyalás útján a békét*.¹³⁹

Az 1960. januári eseményekhez képest jelentősen megváltozott Franciaország népének magatartása a fasiszta lázadókkal szemben. A Renault üzemben — amely az FKP egyik fellegrára — azért követeltek fegyvert a munkások, mert látták, hogy mennyire elnéző magatartást tanúsít a kormány a lázadókkal szemben. (M. Debré miniszterelnök beismerte, hogy április 18-a óta tudomása van, a kirobbanóban levő puccsról.) Franciaország dolgozóinak egységes fellépése nem maradt hatástalan Algériában sem. A sorkatonák, köztársasági érzelmű altsztrikek és tisztek segítségével megtagadták a lázadók parancsainak teljesítését, ami mutatja a hadseregben elterjedő békevágyat. (Pl. egy OAS röpcédula a katonákat okolja a bukásért.)¹⁴⁰ De Gaulle — látva az ország népének egységes fellépését a zendülők ellen — kormányhű csapatokat vezényelt Alger-be. Challe-t és még ötszáz tisztet letartóztattak. A puccsot felszámolták, de a veszély még nem múlt el, ezért az FKP az egység erősítésére és az akció további folytatására a tömegeket követelte, a lázadók szigorú megbüntetését, megtisztítását a hadsereg és a tárgyalások megkezdését a GPRA-val.

Ezek a problémák foglalkoztatták a párt májusban összeült XVI. kongresszusát is, amely elemezte de Gaulle algériai politikáját és megjelölte a tennivalókat. Megállapította, hogy mivel a tábornok a szabadságharcosok fegyveres győzelmeit *nem tudta* megállítani, valamint a nemzetközi támogatás és a „francia nép egyre növekvő ellenállása” következtében kénytelen volt lemondani „Francia—Algériáról”, bejelentette, hogy május 20-án tárgyalásokat kezd Evianban.” Ám ez a remény nem akadályozhat meg bennünket a tisztánlátásban. A tárgyalás még korántsem jelent bé-

¹³⁸ Déclaration commune sur le problème algérien C. C. 1961. n. 5. 1071. old.

¹³⁹ Pour écraser la rébellion militaire et fasciste Bureau politique du PCF 1961. április 24. C. C. 1961. n. 5. 1066—1067. old. Appel au peuple de Rance. C. C. 1961. n. 5. 1068. old.

¹⁴⁰ Idézi: M.-B.-Martinez: Histoire de l'OAS, Paris 1964. 249. old.

két: *a béke kikényszerítéséhez a néptömegek egyre erősebb nyomására van szükség.*" A háború befejezése az egész nemzetnek érdeke, mert éppen annak továbbfolytatásával „... országunk meglevő lehetőségeit is veszélyeztetjük, a kölcsönösen előnyös, új kapcsolatokat teremtésében.” A béke szociális és politikai szempontból is egyaránt az egész nép érdekét szolgálja, mert könnyítene „... gazdasági életünkre s a dolgozók vállára nehezedő fegyverkezési terheken és megszüntetné a fasiszta mozgolódás egyik fő forrását.” Az egyre fokozódó jobboldali fasiszta nyomás következtében a kommunistáknak nagy éberséget kell tanúsítaniuk. Ezért a baloldali erők fokozott akcióira van szükség, mert a jövőben a nagy harcok időszaka várható. Ez tükröződik a Kongresszus határozatában is: „Új szakaszába lépett a francia nép harca az algériai békéért.”¹⁴¹ (Az FKP állásfoglalását — mint láthatjuk, — az internacionalizmus és a jó értelemben vett hazafiság jellemezte.

Májusban és júniusban Evianban tárgyalások folytak, amelyek azonban a monopóliumok követelése miatt (az olajhoz fűződő érdekek) — zátonyra futottak. A kormány nevében Debré Algéria felosztásával fenyegetőzött, ha a tárgyalások nem vezetnek eredményre. (Azaz, ha a GPRA nem teljesíti a monopóliumok követeléseit.) Algéria népe azonban nem engedett a zsarolásnak, és július 5-én országszerte egésznapos sztrájkjal és tüntetésekkel fejezte ki ragaszkodását az ország területi integritásához. A július végén Lugrinban tartott tárgyalások újra kudarccal végződtek. Ezek is mutatták, hogy a tömegeknek egyáltalán nem szabad illúziókat táplálniuk a kormány algériai politikája iránt.

A francia kormány neokolonialista manőverei ellen az algériai szabadságharcosok a vezetásban is igyekeztek biztosítani magukat, ezért augusztusban átalakították a GPRA-t. A kormányátalakítás a forradalmibb elemek előtérbe kerülését jelezte. A kormány élén Ferhat Abbaszt Ben Khedda váltja fel. Az algériai nép egyre gyakrabban adott kifejezést véleményének utcai tüntetéseken. Párizsban október 17-én tüntettek a francia fővárosban és környékén dolgozó algériaiak. November 1-én mintegy 30 ezren rendeztek néma tüntetést Algerben. Több tüntetőt megöltek, mire Ben Bella és rabtársai éhségsztrájkot kezdtek. *Az algériai nép tehát állandóvá vált tömegtüntetéseivel egy szilárd második frontot biztosított a fegyveres harc mellett.*

A francia kormány az ősz folyamán elvetette Algéria felosztásának tervét. A „Francia—Algéria” hívei azonban nem mondtak le céljukról. Terrorszervezetük, az OAS merényletet merényletre követett el Algériában és Franciaországban is. 1961. februárjában Madridban „Francia—Algéria” híveiből megalakult az OAS. (Organisation de l'Armée Secrete — Titkos Hadsereg Szervezete). Ez a szervezet egyesítette az azonos célért, de külön küzdő fasiszta csoportokat. Célja: „... lerombolni a jelenlegi rendszert, amely elkötelezte magát a nemzeti örökség likvidálásának útján... Nemzeti és testvéri Közlélési kormány megalakítása, hogy útját álljuk a Népfrontnak, Franciaország bolsevizálódása első szakaszának.”¹⁴² Vagyis Algériát megtartani a gyarmati kizsákmányolás kezdeti keretein belül. Ezt azonban csak úgy érhetik el, ha Franciaországban is az ő érdekeiket képviselő kormány kerül hatalomra. Az OAS tagjai és hívei algériai európaiak, katonatisztek (zömmel Vietnamból is megjártak) Franciaországban a poujadisták de néhány képviselő is, akik — mint Bidault, Lefevre, Domenech — a novemberi algériai vitában az OAS parlamenti képviselője mellett törtek lándzsát.

1961 őszétől, amikor az OAS merényletei rendkívüli módon elszaporodtak az

¹⁴¹ Le XVIe Congress du PCF 1961. május 11—14. C. C. Numero spécial 1961. A kongresszus teljes anyaga.

¹⁴² Idézi: Morland, — B.-M.: i. m. Paris. 1964. 569—570. old.

FKP és a demokratikus szervezetek központi célja az volt, hogy rákényszerítsék a kormányt az OAS feloszlatására, tagjainak bíróság elé állítására és elítélésére.

A szociális feszültség is állandóan fokozódott (De Gaulle hatalomra jutása óta 1961-ben volt a legmagasabb a sztrájknapok száma. (A pártok és szakszervezetek egységének hiánya azonban csökkentette a baloldali erők harcának hatékonyságát. Valóban „felső szinten” rosszul állt az egység ügye, viszont a tömegekben egyre inkább érelődött az akcióegység szükségességének tudata, aminek kialakulását előgítették a szinte naponként megismétlődő sztrájkharcok. Ezek folyamán a gazdasági problémák mellett *elkerülhetetlenül* szóba került az algériai háború, az OAS terrorakciói, stb. De Gaulle személyisége, nacionalista demagógiája, a háború befejezése érdekében tett lépései sikerrel osztották meg a baloldal erőit az algériai problémával kapcsolatban. Szociális téren azonban nem volt ilyen sikeres a gaullista demagógia, mert a dolgozók közvetlenül érezték a valóságot. Éppen ezért nem véletlen, hogy az algériai háború elleni békeakciók kezdeményezője 1958 után inkább a baloldali orientációjú szakszervezet, a CGT és nem maga a KP. A sztrájkharcokban egyre több dolgozó jött rá, hogy a háború árát ők fizetik meg. A november végén vidéki körúton járó de Gaulle-t több helyen fogadták „nekünk bért, Algériának békét” jelszavakkal a tüntetők, mire a tábornok — mint már annyiszor — újabb ígéretet tett a háború befejezésére. Az OAS egyre több merényletet, terrorakciót követett el Franciaországban. Ebben a feszült politikai helyzetben, a tömegek politikai hangulatát jól felmérve adta ki felhívását az FKP, CGT és a MJC (Kommunista Ifjúsági Mozgalom) a december 6-i akciónapra. A „Felhívás december 6-ra” című dokumentumot november 25-én tették közzé.¹⁴³ Az OAS akciói — mutat rá a dokumentum — „... azt célozzák, hogy súlyosbítsák a bizonytalansági légkört, hogy így kedvezzenek egy új puccsnak.” Ezt a puccsot kell megakadályozni — ami az egész nemzetnek érdeke — ezért legyen december 6 „egy nagy nemzeti akciónap az OAS terrorizmusa és a fasiszmus ellen”. Konkrétan megjelölték az akciónap céljait, követeléseiket a kormánnyal szemben. Ezek a következők:

1. Ártalmatlanná tenni az OAS gyilkosokat.
2. Kötelezni a kormányt, hogy tartóztassa le és ítélje el az OAS minden vezetőjét, és hozzon intézkedéseket mindazok ellen, akik támogatják a terrorszervezetet. Betiltani az OAS propagandaszövegeinek reprodukcióját és terjesztését.
3. Az adminisztráció, a hadsereg és a rendőrség megtisztítása.
4. A szakszervezeti és politikai szabadságjogok tiszteletben tartása, gyülekezési és tüntetési jog a munkások, demokraták, antifasiszták és a béke hívei számára.

Az egész nemzetnek szóló akcióprogramot néhány nem-kommunista vezetőség szervezet is támogatta — Progresszív Unió, A rasszizmus elleni mozgalom stb. A szocialista párt lapja, *Populaire* ellenben azt írta, hogy „vigyázni kell, hogy ne nézzenek a kommunista párt követőjének.”¹⁴⁴ Pedig a programból világosan kitűnt, hogy az FKP az ideológiai nézeteltéréseket félretéve a legaktuálisabb feladat megoldására koncentrál. Az akcióprogram pontjaik világosan mutatták, hogy az FKP teljes bizalommal van a tömegek iránt és segítségükkel akarja letörni az OAS-t. Ezért követeli a tüntetési jogot. A programpontok sorrendje sem véletlen: le kell tartóztatni a közönséges gyilkosokat, a *plastiqueur*-öket, lehetetlenné kell tenni, hogy az OAS propagandát fejthessen ki. Nagyon lényeges az adminisztráció megtisztítása, ami az OAS-t egy fontos visszavonulási tereptől fosztaná meg. Helyesen

¹⁴³ Appel pour la journée du 6 décembre C. C. 1962. n. 1. 189. old.

¹⁴⁴ Idézi: J. Duclos: Az OAS és a fasiszmus ellen. Nemzetközi Szemle 1962. március

állapította meg az angol Observer, hogy „az OAS ereje nem a tömegbázisban rejlik, hanem az államhatalommal való összeköttetésében.”¹⁴⁵ Az OAS elleni fellépés természetesen akkor lenne hatékony, ha mindezeket egyszerre és egységesen valószínűsítaná meg. A december 6-i tömegdemonstráció megmutatta, hogy a munkásegység hiánya ellenére is az FKP jelentős erőket tud harcba vinni. Párizsban 35–40 ezer tüntető vonult fel. Marseille-ban 6 ezren sztrájkoltak, az esti felvonuláson pedig 10 ezren vettek részt. Lyonban 12 ezren, Rennes-ben — ahol a szocialista párt helyi szervezete is csatlakozott — 10 ezren tüntettek. Az akciónapot az FKP joggal minősítette „fontos szakasz”-nak az OAS és a fasiszmus elleni harcban.¹⁴⁶ Az egység útjában azonban ott állt az antikommunizmus, amelyet minél előbb fel kell számolni. Ezt „... a fasiszta veszély súlyossága jobban mint valaha megköveteli”¹⁴⁶ A kormány 48 órával később rendszabályokat fogantatosított az OAS közvetlen vagy közvetett támogatói ellen.

A december 6-i akciónap ösztönzést adott a békeakciók kibontakozásának és az antifasiszta harc egy újabb fellendülésének a feltételeit teremtette meg. December 19-re a szakszervezetek — a szocialista vezetésű FO kivételével — s más demokratikus szervezetek munkabeszüntetésére, háborúellenes gyűlések tartására, tüntetésre hívták fel a francia népet. A felhívás széles körben meghallgatásra és követésre talált és hiába volt a szocialista párt és a FO vezetőinek ellenállása, az egység jelentős haladást ért el. (Sok szocialista vett részt a tüntetésben, köztük Evian szocialista polgármestere is) December 19-én 15 perces figyelmeztető sztrájk után 100 ezres tüntetéssel fejezték ki elégedetlenségüket a párizsiak — a rendőrség brutális beavatkozása ellenére — a kormány algériai politikájával szemben. Az FKP e sikeres akció után valamennyi háborúellenes erőhöz fordulva hívta fel a figyelmet, hogy „az akcióegységet a fasiszmus ellen és a béke megteremtését Algériában késedelem nélkül *kon-szolidálni kell és ki kell szélesíteni*.”¹⁴⁷ Tehát az akcióegység eljutott egy bizonyos fokra, ezt meg kell őrizni és erről az alapról tovább kell szélesíteni.

De Gaulle újról beszédében kijelentette, hogy Algéria szuverén állammá válhat. A békeharc sikerei, és a tábornok békülékeny kijelentése feldühítette az ultrákat. Az OAS nagy terroroffenzívába kezdett Párizsban és környékén, „algérizálni” akarta Franciaországot. A legfőbb ellenségnek természetesen az FKP-t tartotta. Röpcéduláin ezek olvashatók: „A kocka el van vetve, a polgárháború hamarosan elkezdődik... Franciaországban az OAS súlyos csapásokat készül mérni.” Mindezeknek a célja „... félelmet és pánikot kell kelteni, amely a kollektív hisztériába torkollik...”¹⁴⁸

Az OAS tehát a végső rohamra, a nyílt fasiszmus bevezetésére készül, ezért igaz az FKP-nak az a megállapítása, hogy „... egy nyílt fasiszta diktatúra veszélye napról-napra nő...”¹⁴⁹ Az egyre növekvő veszély miatt az FKP mind nagyobb nyomatókkal követte — és harcolt érte! — az OAS ellenes erők akcióegységét. A háború és a béke hívei számára egyaránt világos volt, hogy az 1962-es év döntő lesz.

Az OAS nyomában az év elején a baloldali erők derékhada, az FKP ellen indította első támadását. Január 5-én géppisztolyos merényletet követett el az FKP központi székháza ellen Párizsban. A párt Politikai Bizottsága felhívást intézett a párizsiakhoz, hogy másnap az agresszió színhelyén tiltakozzanak a fasiszta veszély

¹⁴⁵ Idézte: Népszabadság 1962. február 10.

¹⁴⁶ Apres la journée du 6 décembre C. C. 1962. n. 1. 188. old.

¹⁴⁷ Sur la journée du 19 décembre C. C. 1962. n. 1. 188. old.

¹⁴⁸ Idézte: Népszabadság 1962. január 8. és Riposte aux mesures gouvernementales en Algérie c. OAS dokumentumban Morland, —B. —M.: i. m. Paris, 1964. 583. old.

¹⁴⁹ Communiqué du PCF sur la journée du 6 décembre C. C. 1962. n. 1. 185—186. old.

ellen. Január 6-án a rendőri tilalom ellenére több mint 50 ezer párizsi „le az OAS-gyilkosokkal!, Békét Algériában!,” jelszavakkal nyilvánította ki szolidaritását az FKP iránt. Az FKP a tüntetés után újra a teljes egységre szólított fel, amellyel szemben nincsenek kikötései, mivel „... a kommunisták védelmezik az OAS minden áldozatát.”¹⁵⁰ Ezt látták a dolgozók is, ezért tüntetnek olyan sokan a pártszékház előtt. Az antifasiszta harc eredményességét csak a közös fellépés biztosítja, és „... a közös akció mindenféle visszautasítása a fasiszta veszélynek kedvez...”¹⁵¹ S hogy ezt mennyire helyesen állapította meg az FKP, ezt bizonyítja az a dokumentum is, amelyben az OAS értékeli a merényletet: „az OAS ellenségei megosztottak, a SFIO örül, hogy a kommunistákra csapást mértek.” Így „... bármiféle szakszervezeti közös ellenakció lehetetlen volt: egy Népfront perspektívája elhalványult.”¹⁵²

Az év első hete Algériában az OAS egyik legvéresebb akciósorozata volt (Több mint 100 halott) 8-án az európai lakosság tartott 2 órás sztrájkot az OAS felhívására. A l'Humanité 10-i számában W. Rochet az egyre fokozódó veszélyre hívta fel a figyelmet „Antifasiszta egységet minden áron” című cikkében. „Arról van szó — írja — hogy együttes erővel megmentjük a még megmaradt szabadságot.”¹⁵³ Látható, hogy a kommunisták mindenütt — a propaganda és az akció területén egyaránt — az élvonalban haladtak. Erről nyilatkozott J. Duclos január 12-én a Népszabadság tudósítójának: „A december 6 és 19-i antifasiszta tüntetések magasabb színvonalra emelték a tömegek akcióját, és meggyorsították az antifasiszta egység gondolatának és gyakorlatának előrehaladását. A január 6-i tüntetés pedig megmutatta, hogy az antifasiszta küzdelemben a kommunisták játsszák a döntő szerepet.”¹⁵⁴ A plasztikozás továbbra sem szünetelt. A tömegek, a kormánnyal ellentétben, határozottan visszaütöttek. Január 17-én és 19-én Toulouse-ban, Bordeaux-ban, valamint Boulogne-ban 10—15 ezres tüntetésekkel tiltakoztak a dolgozók a komrány OAS-szal szemben tanúsított elnéző magatartás miatt. Ezért követelte az FKP, hogy „... a társadalmi szervezeteknek és a választott kollektíváknak megadják a jogot és az eszközöket, hogy biztosítsák a közrendet és a polgárok viztonságát...” Nincs sürgetőbb feladat, mint „... országunk minden demokratája antifasiszta akciójának és szervezetének kiszélesítése azért, hogy letörjük az OSA-t és kikényszerítsük tárgyalások útján a békét...”¹⁵⁵ Januárban a munkásegység kialakulása útján előrelépés történt. Az Egyesült Szocialista Párt vezetője, Martinier, kijelentette: „... ugyanazon az oldalon állunk, mint a kommunisták.” Ugyanakkor elítélte Guy Mollet egységbontó politikáját.¹⁵⁶

Guy Mollet a kommunisták nélküli „baloldali” egységet akarja létrehozni, de lényegében — mint azt Francois Jolloux megállapítja a France Nouvelle-ben „... nem arról van itt szó, hogy harcoljanak az OAS ellen, hanem arról, hogy miként alkalmazkodjanak az ultrákhoz.”¹⁵⁷ A szocialista vezetők politikájának helytelenségét a burzsoá Le Monde is kénytelen volt megállapítani: „aki ilyen helyzetben Thorezzel szemben igyekszik félelmet kelteni a közvéleményben, az Salan felforgató tevékenységét segíti elő.”¹⁵⁸ Tulajdonképpen ez a vélemény is az FKP politikájának helyes-

¹⁵⁰ La riposte populaire 1962. január 6. C. C. 1962. n. 1.

¹⁵¹ Apres l'agression fasciste contre le siege du Comité Central C. C. 1962. n. 1. 180. old.

¹⁵² Operation Kossuth — 1962. január 7. OAS dokumentum Közölve: Morland, -B. -M.: i. m. Paris, 1964. 579—580. old.

¹⁵³ Ecraser l'OAS et imposer la paix en Algérie 1962. január 18. C. C. 1962. n. 2. 192. old.

¹⁵⁴ Népszabadság 1962. január 13.

¹⁵⁵ Ecraser l'OAS et imposer la paix en Algérie 1962. január 18. C. C. 1962. n. 2. 192. old.

¹⁵⁶ Népszabadság 1962. január 20.

¹⁵⁷ Népszabadság 1962. január 26.

¹⁵⁸ U. o.

ségét igazolta: arra helyezni a hangsúlyt, ami egyesít és nem arra, ami elválaszt, hiszen az egész nemzetnek érdeke, hogy letörjék az OAS-t és elhárítsák a fasiszta veszélyt. Egyes pártvezetők egységbontó magatartása ellenére is egyre határozottabban bontakozott ki egy széles körű nemzeti akciófront az ultrákkal szemben az algériai békéért. A Békemozgalom — látva a tömegekben meglevő jogos és egyre erősebb türelmetlenséget a béke késése miatt — közzétette felhívását egy akcióhét megszervezésére február 4 és 12 között. E felhívás mintegy áthidalta a béke hívei közötti ellentéteket. A szakszervezetek és a pártok elfogadták. Az *FKP Politikai Bizottsága* január 25-i ülésén támogatásáról biztosította a Békemozgalom felhívását és öt pontban a harci célokat is megjelölte.¹⁵⁹

A harci cél első két pontja ugyanott és ugyanúgy fellelhető a december 6-i akcióprogramban is. A továbbiak már módosultak. December 6-án még csak gyülekezési és tüntetési jogot követeltek, január végén már jogot és eszközt az önvédelemre. A módosulás oka az OAS januári terrorakciójának nagymértékű növekedése, és a kormány erőtlen fellépése velük szemben. E követelés — mint azt az említett Renault-gyári munkások példája bizonyítja — a munkásosztály legöntudatosabb elemeinek követelése. A december 6-i akcióprogram az OAS ellen szólított fel, a január végi viszont már konkrétan követelte a béke megteremtését Algériában, kifejezve ezzel a széles néptömegek akarátát. Az 5. pont az FKP stratégiai célját, a demokrácia megújítását tartalmazta. Az FKP — mivel a néptömegek akciója egyre szélesebb és határozottabb mértéket öltött — harci programjába iktathatta célját, a demokrácia megújítását, amely szorosan összefügg az algériai békével, mert ha valóban igazi demokrácia lett volna Franciaországban, akkor a fasiszta elemek nem garázdálkodhattak volna éveken keresztül büntetlenül. E program reális és objektív. Elfogadható mindenki számára, aki őszintén akarja a békét, és tükrözi azt a változást, amely a tömegek tudatában beállt. Ez a változás nem csupán két hónap harcainak eredménye. Az algériai háború elleni békeharc 1961 december és 1962 február között érte el fordulópontját. Az OAS merényleteivel nem érte el a remélt eredményt. A béke erőinek megosztottságát — amint azt az idézett OAS-dokumentum is bizonyítja — „felső szinten” ki tudta használni, de „alsó szinten”, a francia néptömegekben nem! És ez a döntő! Sőt, a merényletekkel azt érte el, hogy az egyszerű franciák ezreit aktivizálta a béke kivívása érdekében. A február eleji napok tömegharcai egyértelműen bizonyították, hogy Franciaország népe nem támogatja az OAS-t, békét akar! A kormány is kénytelen volt számot vetni a tömegek hangulatával. De Gaulle február 5-i sajtókonferenciáján érélyes rendszabályokat helyezett kilátásba az OAS tagjai, a „becstelen franciák” ahogyan ő nevezi őket — ellen és Algériával kapcsolatban feladatként pedig azt jelöli meg, hogy a legrövidebb időn belül helyre kell állítani a békét, és segíteni Algériának, (neokolonialista kísérlet!), hogy saját kezébe vegye sorsa irányítását.

A február 8-i tüntetésen mintegy 60 ezren vettek részt. A rendőrség beavatkozott, brutalitásának 8 halálos áldozata volt — közülük 5 kommunista. A rendőri brutalitás háttérbe szorította a véleménykülönbségeket a szakszervezetek között, és közös fellépésre ösztönözte őket. A szakszervezetek — köztük a FO is! — a rendőri elnyomás elleni tiltakozásul február 9-én délután 3 és 4 óra között sztrájkra szólították fel a francia dolgozókat. Az FKP — a Fasizmus nem tör át című felhívásában — üdvözölte a szakszervezetek kezdeményezését, és csatlakozásáról, aktív részvételéről biztosította őket.¹⁶⁰ A dokumentum címével kapcsolatban még meg kell jegyeznünk, hogy az FKP

¹⁵⁹ Le péril fasciste et le développement de l'action populaire 1962. január 25. C. C. 1962. n. 2. 189—190. old.

¹⁶⁰ Le fascisme ne passera pas! 1962. február 9. C. C. 1962. n. 2. 187. old.

ezekben a napokban a kritikus és rendkívül feszült helyzetből kifolyólag felhívásait a Fasizmus nem tör át! jelszóval fejezte be, utalva a helyzet súlyosságára. A szakszervezetek felhívását siker koronázta: február 9-én 2 millió francia dolgozó sztrájkolt. Február 12-re a szakszervezetek és a szocialista párt újabb felhívást adtak ki a munkabeszüntetésre. Az FKP is felszólította „... harcosait, szervezeteit, szimpatizánsait és minden köztársaságát, hogy tömegesen, szocialista testvéreivel vállvetve vegyen részt a sztrájkban és tüntetésben, amely egy új és fontos szakasz az antifasiszta harcban ...”¹⁶¹

Február 12-én fél 12 és 12 között az egész országban szünetelt a munka.

A békéért folytatott harc akcióegységének fényes bizonyítéka volt február 13-á, amikor a 8-i tüntetés áldozatainak temetésén 1 millió párizsi rőtta le kegyeletét a békeharc hősi halottai előtt, és ezzel tett hitet a harc további folytatása mellett. Az akcióhét eseményeit értékelve az FKP joggal állapította meg, hogy „... az utóbbi napokban a munkásosztály egysége és a demokratikus erők egysége nagy haladást ért el.”¹⁶² Minden egyezmény aláírása nélkül a gyakorlatban — bár rövid időre — realizálódott az akcióegység, létrejött az union sans exclusive, amelyért az FKP oly régóta küzdött. Az OAS tervét, hogy — siettetve az egyszemélyi uralmi rendszer fasizálódását — uralomra juttassa a fasizmust Franciaországban, a francia nép a február eleji tüntetésekkel elutasította. A tömegdemonstrációk bebizonyították, hogy az OAS-nak nem volt olyan tömegbázisa, amely lehetővé tette volna a hatalom megragadását és egy fasiszta diktatúra bevezetését. Még a merénylettekkel sem érte el azt, hogy a tömegeket a „kollektív hisztériába” kergesse, és ekkor ragadja magához a hatalmat.

A február eleji akcióhét eseményei a kormányt is arra kényszerítették, hogy ideiglenesen szakítson az OAS-sal (Franciaország NATO-beli partnerei is egyre sürgették a háború befejezését). Ez a szakítás azonban nem volt gyökeres, hiszen a személyi hatalom kormánya „... nem is sujtathat le komolyan a tegnapi és holnapi szövetségeseire ...” — mivel egy tőről fakadtak.¹⁶³

Thorez 1962-ben mondott szavainak igaza 1968-ban mindenki számára bizonyosságot nyert. Az 1968 május-június hatalmas munkás- diáktüntetések alapjaiban rázták meg a rendszert. Ezért, de Gaulle régi ellenségeihez fordult, az elitelt OAS-tagokat kiengedte a börtönből. Ekkor írta a l'Humanité: „Lényegében visszatért tehát a forrásokhoz. Az államfő, akit az algériai összeesküvés emelt hatalomra, összezőrdült egykori hűbéreseivel. Ma azonban elengedhetetlenül szükségesnek tartja, hogy maga köré gyűjtsön minden reakciós erőt, beleértve a fasisztákat is. Megnyitja tehát a börtönök kapuit, és lázas segítséggel zálogokat ad. Tódulnak is ki a börtönajtón az OAS-összeesküvők — Bidault-tól Argoud, Lacheroy ezredesen, Curutchet századoson és más kisebb csillagokon át Salan, volt tábornokig. Akiket távollétükben halálra ítélték, kitűnően érzik magukat. A gyilkosok újra köztünk vannak!

Hazatértek tehát a tékozló fiúk és az elveszett katonák, együtt van az 1958. május 13-i nagy gaulleista család, amelyben átmenetileg szakadást okoztak a véres klikkharcok.”¹⁶⁴

A békeharc 1962-ben eredménnyel zárult. Az újrakezdett tárgyalások március 18-án az Eviani egyezmény aláírásával zárultak. Az egyezmény „... a béke erőinek nagy győzelme, az algériai nép nagy győzelme, Franciaország munkásosztályának,

¹⁶¹ Hommages aux victimes de la répression policière 1962. febr. 10. C. C. 1962. n. 2. 183. old.

¹⁶² Un million de parisiens aux obseques 1962. február 13. C. C. 1962. n. 2. 184. old.

¹⁶³ M. Thorez: Vál. cikkek... Bp. 1965.

¹⁶⁴ Idézi: Kovács István: Májusi vihar Párizsban Bp. 1968. 76. old.

Franciaország népének győzelme és kommunista pártunk jelentős politikai sikere ... S főként: ez az esemény bebizonyította a népnek, hogy a »történelmien céltudatosnak« mutatkozó abszolút hatalom korántsem közönyös a tömegek akciójával szemben ...»¹⁶⁵

Az OAS azonban még nem adta fel a harcot. Márciusban egy puccskísérletét fojtotta vérbe a hadsereg, amely ekkor már végérvényesen de Gaulle mellé állt. Augusztusban merényletet kíséreltek meg de Gaulle ellen is. Ezek a kétségbeesett próbálkozások azonban már nem tudták megakadályozni a békekötést és Algéria függetlenné válását.

Április 8-án Franciaország népe a független Algériára szavazott. 12-én Debré miniszterelnököt menesztették. 16-án de Gaulle Pompidout, a Rotschild-bank igazgatóját nevezte ki miniszterelnökké. Ezzel mintegy formálisan is lezárult a gaulleizmus első szakasza. A francia monopoltőkések új politikájának legfontosabb elemei a neokolonializmus és az európai orientáció.

Algéria népének még sok — a kolonializmus idejéből származó — problémával, nehézséggel kellett és kell megküzdenie, de a függetlenség birtokában végre önállóan intézheti ügyeit. Az Eviani egyezmény kompromisszum (francia támaszpontok, stb.) elsősorban mégis az algériai nép győzelme, mert a francia kolonialisták kényyszerültek engedményt tenni.

A francia nép pedig nagy anyagi és morális tehertől szabadult meg. A tűzszünet „... új perspektívákat is nyit ... minden téren: gazdasági és szociális tekintetben, bel- és külpolitikában, különösen az egykori francia gyarmatok népeivel való kapcsolatban.”¹⁶⁶ Az FKP újult erővel lendülhetett harcba a társadalmi haladásért. Világosabban fogalmazhatta meg programját, és teljes erővel a belpolitikai helyzetre koncentrálna hatékonyabban harcolhatott a személyi hatalom ellen.

Korábban a demokrácia megújítását és visszaállítását követelte, ami félreértésekre adott alkalmat. (A „múlt pártja”, stb.) Ezután fogalmazták meg az Igazi demokrácia elnevezésű programjukat.

Franciaország népe több mint 20 évi háborúskodás után — 1939 szeptembere óta állt háborúban — első ízben örvendhetett a teljes békének.

ÖSSZEGEZÉS

„Az összes angol disznóságok ír talajról származnak.” — írja Engels.¹⁶⁷ Ugyanez — mutatis mutandis — elmondható Franciaországról is. A francia népre mért legnagyobb csapás — a klasszikus polgári demokratikus rend lerombolása 1958-ban — algériai talajról származik. Az algériai háború jó táptalaja volt a jobboldali, fasiszta eszméknek. A fasisztáknak a kormányon levők — köztük a szocialisták is — cinkos elnézésével folytatott demagóg propagandája sovinizmussal fertőzte meg a francia népet. A kommunistáknak ilyen légkörben kellett dolgozniuk, harcolva felvilágosítani a francia népet arról, hogy Algéria nem Franciaország, és hogy neki is joga van az önálló állami létre.

A nemzeti felszabadító háború kezdetén — 1954—55 — határozatlanság figyelhető meg Algéria függetlenségre való jogának hirdetésével kapcsolatban. Az FKP állásfoglalásai nem egyértelműek és világosak. Pl. az 1954. november 8-i nyilatkozat-

¹⁶⁵ M. Thorez beszéde a KB 1962. március 2-i ülésén Nemzetközi Szemle 1962. május 28. old.

¹⁶⁶ U. o. 29. old.

¹⁶⁷ Idézi: Lenin: A nemzetek önrendelkezéséről. Művei 20. k. Bp. 1952. 451. old.

ban „nemzeti jellegű” problémáról beszélnek ugyan, de az elszakadásra való jogot nem említik.

Később — 1956-ban — már hirdetik az elszakadásra való jogot, egy Igazi Francia Unió szervezése céljából. Ám a hangsúly nem az elszakadásra való jogon, hanem az Unión van, amely már hibának tekinthető. Az FKP a hangsúlyt azért helyezte ekkor az Unióra, mert az adott helyzetben rejlő lehetőséget akarta kihasználni, hogy Franciaországot balra térítse.

Az 1955. augusztus 20-i eseményekkel kapcsolatos dokumentum és az 1957. februári állásfoglalás közötti időszak egy átmeneti szakasznak is tekinthető. A párt követeli Algéria függetlenségét, de még nem veti el egy esetleges Unió létrehozását sem. 1957. februárjától már eltűnik a határozatlanság a dokumentumokból és határozottan, egyértelműen csak Algéria különválását, függetlenségét követeli a párt.

Azt viszont meg kell jegyeznünk, hogy a határozatlanság korszakában is a párt cselekvő szolidaritást vállalt a harcoló algériaiakkal.

A személyi hatalom rendszerében is a párt töretlenül harcolt tovább. A szoviszta hullámmal együttjáró antikommunista kampány akadályozta a párt tevékenységét és harcát az algériai béke megteremtése érdekében, de ekkor is megtalálta az utat a tömegekhez, főleg a baloldali CGT-n keresztül, amely 1958 után számos békeakciót kezdeményez és szervez.

1961 végén a kommunisták kezdeményezései indították el azt a tömegmozgalmat, tüntetés-sorozatot, amely az 1962. február eleji tömegakciókba torkollanak és amelyek végül is rákényszerítették a kormányra, hogy tűzszünetet kössön.

S ekkor visszatekintve a több mint hét évig tartó háborúra, többen a burzsoáziából föltették a kérdést: érdemes volt-e emberéletek százait feláldozni? Többen — mint a jobboldali Arrighi képviselő — ismerték be, hogy a megoldás az lett, amit a kommunisták már 1954-ben javasoltak.

Természetesen ezek az ellenfelek szavai, de „... számunkra mégis némi elégtétel, ha azt látjuk, hogy ő is, akárcsak a le Monde főszerkesztője, kénytelen kijelenteni: az események végeredményben úgy alakultak, ahogyan mi előre láttuk.”¹⁶⁸

A FKP mindvégig törekedett a jó kapcsolatok kiépítésére az FLN-nel, sajnos, kevés eredménnyel. Az FKP által nyújtott támogatást 1964-ben ismeri el az FLN, amit az FKP és az FLN tárgyalásairól kiadott közös közleményben rögzítenek 1964. október 19-én: Az algériai küldöttek érzékenyen reagálnak az FKP által Algériának kifejtett támogatásra a felszabadító háború folyamán.”¹⁶⁹

Ez a megállapítás túlnő az FKP háború alatti pozitív tevékenységének elismerésén. Elvi jelentőségű, mert — véleményünk szerint — a kizsákmányolásmentes jövő záloga, a nemzetközi munkásmozgalom és a nemzeti felszabadító erők szilárd harci szövetsége.

¹⁶⁸ M. Thorez beszéde a KB 1962. március 2-i ülésén. Nemzetközi Szemle 1962. május 27. old.

¹⁶⁹ Communiqué commune du Front de Libération nationale et du PCF. 1964. október 19. C. C. 1964. n. 11. 156. old.

БОРЬБА КПФ ЗА НЕЗАВИСИМОСТЬ АЛGERИИ

Надь Ласло

Целью этой статьи является на основе официальных документов охарактеризовать политику КПФ, связанную с войной в Алгрии с начала восстания (1 ноября 1954 г.) до победы национальной освободительной войны до становления Алгрии независимой страной (5 июля 1962 г.).

Первая часть рассматривает период от 1954—1958. Алгрии в это время занимала особое место в французской колониальной империи. Здесь говорится о следующем: об ошибках КПФ до 1958 года, о колебании и предательстве социалистов и предвращении правых.

Вторая часть посвящается анализу военного переворота, совершенного в Алжире 13-го мая 1958 года и выросшего из него президентского режима. Здесь же упомянем о начальных трудностях политики КПФ.

В третьей части говорится о том, как КПФ стала хозяином положения и стала она инициатором митингов, продолжавшихся с декабря 1961 года по февраль 1962 года, которые потом заставили правительство дать Алгрии право независимости. Огромная помощь, оказанная КПФ в национальной освободительной войне Алгрии, была единогласно признана и НОФ в совместном коммюнике, подписанном в 1964 году.

LA LUTTE DU PARTI COMMUNISTE FRANÇAIS POUR L'INDÉPENDANCE DE L'ALGÉRIE

LÁSZLÓ NAGY

L'étude vise à montrer par des documents officiels la politique du PCF à propos de la guerre d'Algérie du déclenchement de l'insurrection (1er novembre 1954) à la victoire de la guerre de libération nationale, à l'indépendance de l'Algérie (5 juillet 1962).

Dans la première partie nous traitons l'époque d'entre 1954 1958. D'abord nous décrivons en quelques mots la situation singulière de l'Algérie dans l'empire colonial français; puis les erreurs commises par le PCF jusqu'à 1958 et finalement l'indécision des socialistes, leur trahison et la poussée en avant du droite.

Dans la deuxième partie nous faisons une analyse de la révolte militaire du 13 mai 1958 et celle du régime présidentiel qui en est sorti. Nous traitons les difficultés de la politique du PCF à propos de ces événements.

Dans la troisième partie il s'en agit comment le PCF vainc ces difficultés et il devient le promoteur des manifestations de masse du décembre 1961 et du février 1962 qui contraignent le gouvernement à reconnaître le droit à l'indépendance du peuple algérien.

La grande aide ce qui était donnée par le PCF à la guerre de libération nationale du peuple algérien est reconnue d'une voix commune dans la déclaration FNL—PCF faite en octobre 1964.

AZ IGAZOLÓ BIZOTTSÁGOK TEVÉKENYSÉGE 1944—1945-BEN SZEGEDEN ÉS CSONGRÁD MEGYÉBEN

(1944 VÉGE — 1945 NYARA)

1944—45-ben a Szovjetunió által felszabadított Magyarországon kezdettől fogva az ország jövőjét meghatározó jelentősége volt annak, hogy a belső erők mennyiben tudnak demokratikus rendszert létrehozni. E cél eléréséhez szükséges feltételek a felszabadulás nyomán bontakoztak ki. Az illegalitásból kilépő Kommunista Párt széles tömegbázist teremtett és a tömegmozgalomra támaszkodva alapvető gazdasági és társadalmi változásokat kezdeményezett és hajtott végre. Mindezt hosszú idő alatt és jelentős nehézségek leküzdésével sikerült elérni. A harc kezdeti szakaszában kiemelkedő szerepük volt a különböző népi szervezeteknek. Ebbe illeszkedett be az Igazoló Bizottságok tevékenysége is, amelyek a reakciós, fasiszta maradványok elleni harcban fontos feladatot töltöttek be. Így tehát a forradalmi és demokratikus erőkre támaszkodva sikerült a Magyar Kommunista Pártnak a demokratizálásért folyó harcot elindítani.

A demokratikus magyar közélet és államiság megteremtését tartalmazta a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front programja. Ezt az öt koalíciós párt 1944. december 2-án Szegeden egyöntetűen fogadta el, amely jelezte, hogy a program általános célkitűzéseivel egyetértettek. A program első helyen természetesen a fasiszta Németországgal való szakítást és az ellene folytatott harc szükségességét hangsúlyozta.

Tartalmában és arányaiban azonban már a jövőre utalt. Az első részt kivéve, valamennyi pontja a kiépítendő új államhatalommal, ennek kül- és belpolitikájának legfontosabb feladataival foglalkozott. Az új, demokratikus államhatalom megteremtésében fontos feladat volt a reakciós, fasiszta szellemű hivatalnokok eltávolítása. Ezt a feladatot az igazoló bizottságok végezték el, melyeknek tevékenységét törvényes rendeletek szabályozták. Az életre hívott rendeletek — amelyekből 1945. január—1945. júliusa között 12 is megjelent — igazoló eljárás elé utaltak minden köz- és magánalkalmazottat, állami támogatást élvező ipari- és kereskedelmi vállalatok, valamint a társadalmi szervezetek tisztviselőit és egyéb fontosabb munkakört betöltő alkalmazottait is. Igazoltnak tekintették az ideiglenes nemzetgyűlés és az ideiglenes nemzeti kormány tagjait, politikai államtitkárait és a honvédvezérkari főnököket, valamint az ideiglenes nemzeti kormány által kinevezett főispánokat. Az igazoló bizottságok azt vizsgálták, hogy az igazolandó magatartása nem sértette-e a magyar nép érdekeit. A rendeletek minősítése szerint ennek kell tekinteni, ha közalkalmazott nyilas vagy más fasiszta jellegű párt, mozgalom tagja volt (mintegy 25 ilyen pártot és mozgalmat sorolt fel a rendelet), ilyen pártot és mozgalmat támogatott vagy azok célkitűzését, működését helyeselte. A háborúba való belépést, a háborúban való további részvételt helyeselte, a tengelyhatalmak érdekében vagy pedig a szövetséges

hatalmak érdekei ellen propagandát fejtett ki. Közhangulatot kialakító magatartásával az ország lakossága egy részének érdekeit sértő jogszabályok hozatalát mozdította elő, vagy az ország lakossága egy része ellen gyűlöletre izgatott.¹ A rendelet szelleme alkalmas volt tehát arra, hogy az alapcélkitűzésnek megfeleljen.

Tanulmányunkban azt vizsgáljuk, hogy a demokratikus államiság megteremtéséért folyó harcban a közigazgatás a magánvállalatok, a társadalmi és kulturális élet megtisztítása a reakciós és fasiszta elemektől hogyan valósult meg a tárgyalt időszakban.

Vizsgálódásunkban csak Szegedet és az 1945-ös Csongrád megyei közigazgatási területet tekintjük át.

1. Az Igazoló Bizottságok létrejötte

Az Igazoló Bizottságok létrehozásának igénye már a felszabadulást követően felmerült. A Szegedi Nemzeti Bizottság 1944. december 12-i ülésén Dr. Balogh István NB elnök már felvetette a „közvélemény sürgető nyomására politikai igazolás szükségességét az egész vonalon”. Az NB december 27-i ülésén újból felmerült az igazolás szükségességének gondolata, de most már konkrétan: „igazságügyi tanácsokat alakítanánk ... az összes közhivataloknál működő személyek és a visszatért menekültek, valamint a politikai szempontból gyanúsítottak ügyeinek kivizsgálására.”²

Csongrád megye más helységeiben is volt már a politikai igazolásra kezdeményezés. A létrejött nemzeti bizottságok és üzemi bizottságok is folytattak igazolási tevékenységet. Hódmezővásárhelyen 1944. november 30-án a Városi Tanács határozatot hozott, hogy üzlet- és üzemvezetők, valamint ellenőrök politikai megbízhatóságukat hatósági bizonyítvánnyal kötelesek igazolni.³

Ehhez hasonló igények az országban mindenütt felmerültek. Ez vezetett el ahhoz, hogy az Ideiglenes Nemzeti Kormány első intézkedései között 1945. január 4-én kiadta 15/1945. ME. sz. rendeletét a közalkalmazottak igazolásáról.* Ez azonban a kormányban levő visszahúzó erők befolyása következtében számos kibúvóra adott alkalmat és liberális volt. Így csak az 1939. szeptember 1. utáni magatartást vizsgálta, nem intézkedett a tiszték igazolásáról, a fasiszta egyesületekről, pártokról, összeállított lista később készült el és hiányos volt, stb. A rendelet szerint a nemzeti bizottságok delegálták a bizottság tagjait (a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front öt pártjából), de részt vett a bizottságban egy behívott jogi képesítésű tag és egy személy abból a hivatalból, ahonnan az igazolandó kikerült. Az Igazoló Bizottság a rendeletek szerint a következő határozatot hozta az igazoltról: 1. igazoltnak jelentette ki, 2. a szolgálatban való meghagyás mellett a) megfedte, b) áthelyezésre ítélte, c) az előléptetésből egytől maximum 5 évre kizárta, d) vezető állásra alkalmatlannak minősítette; 3. nyugdíjazta, 4. állásától megfosztotta a döntések alapján.⁴

¹ Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 1080/1945. ME. sz. rendelete: 1. §-a. Az igazoló eljárások zsebkönyve. Franklin-társulat Bp. 1945. 5—6. oldal.

² MSZMP Csongrád megyei Bizottság Archivuma (a továbbiakban P. Archivum) Szegedi NB. 1944. december 12-i és december 27-i üljkve.

³ Csongrád megyei 2. sz. Levéltár Szentes (a továbbiakban SztÁL) Hódmezővásárhelyi Városi Tanács II. 157/1944. sz.

* Ezt a rendeletet 1945. május 2-án módosította, illetve szigorította 1080/1945. ME. számú rendelet, amelyet még továbbiak követtek.

⁴ Az igazoló eljárások zsebkönyve. Franklin-t. Bp. 1945. 17. old.

Az Igazoló Bizottságok életrehívását alapvetően a demokratikus átalakulás igénye tette szükségessé. Mégis több körülményt kell ezen belül megvizsgálni. Az Igazoló Bizottságok tevékenysége szorosan összekapcsolódott a reakciós, fasiszta maradványok elleni küzdelemmel. Ezt a fegyverszüneti egyezmény nemcsak lehetővé tette, hanem az Ideiglenes Kormány számára kötelezően elő is írta. Ennek következtetés végigvitele mintegy feltétele volt annak, hogy a demokratikus államok mögé felsorakozzunk.

A demokratizálódási folyamatot ugyanakkor több körülmény is nehezítette. A Horthy-fasizmus rendkívül mély gyökereket eresztett. Az élet különböző területén megfigyelhető volt a fasiszta metely. Különösen a középrétegekben és a politikailag éretlen, egyszerűbb emberek körében volt erős a reakciós hatás, amely akadályozta a félrevezetett dolgozó emberek saját igazi érdekeinek a felismerését is. A reakciós múlt öröksége súlyos akadályokat jelentett tehát a demokratizálódás útjában. A fasiszmus katonai veresége, a reakciós államgépezet szétesése nem jelentette automatikusan a fasiszmus megsemmisülését is. A gazdasági, társadalmi, politikai és kulturális életben hosszú időn át felhalmozódott reakciós, fasiszta erőt csak hosszú szívós harccal lehetett felszámolni.* Erre irányult az Igazoló Bizottságok tevékenysége, amelyek létrehozásában a szervezett dolgozóknak szintén nagy szerepük volt.

A reakció a felszabadulást követő rövid bénultság után gyorsan aktivizálódott. Felismerve a megváltozott viszonyokat taktikát változtatott. Ebben fontos elem volt, hogy demokratának tüntette fel önmagát. Támogatást és védelmet kapott a koalíció reakciós jobbszárnyától és most már nyugat felé orientálódva maga is csatlakozott ehhez. Végül igyekezett kihasználni a dolgozó tömegek egy részének politikai felkészületlenségét. Ezekre támaszkodva változatos formákban újra tevékenykedni kezdett.

A reakciós, fasiszta maradványok elleni harcot a Magyar Kommunista Párt vezette. Nemcsak a harc elindításában, annak vitelében is a demokratikus népi szervekre, a népmozgalomra támaszkodott. Jellemző volt, hogy a népi szervek a harc viszonyai között születtek, és minél inkább érvényesült ezekben a párt befolyása, úgy erősödött tevékenységükben a harcos antifasizmus. Az Igazoló Bizottságok ereje és radikalizmusa Csongrád megyében is összefüggött a népi szervek — a nemzeti bizottságok — erősségével és radikalizmusával.

Az Igazoló Bizottságokban megfigyelhető kettősség — a reakció ereje és a forradalmi erők küzdelme — a koalíciós keretek közötti harcnak egyik tükröződése volt. Ez a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front programjának jövőbe mutató jellegéből következett, amely alapján viszonylag hamar jelentkeztek a pártellentétek. Az ellentétek alapja az volt, hogy a koalíció különböző osztályok és rétegek politikai szövetségét jelentette. Fő ereje a munkásság és a dolgozó parasztság volt, de részt vett a szövetségben a városi kispolgárság, az antifasiszta értelmiség, a nációkkal szembe fordult városi burzsoázia és a gazdag parasztság. A kialakult pártellentét alapján a népfrontba tömörült osztályok és rétegek harcát tükrözte.

A polgári erők álláspontját jellemezte, hogy a programnak azon pontjait, melyek túlmutattak a burzsoá demokrácia keretein, csak kényszerűségből fogadták el. Arra számítottak, hogy a kispolgári-parashti tömegek konzervativizmusát felhasználva megerősítik pozícióikat, s ezzel megakadályozhatják a program jövőbe mutató célkitűzéseinek megvalósítását. Ezért a program megvalósítása körül kezdettől fogva harc folyt.⁵

* A kérdésről részletesen írt Balázs Béla: Népmozgom és nemzeti bizottságok című művében. (Kossuth, 1961.)

⁵ Szabó Bálint: Népi demokrácia és forradalomelmélet. (Kossuth, Bp. 1970. 118—119. oldal)

Az igazoló bizottságok összetétele, és a meghozható határozat is később számos ellentét és vita forrása lett. Miután itt az államhatalom jövőjéről volt szó, a két polgári párt (a Független Kisgazdapárt és a Polgári Demokrata Párt) küldöttjeinek magatartása miatt, a koalíciós alapon létrehozott Igazoló Bizottságok nem tudták feladatukat megoldani. Ezen a területen volt kezdettől fogva a legélesebb az ellentét. A Kisgazdapárt és a Polgári Demokrata Párt minden lehető eszközzel próbálta menteni az expónált embereket. Jogászi csűrös-csavarással igyekeztek a lehető legszűkebb korlátok közé szorítani az Igazoló Bizottságok tevékenységét. A baloldal az MKP vezetésével pedig az igazoló eljárások alaposságáért, megszigorításáért harcolt. Ezért ebben a kérdésben elvi és konkrét politikai harc is folyt a pártok között. Így az elért eredmények súlyos ellentétek közepette valósultak meg. Különösen így volt ez az Igazoló Bizottságok esetében, hiszen itt a hatalmi pozíciók kérdéséről volt szó, amely a jövő politikai helyzetét közvetlenül is befolyásolta. Tanulmányunkban is ezt kívánjuk nyomon követni, mert ez ad választ az Igazoló Bizottságok tevékenységének eredményeire, illetve eredménytelenségére.

2. Az Igazoló Bizottságok tevékenysége

Szegeden az országban elsőként, 1945. január 12-én igazoló bizottságot hoztak létre. Az elnökeit azonban már kellő előkészítés nélkül választották meg. Egy kommunista párti, két kisgazdapárti és két polgári párti elnököt választottak meg, és ez a polgári erőknél kedvezett. Az igazolások megindulása is késett, a beindulás immelámmal és vontatottan folyt. Csak február 5-én tartották az első igazolási tárgyalást. Ettől kezdve már naponta, illetve másnaponként tartottak tárgyalást.⁶ Az első tapasztalatok hamar leszűrhetők voltak és elszomorító képet mutattak. Az eredmény messze a várakozás alatt maradt, amelynek alapvető oka a rendelet hiányossága volt, de egyéb okok is szerepet játszottak ebben. Ezért az MKP megindította a harcot az igazoló bizottságok balratolásáért, jogkörének kiterjesztéséért.

A Délmagyarország 1945. február 13-án arról számolt be, hogy „az igazoló nyilatkozatokat és a kérdőíveket a közalkalmazottak egy része hiányosan vagy hamisítva töltötte ki, és nem kevés az olyan bizottsági tag, aki elősegíti, hogy reakciós, fasiszta elemek bántódás nélkül átjussanak az igazolási eljárásra ... Az igazoló bizottságok tagjai nem lehetnek kíméletesek, nem lehetnek a mindenáron való béke és megbocsátás hívei. Az ilyen magatartást a magyar demokrácia gyengeségének tekintenék.” A Szegedi Nemzeti Bizottság 1945. február 12-i ülésén is foglalkozott a tapasztalatokkal. Az igazoló bizottság ugyanis nyilasokat is leigazolt, annak ellenére, hogy a két munkáspárt delegáltja tiltakozott az igazolás ellen. A Polgári Demokrata Párt NB képviselője kijelentette, hogy „magát a nyilas tagságot nem tartja diszkvalifikáló-nak”. — A leszavazás pedig azért következhetett be, mert a behívott tagoknak is szavazati joguk volt.⁷ Az NB 1945. február 27-i ülésén ismétlődő esetet tárgyaltak. Az I. sz. Igazoló Bizottság Dr. Róth Dezső fasiszta tanácsnok szerepét nem helyesen ítélte meg, liberálisan, formai alapon igen enyhén ítéletet hozott azzal az indoklással, hogy nem volt ellene feljelentés. Ez esetben nem a törvény szellemét, hanem betűjét alkalmazták, hiszen az egész város — így az igazoló bizottság tagjai is — ismerték jobboldali, fasiszta magatartását.

Az újabb esetek elkerülése céljából hozott a Szegedi Nemzeti Bizottság kommunista indítványra, — a Debreceni Nemzeti Bizottsággal egyidőben — olyan elvi

⁶ P. Archivum 84/46 öe. (1971—74. oldal) és Délmagyarország 1945. január 14. és február 5—20. közötti számok.

⁷ P. Archivum 1683/06. Az SZNB 1945. február 12-i jkve.

jelentőségű határozatot, amely szigorította az igazoló bizottságok tevékenységét. Így a behívott jogi képesítésű tagok és az igazolandók munkahelyéről behívottak szavazati jogát megvonta. (Ezt az indítványt később országosan is elfogadták!) Másrészt kiterjesztették az igazoló bizottságok jogkörét, amennyiben jogosultak „nem igazoljuk” határozathozatalra. Mindez lehetőséget adott, hogy határozattal az igazolást megtagadhatják. Ez módot adott arra, hogy olyan közalkalmazottakkal és köztisztviselőkkel szemben, akiknek magatartása nem vonta maga után a népbíróság elé utalást, de népellenes, németbérenc, fasiszta volt, tehát mégsem kívánatos, hogy továbbra is közösségi szolgálatban maradjanak, a közszolgálatból eltávolíthatók legyenek.⁸ Ugyanezt a szigorítást célozta, hogy Szeged város kommunista főispánja — Karácsonyi Ferenc — a II. sz. igazoló bizottság kigazdapárti elnökét figyelmeztette és lelkiismeretesebb munkára szólította fel. Addig ugyanis csak „egy esetben alkalmazott büntető szankciót az igazolandókkal szemben, a többi esetben az igazolandók összességét igazoltnak nyilvánította”. Munkáját rutinszerűen végezte, olyanokat is leigazolt, akik ellen a politikai rendőrség még a leigazolás után is nyomozást folytatott.⁹

A Szegedi Nemzeti Bizottság döntései kiváltották a reakció ellenállását. Maga Dálnoki Miklós miniszterelnök már 1945. március 5-én tiltakozó levelet küldött a Szegedi Nemzeti Bizottságnak és a főispánnak. Ebben megsemmisítette a nemzeti bizottság döntéseit, a döntés alapján hozott igazoló bizottsági határozatokat és az utóbbiakat új igazolási eljárásra utasította. A nemzeti bizottság határozatait rendeltelennesnek nyilvánította és ragaszkodott ahhoz, hogy az igazoló bizottságokban továbbra is 7 tag szavazzon. Ezzel a polgári erők fölényét kívánta biztosítani. A főispánt pedig arra utasította, hogy a kezdeményező nemzeti bizottsági tagokat, a pártok útján váltsa le. A nemzeti bizottság elfogadta a miniszterelnök intencióit, de a rendelet hiányosságait pótolandó új rendelet kiadását kérte, mert a konkrét gyakorlati esetek bizonyították az alaprendelet fogyatékoságait. Karácsonyi Ferenc főispán pedig szembeszállva a miniszterelnök rendelkezéseivel nem váltotta le a nemzeti bizottság azon tagjait, akik az igazolási rendelet kiegészítését követelték. Ezt azzal indokolta, hogy „a Nemzeti Bizottságba való delegálás joga kizárólagosan az egyes pártokat illeti meg és visszarettenek attól, hogy olyan lépésre határozzam el magam, amellyel bármely demokratikus politikai párt szuverén jogát megsérteném.”¹⁰

Mindez azt jelezte, hogy a hiányos rendelet számos kibúvót tartalmazott az igazolási eljárás alá vont fasiszták és reakciókók számára és ezt a kormány reakciók erői hatalmi eszközökkel is támogatták. De baj volt az igazoló bizottságokkal is, mert a bennük részt vevő jobboldali elemek, esetenként rosszul értelmezett jóhiszeműségből, de politikai következményeiben fasiszta- és reakciómentő tevékenységet folytattak. Végül a tömegmozgalom követelésére 1945. áprilisában sor került az igazolási rendelet módosítására, amely május 2-án jelent meg. A második igazolási rendelet — amelynek kieszközlésében az MKP szegedi szervezetének is szerepe volt — már változtatott a helyzeten. A behívott tagok szavazati joga megszűnt, a szakszervezet is delegálhatott tagokat és ennek kapcsán a baloldali erők befolyása az igazoló bizott-

⁸ P. Archivum, 1685/07. Az SZNB 1945. február 27-i jkve.

⁹ Csongrád megye 1. sz. Levéltár Szeged (a továbbiakban SZÁL) Szegedi főispáni iratok. 378/1945. Idézi: Válogatott dokumentumok Csongrád megye munkásmozgalmának történetéből. 1944—1945. Szerkesztette Rácz János (a továbbiakban Rácz János: Dokumentumkötet) 167. sz. dokumentum.

¹⁰ SZÁL, Szegedi főispáni iratok 401/1945. sz. 483/1945. sz. és 401—1/1945. sz. (Rácz János: Dokumentumkötet, 166. sz. 172. és 179. sz. dokumentum.)

ságokban lényegesen megerősödött.¹¹ A várt eredmény mégis elmaradt, az igazoló bizottságok munkája nem sokat javult. Ennek az is oka, hogy Szegeden a közvélemény sem kísérte kellő figyelemmel a bizottságok munkáját, és nem támogatták azt kellőképpen. (Ugyanez volt a helyzet a megye nagyobbik részében, de országosan is.)

A Délmagyarországban többször is megjelent buzdító cikk, hogy a lakosság ne legyen tartózkodó, támogassa a bizottságok munkáját. A Délmagyarország arra is sorolt fel példákat, hogy egyes intézmények — pl. az egyetem — akadályokat állítottak az igazolások lefolytatásának útjába.¹² Az I. sz. igazoló bizottság a Nemzeti Munkaközpont tagjait minden további nélkül igazolta, anélkül, hogy a rendeletben előírt büntetések közül akár a legenyhébbet, a feddést is alkalmazta volna. Eszerint már a hiányos és sok tekintetben gyenge törvényt sem alkalmazták. Már ekkor felvetette a Délmagyarország cikkírója, hogy úgy látszik, szükséges „a törvény hiányosságait egy olyan rendelkezéssel is módosítani, hogy az igazoló bizottságok tagjai is leigazolandók”¹³

Nem kétséges, hogy a sok tekintetben hiányos igazolási rendelet sorozatos módosítására volt szükség, hogy megfeleljen rendeltetésének. A szegedi baloldali erők lényegében ezt követelték. A Kisgazdapárt viszont 1945. március közepén elnöki tanácsülésen foglalkozott azzal, hogy Szegeden a Nemzetvédelmi Kereszt tulajdonosaihoz felhívással fordultak bejegyeztetés céljából. A felhívást Dr. Donászi Kálmán (a Kisgazdapárt polgári tagozatának, az SZNB-nek és az I. sz. igazoló bizottságnak elnöke) is aláírta. A Kisgazdapárt elnöki tanácsa gáncsoskodás és nem a demokratikus szellem alapján foglalt állást. Donászival az aláírást visszavonatták. A hirdetményt pedig a 15/1945. ME. sz. rendeletbe ütközőnek nyilvánították, miután annak 4. paragrafusa kimondotta, hogy az 1939. előtti magatartás nem képezi vizsgálat tárgyát. (A Nemzetvédelmi Keresztet az 1930-as években adományozták, főleg az 1919—1920-as ellenforradalmi szereplésért.)¹⁴ A Kisgazdapárt szegedi szervezete vezetőségének jobbratolódását már ez is jelezte. Ugyanehhez a kisgazdapárti akcióhoz tartozott, hogy 1945. áprilisában a népbírószágban leváltották Vér István és Krón Géza kisgazdapárti ülnököket, és helyükre Elek Lajos párttitkárt — Nagyiván János bizalmi emberét, hirhadt reakciót — és Márki Lajost nevezeték ki.¹⁵

A baloldali pártok a polgári erők és az ezt képviselő Kisgazdapárt gáncsoskodását és erősödő erőfeszítéseit újabb javaslatokkal próbálták ellensúlyozni. Így a Szegedi Nemzeti Bizottság 1945. március 28-án feliratban fordult a kormányhoz, hogy egészítse ki az igazolási rendeletet és az igazolási eljárást terjessze ki a magánalkalmazottakra és minden iparigazolvánnyal rendelkezőre. Itt jelentették be, hogy a szegedi 5. honvéd kerületi parancsnokság igazoló bizottsága is megalakult, amelynek a tisztikar megtisztítása volt a feladata.¹⁶ A szegedi iparosok és kereskedők Szabad Szakszervezete tiltakozott ugyan az igazolás ellen, mert mint írták „ezen igazolásban csak az iparosok és kereskedők zaklatását látjuk”, de később a kereskedelemügyi miniszter hozzájárult az igazoláshoz.¹⁷ 1945. elejétől a baloldali erők küzdöttek a közoktatás demokratizálásáért is. Főként Dr. Becker Vendel tankerületi főigazgató leváltása volt ebben fontos, akit a szegedi polgármester Szeged felszabadulása után a Tankerületi Főigazgatóság élére állított. Becker Vendel a katolikus tanító-

¹¹ P. Archivum 84/46 öe/1971—1974. oldal.

¹² Délmagyarország, 1945. április 28. (Idézi Balázs Béla im. 112. old.)

¹³ Délmagyarország, 1945. április 29. „Hát ez meg micsoda” c. cikk.

¹⁴ SZÁL. Szegedi Főispáni iratok. 534/1945.

¹⁵ SZÁL, Szegedi főispáni iratok 1149/1945. és 1307/1945. sz.

¹⁶ P. Archivum 1670/14. SZNB. 1945. március 28-i üjkve.

¹⁷ P. Archivum SZNB levelezés 1740/109/1945.

képző szerzetes tanár igazgatója ellen a Tanítók és Tanárok Szabad Szakszervezete már 1945. januárjában tiltakozott, mert reakciós felfogása közismert volt. 1945 tavaszán a sajtóban éles támadást indítottak ellene a baloldali erők, majd május 4-én hosszas huza-vona után a Szegedi Nemzeti Bizottság megelőzve az igazoló bizottság ítélezését egyhangú határozattal bizalmatlanságot szavazott ellene.” 1945. május végén az V. sz. igazoló bizottság felmentette tankerületi főigazgatói megbízatása alól, és „vezető állásra alkalmatlannak minősítette...” (németbarát volt, a Szálasi-féle koncepciót elfogadta, tagja volt a Magyar Élet Pártjának, jobboldaliakat védett és alkalmazott Szegeden és Csongrád megyében még 1945 tavaszán is, a demokratikus érzelmű tanítókat és tanárokat mellőzte, stb.), de enyhe ítéletet kapott öreg korára való tekintettel.¹⁸

Az egyetemi ifjúság és szakszervezet követelésére pedig külön igazoló bizottságot hoztak létre az egyetemi és főiskolai tanárok és előadók igazolására.

1945. május 23-án a MÁV alkalmazottak igazolására is külön igazoló bizottságot hoztak létre.¹⁹ 1945. júniusára az igazoló bizottságok elnökeit újra választották. A korábbi 5 igazoló bizottságban egy kisközpárti, egy szociáldemokrata párti és három kommunista párti elnököt választottak. Az újonnan létrehozott 3 igazoló bizottság élén szintén MKP elnök állott. Június elején egy különleges igazoló bizottságot is létrehoztak pártvezetőkől és NB tagokból, amelynek az volt a feladata, hogy a különösen magas állású tisztviselőket igazolja és ügyekben határozzon.²⁰

A Kisközpárt vezetői ekkorra már szembefordultak minden igazolási tevékenységgel. Jellemző, hogy Nagyiván János, a párt szegedi elnöke tanúskodott Peták Nándor, volt szegedi országgyűlési képviselő mellett, hogy miért lépett be az Imrédy-pártba. (Tukats Sándor volt főispánnal való ellentéte miatt! — sic!) Tehát már a párt vezetői álltak ki ismert reakciók mellett.²¹

A polgári pártokban történt — és az előbbieken jelzett — jobbratolódás miatt a Szegedi Nemzeti Bizottság 1945. június 6-án hozott olyan döntést, melyben fellevenítette korábbi határozatát, mely szerint: „A nemzeti bizottságnak, az igazoló bizottságnak, a törvényhatósági bizottságnak, a demokratikus pártok vezetőinek és általában egyetlen harcos demokratikus szervnek vagy intézménynek tagja nem lehet az, aki az elmúlt 10 év során az 529/1945. ME. sz. rendeletében fasiszta alakulatnak minősített testületnek vagy pártának tagja volt.” A nemzeti bizottság határozatában utalt a miniszterelnök rendeletére, valamint a demokratikus pártok által elfogadott, még Debrecenben közhírré tett, falragaszokon és sajtóban megjelent nyomatékos felhívásokra. A határozat meghozatalát pedig azzal indokolta, hogy a nemzeti bizottságba „több olyan panasz érkezett be, amely szerint a különböző helyi pártszervezeteknek már nem csupán tagjai sorában, hanem már vezetőségeibe is oda nem való elemek furakodtak be.”

A határozat óriási vihart kavart a reakció körében. Dühös támadással reagált, és ebből támadt a Kisközpárt jogvitája a szegedi főispánnal is pártja képviseleti küldöttjei ügyében. A Kisközpárt azonnal panasszal fordult Dálnoki miniszterelnökhöz, diktatúras önkényeskedést és jogtiprást kiabálva (!), amely önmagában is jelezte, hogy a párt vezetésében az exponált fasiszták és reakciók lettek a hangadók. A miniszterelnök a Kisközpárt állásfoglalásával értett egyet.

¹⁸ P. Archivum SZNB levelezés 1850/26/1945. és Délmagyarország 1945. május 26. „Végre” c. cikk.

¹⁹ Délmagyarország, 1945. május 8. és P. Archivum 84/46. öe.

²⁰ P. Archivum 84/46 öe. (1971—1974. oldal.)

²¹ Délmagyarország, 1945. június 2.

Az érvényben levő rendeletek értelmében ugyanis csak az igazoló bizottságok tagjai nem lehettek a rendeletben megjelölt felosztlatott szervezetek tagjai. Mindez — a miniszterelnök véleménye szerint — „nem terjeszthető ki más olyan jogterületre, ahol ugyanilyen értelemben törvényes szabályozás még nincs érvényben.” Ezért utasította a főispánt, hogy az NB határozatát hagyja figyelmen kívül: „A törvényhatósági bizottság összehívásánál kizárólag csak a jelenleg alakszerűen is érvényben levő jogszabályok alapján járjon el.” A Kisgazdapárt kifogásait és követett politikáját a nemzeti bizottságnak (tehát a többi pártnak) és a főispánnak csak később indokolta, miután a miniszterelnöki támogatást már álláspontja mögött tudhatta. Ennek birtokában más szélsőséges következtetést is levont. Így szembefordult a Szegedi Nemzeti Bizottsággal, kijelentvén, hogy az „nem a pártközi megállapodások hozatalára feljogosított szerv. A nemzeti bizottságba delegáltak nem dönthetnek olyan kérdésben, amely a párt vezetőségének szuverén jogait érintik.” (Mármint, hogy fasisztákat ne delegáljon demokratikus szervekbe.)

A Kisgazdapárt egyre inkább olyan feltételeket szabott a nemzeti bizottság munkájában való részvételhez, amelyeket a többi demokratikus párt nem teljesíthetett. Ezért a párt 1945 nyarától fokozatosan kivonult a nemzeti bizottságból, szeptembertől pedig véglegesen. Ezzel lehetetlenné tette annak munkáját, — és csak 1945. decemberében tért oda vissza.²²

A baloldali erők törekvését vizsgálva viszont meg kell állapítani, hogy az valóban nélkülözte a jogi megalapozottságot, de mindenképpen a fejlődést, a demokratikus átalakulást szolgálta. A reakció, a jobboldal erre az időre jelentősen előretört Szegeden, éppen a Kisgazdapárt keretében. A reakciós és jobboldali politikusok (mint Nagyiván János, Svoy Kálmán, Elek Lajos, stb.) igen aktívan tevékenykedtek, ahogy ez a Délmagyarország cikkeiből is kirajzolódik. A visszatért fasiszták befurakodtak a polgári pártokba. „A pártok ezeket közfunkcióba is beajánlották, bizottságokba delegálták és ma ezek részesei a szegedi közélet vezetésének” — írta a Délmagyarország.²³ Ennek részletes vizsgálata azonban már tárgyalásunkon kívül esik.

Az igazoló bizottságok — részleges eredményeik ellenére — sem váltották be a hozzájuk fűzött reményeket. 1945. nyarára még nem fejezték be munkájukat, amelynek oka, hogy Szegeden a nagy városi adminisztráció mellett sok volt az állami hivatal, az igazolandók száma meghaladta a 20 ezret. Ennek csak valamivel több mint felét igazolták le a körülményesen, sokszor inkább mentő körülményeket kereső igazoló bizottságok. A legexponáltabb volt közigazgatási vezetőket leváltották, népbírószám elé utalták (Tóth Béla, Dr. Róth Dezső, Dr. Szabó Géza, Katona István, Csonka Miklós, Horváth Béla stb.), amely komoly eredménynek tekinthető.

A nehézségek miatt Szegeden az igazolásokat zömmel 1945. végére fejezték be. A kilenc igazoló bizottság erre az időre több mint 18 ezer személyt igazolt le, akiknek nagyobb része közalkalmazott volt. A Szegedi Egyetem és a Főiskola Igazoló Bizottsága 433 főt igazolt. Igazoltnak nyilvánított 374 főt (86,3%), nem igazolt 59 főt

²² SZÁL. Szegedi főispáni iratok 1608/1945. sz. P. Archivum Szegedi NB levelezés 1663/125, 1840/120. és 1755/117. sz. — és az események egyéb vonatkozásaival is foglalkozik: Csizmadia Andor: A nemzeti bizottságok állami tevékenysége (1944—1949.) Bp. 1968. 241—243. old. — A Kisgazdapárt fokozatosan vonult vissza a Sz. Nemzeti Bizottságból. Eleinte delegáltjait cserélgette, majd 1945. szeptemberétől véglegesen távolmaradtak. Ebben feltehetően szerepet játszott a párt reakciós vezetőségének és Donázi Kálmánnak (az NB kisgazdapárti elnökének) konfliktusa is, akit Nagyiván Jánosék puccsszerűen váltottak le a párt legfőbb vezetői közül. (V. ö.: Szegedi Népszava, 1945. október 20. „A kisgazdapárti tagok távolléte miatt harmadszor sem tartotta meg ülését a Nemzeti Bizottság”).

²³ Délmagyarország, 1945. június 3. — „A közélet”, június 17. „A Nemzeti Bizottságok feladatai” c. cikk.

(13,7%). Ebből tizenkettőt állásvesztésre ítelt és népbíróság elé utalt, a többi nyugdíjazással, áthelyezéssel, előléptetésből való kizárással és feddével büntetett. A közalkalmazottakat igazoló bizottságok 10 478 személy anyagát vizsgálták meg. Ebből 9230 főt igazoltak (88,1%), 1284 főt nem igazoltak (11,9%). 132 főt állásától megfosztottak és népbíróság elé utaltak. Nyugdíjaztak 42 főt, szolgálatból elbocsátottak 11 főt, áthelyeztek 24 főt, közszolgálati gyakorlattól (fél évtől—öt évig) eltiltottak 15 főt, vezető állásra alkalmatlannak minősítettek 50-et és 972 személyt előléptetésből 2—5 évre kizártak és megfeddtek.

1946-ban még 2100 fő anyagát vizsgálták meg. A magánalkalmazottak igazolása később kezdődött és csak 1002 személy anyagát vizsgálták meg. Igazoltak 918-at (91,6%) és 84 főt (8,4%) nem igazoltak. Az utóbbiból 8 főt népbíróság elé állítottak, a többi kisebb büntetéssel sújtották (nyugdíjazás 2, előléptetésből kizárás 15, vezetésre alkalmatlan 10, feddés 49). A magánalkalmazottak nagyobb részét később igazolták; 1946-ban 1346, 1947-ben 328 személyt igazoltak. Az iparosok és kereskedők jelentősebb részét is 1945-ben igazolták, de az eredmény itt volt százalékosan a leggyengébb. Igaz, itt nem tisztviselőkről és értelmiségiekről volt szó, hanem zömmel egyedül dolgozó kisiparosokról és kereskedőkről, és az eredmény is ezt tükrözi. 6438 személy anyagát vizsgálták felül, ebből igazoltak 6095 főt (96,2%). A nem igazoltak száma 343 (3,8%); ebből népbíróság elé állítottak 6 főt, iparától megfosztottak 26 főt és iparjogát 3—5 évre megvonták 23 személynek. A többi 287 fő feddést kapott. 1946-ban 901 fő, 1947-ben 118 fő ügyében döntöttek még az igazoló bizottságok. Összesen 1945-ben 18 351 személy anyagát vizsgálták felül és a következő években 5300—5500 főt igazoltak még a bizottságok. Az igazoló bizottságok a 18 351 személy közül 16 617 főt igazoltak (90,5%), a nem igazoltak száma 1734 fő (9,5%).²⁴

Ez az eredmény megfelelt már a várakozásnak, amely azt jelezte, hogy a bizottságok munkája 1945 második felében sokat javult. Ebben szerepet játszott az 1945. július elsején hozott újabb igazolási törvény, amely további szigorításokat tartalmazott. A baloldali erők törekvése is eredményes volt, hiszen minden politikai fórumot és legfőképpen a sajtót felhasználták arra, hogy az igazolások megszigorítását elérjék.

Hódmezővásárhelyen az igazoló bizottságok 1945. január 17-én alakultak meg. Három bizottságot hoztak létre: 1. a városi alkalmazottak, 2. állami alkalmazottak, 3. vallásfelkezeti dolgozók igazolására.²⁵ Az igazolásokat február 7-én kezdték el, ettől kezdve a helyi lap naponta csaknem egész oldalakon közölte azok nevét, akik az igazoló bizottságok elé kerültek. Az igazolás kezdetben itt is rutinszerűen és liberális szellemben folyt. A baloldali erők Hódmezővásárhelyen is az igazoló bizottságok balratolásáért, radikálisabb intézkedések meghozataláért küzdöttek. Ezért a Vásárhely Népe 1945. március 6-án megütközve írta: „Nincs bűnös! Eddig az igazoló bizottságok még senkit nem találtak bűnösnek.” A bizottságok liberális szellemét jól mutatja az I. sz. igazoló bizottság elnökének, a kisgazdapárti Molnár Imrének (az állandó elnök Dékány József volt) és a Hódmezővásárhelyi Nemzeti Bizottságnak a vitája. Az NB kifogásolt egy leigazolást. A személy ellen nemcsak az igazoló bizottságban, hanem annak eredménytelensége után a nemzeti bizottságban is súlyosan terhelő vallomást tettek a vásárhelyi lakosok. Az NB az igazolást meg akarta semmisíteni és

²⁴ SZÁL Szegedi Egyetem és Főiskola Igazoló Bizottságának Mutatója. 1945. — Szegedi közalkalmazottak igazolásának mutatókönyve. 1945. — 1946. I—II. — Szegedi Magánalkalmazottak igazolásának mutatókönyve. 1945—1946—1947. — Szegedi iparosok és kereskedők igazolásának mutatója. 1945—1946—1947.

²⁵ Vásárhely Népe, 1945. január 19.

iratait bekérte. Válaszként azonban a kisgazdapárti bizottsági elnök az „igazoló bizottság tanácsulési határozatát” (sic!) közölte az ügyre vonatkozóan, de általános elvi döntésként is: „Az igazoló bizottság autonóm szerv. A felhívott rendeletek az igazoló bizottságok ellenőrzésére, illetve felülvizsgálatára fölöttes hatóságot nem rendeltek.” Ezt túllépni nem akarja, ezért „sajnálattal arra kell kérnie a nemzeti bizottságot, hogy tekintsen el az I. S.-féle igazolási ügy aktáinak a betekintésétől, mert ezt a bizottság rendelkezésére nem bocsáthatja”. Ha kifogás van döntésük ellen, tegyen panaszt az NB az illetékes bírói hatóságoknál.²⁶ Az ügy példátlan, de való igaz, hogy az igazoló bizottság tagjait az NB delegálta, ugyanakkor a főispánnak tették le az esküt, jogilag tehát az NB nem volt a bizottságok ellenőrző szerve.

Az igazolási rendelet fogyatékoságait ismét a reakció használta ki. A nemzeti bizottság ezen az úton nem is tudta megszerezni az aktákat. Ezért utasította a polgárőrség parancsnokát, hogy „I. S. fogyasztási adóhivatal-vezető igazolási ügyét ... átteszi a rendőrséghez azzal, hogy az I. sz. Igazolási Bizottság vonatkozó jegyzőkönyv másolatát szerezze be”, és az NB által csatolt anyaggal együtt az ügyet a szegedi Népjogi Szakszolgálat felülvizsgálás végett küldje be.²⁷ A nemzeti bizottság 1945. április 7-i ülésén még mindig azzal foglalkozott, hogy országos gyakorlat szerint az NB az igazoló bizottságok munkáját felülbíráhatja.²⁸

Az MKP Debrecenben járt képviselője (Oláh Mihály) ugyanezen intenciókkal érkezett haza. S valóban a nemzeti bizottságok tevékenysége általában mindenütt kiterjedt az igazolási rendeletek végrehajtásának ellenőrzésére. Számos esetben megfellebbezte, illetve felülbírált az igazoló bizottságok határozatát.

Ugyanezzel a kérdéssel függött össze, hogy az NB 1945. április 10-én felszólította a polgármestert két városi alkalmazott azonnali elbocsátására. Az NB április 14-i ülésén pedig miután ismertté vált, hogy a két volt nyilas vezető tisztviselőt a polgármester fegyelmi elé állítja ugyan, de állásából fel nem függeszti, az NB kijelentette, hogy „tudja kötelességét, és ha a polgármester nem hajlandó az utasításokat tudomásul venni, akkor kénytelen a bizottság feloszlalni önmagát, és az ügyért a polgármestert teszi felelőssé.”²⁹

A nemzeti bizottság baloldali képviselői itt is csatlakozni kívántak több nemzeti bizottság kezdeményezéséhez, hogy az igazoló bizottság 6. és 7. tagjának szavazati jogát megvonják. A miniszterelnök időközben azonban leiratot intézett a városok polgármestereihez, amelyben a meglevő rendelet pontjainak szigorú betartását követelte. Az NB kisgazdapárti képviselői is — a leirat ismeretében és attól bátorítást nyelve — ellene voltak minden változtatásnak. A baloldali erők tehát helyileg nem tudták kezdeményezésüket megvalósítani.³⁰

1945. április 26-án az 5. honvéd kerületi parancsnokság Hódmezővásárhelyen is felállította a honvédtiszti igazoló bizottságot. Az NB kifogást emelt a honvéd kerületi parancsnokságán, hogy a bizottságba kijelölt tisztek nem elég demokratikusak és ebben az összetételben semmiképpen sem fogadható el. Külön nehézséget jelentett, hogy a helyi tisztikarban jobb esetben is csak politikailag közömbös, de nem baloldali beállítottságú tisztek voltak. Ezért is követelte erőteljesen a nemzeti bizottság, hogy a hódmezővásárhelyi demokratikus pártok bevonásával jelöljön ki tiszteket, a kerületi parancsnokság az igazoló bizottságba, ami májusban meg is történt.³¹ 1945

²⁶ SztÁL, Hódmezővásárhelyi NB levelezések 7/1945. sz.

²⁷ SztÁL, Hódmezővásárhelyi NB levelezések 142/1945. sz.

²⁸ SztÁL, Hódmezővásárhelyi NB jkvek 11/1945. sz.

²⁹ SztÁL, Hódmezővásárhelyi NB levelezés 86/1945. sz. és NB 1945. ápr. 14. üljkve.

³⁰ SztÁL, Hódmezővásárhelyi NB jkvek 7/1945. sz.

³¹ SztÁL, Hódmezővásárhelyi NB levelezés 153/1945. 166/1945. és 175/1945. sz.

nyarán az NB kérte a MÁV alkalmazottak részére még egy igazoló bizottság létrehozását. A kommunista főispán nem engedélyezte, azzal a megjegyzéssel, hogy a már felállított igazoló bizottság végezze el a MÁV alkalmazottak igazolását, mivel a forgalom növekedése ezt szükségessé teszi.³² A bizottságok szaporítása valóban nem látszott indokoltnak, mivel ez növelte volna a szűrőrést, amely így is elég tág volt.

Hódmezővásárhelyen 1945 nyarára lényegében befejeződött az igazolási eljárás. Az I. sz. igazoló bizottság 508 személy anyagát vizsgálta meg, nem igazolt ebből 27 személyt. Ugyanez a többi bizottságoknál: II. sz. 592 fő, nem igazolt 24-et, III. sz. 601 fő, nem igazolt 48-at. Összesen 1701 személyt igazoltak le, ebből nem igazoltak le 99-et (5,6%) és 23 (1,5%) főt népbíróság elé utaltak.³³ Ez az eredmény általában jónak tekinthető, de amint az elmondottak jelzik, nem volt elég alapos a bizottságok munkája.

Szentesen 1945. január 18-án jöttek létre az igazoló bizottságok és február 8-án kezdték meg tevékenységüket.³⁴ Itt a nemzeti bizottság erősen kézben tartotta az igazoló bizottságok tevékenységét. Már a bizottságok működésének megkezdéséig is felmentett egy hivatalnokot, 8 vezető városi tisztviselőt állásba helyezett, illetve áthelyezett mindezt azzal, hogy a hivatalnokok helyzete ideiglenes, majd az igazolási eljárás függvényeként lehet őket véglegesíteni.³⁵

Szentesen is három igazoló bizottság jött létre. Az 1. sz. a város és megyeháza tisztviselőinek igazolására, elnöke MKP tag. A 2. sz. a járásbíróság területén működő közalkalmazottak igazolására, elnöke PDP tagja. A 3. sz. a megye területén levő községek alkalmazottainak igazolására, elnöke PDP tagja. Az első igazolásokat február 15-én kezdték el.³⁶ Az igazoló bizottságok tagjai MKP, SZDP, FKP, PDP és szakszerv. küldötteiből kerültek ki, a Nemzeti Parasztpárt nem kapott képviselőt. Az elnökök között is nagy szerepet kaptak a Polgári Demokrata Párt (ekkor még Szabadelvű Demokrata Párt) tagjai, amelyben szerepet játszott itt a párt erőteljesebb antifasiszta politikai irányvonala.³⁷ Szentesen a napi sajtó és politikailag aktivizált tömeg élénk figyelemmel kísérte az igazoló bizottságok munkáját, amelyet a laza rendelet feltétlenül indokoltta tett. A Magyar Alföld 1945. március 2-i száma aggódva írta: „A legszélesebb alapon ütik fel a fejüket a mentőakciók, amelyekkel egyeseket, sőt már-már mindenkit ki akarnak vonni a felelősségrevonás alól. A hivatlan védőügyvédeknek se szeri, se száma, és a mentőangyalok egymástól is biztatást nyerve mindent elkövetnek, hogy a múltból kihalászott jópajtásokat, barátokat és éretársakat tisztára mossanak és becsempésszék őket az új magyar életbe.”³⁸ Az egész várost megmozgatta a sajtó, amikor az egyik igazoló bizottság elnöke hetedik tagként Turul Szövetségi és más volt fasiszta szervezet tagját akarta az igazoló bizottságba behívni és mellette kardoskodott. Ez még a gyenge rendelet szerint sem volt lehetséges. A szakszervezeti munkások levelekben követelték a sajtó útján a rendelet betartását. Észrevételezték azt is, „ami az Igazoló Bizottságok munkájában ... munkás szempontjából általában kifogásolható?”. Felléptek a megbocsátó, liberális igazolás ellen.³⁹ A negatív tapasztalatok alapján itt is erősödött a törekvés, hogy az

³² SztÁL, Hódmezővásárhelyi NB levelezés 822/1945. sz.

³³ P. Archivum 30/14 öe./816. old.

³⁴ Magyar Alföld (Szentés) 1945. február 7.

³⁵ SztÁL, Szentési NB 1945. január 25.-i üljkve.

³⁶ Magyar Alföld 1945. február 7. és február 15.

³⁷ SztÁL, Csongrád megyei főispáni iratok 1181—82/1945. sz. Az igazolási bizottságok alakulási jegyzőkönyve.

³⁸ Magyar Alföld, 1945. márc. 2. „A Debreceni Nemzeti Bizottság” c. cikk.

³⁹ Magyar Alföld, 1945. február 11. (vezércikk), február 16. (levelek).

igazolási rendeletet szigorítani kell. Ezért a Szentesi Nemzeti Bizottság is csatlakozott a debreceni és szegedi javaslatokhoz és elhatározta: 1. „Nem igazoljuk határozattal megtagadják az igazolást. (Vagyis tisztviselők elbocsátása népbíróági eljárás nélkül is lehetséges.) 2. A berendelt tagoknak nincs szavazati joguk, mert nem a demokratikus pártok kiküldöttei. 3. A régebbi igazolási határozatokat újból felülvizsgálják, és ha szükséges, új igazolási eljárást rendelnek el ügyükben.⁴⁰ Dálnoki miniszterelnök ezt a határozatot is megsemmisítette. A Szentesi Nemzeti Bizottság 1945. március 17-i válaszelevelében azonban ezt nem hajlandó tudomásul venni, és eltökélten kiállt határozata mellett. Rendkívül határozott és az eddig ismertektől eltérő az indoklása. A nemzeti bizottságok jórészt nemzetgyűlési képviselőkől állanak, akik megválasztották az ideiglenes nemzeti kormányt is, mely a nemzetgyűlési képviselőtestületnek tett fogadalmat. *A nemzeti bizottságot tehát jogforrásnak kell tekinteni.* Hozzon tehát a kormány olyan határozatot, amely ezzel a követeléssel összhangban áll, hangsúlyozta a nemzeti bizottság levele.⁴¹

A nemzeti bizottság továbbra is kézben tartotta az igazoló bizottságok munkáját. 1945. március 16-án határozatot hozott, hogy az igazoló bizottságok közöljék a leigazoltakkal, hogy kedvező döntés mellett sem foglalhatja el állását addig, amíg a határozatot az NB felül nem vizsgálja. Az addig még le nem igazolt köztisztviselők pedig a hivatalba nem járhatnak be, még beszélgetés céljából sem tartózkodhatnak ott. (Jelzések érkeztek ugyanis, hogy le nem igazolt tisztviselők bejárnak a hivatalba.) A továbbiakban az igazolási bizottságok döntéseit megvizsgálták. Ennek kapcsán az I. sz. igazolási bizottság egyik döntését megsemmisítette az NB, új eljárást rendelt el, de a vármegyei hivatalnok addig sem járhatott be hivatalába, és illetményt sem kaphatott.⁴² Ha ezt összevetjük a Hódmezővásárhelyen történetekkel, látjuk, hogy a Szentesi NB határozataival ténylegesen biztosítani is tudta az NB demokratikus döntéseinek végrehajtását. A közigazgatás megtisztításában ez pedig fontos tényező volt.

Éppen az igazoló bizottságokról szóló határozat hiányosságai késztették a baloldali erőket más kezdeményezésekre is. Így az MKP a közigazgatás ellenőrzésére a városházára folyamatosan kirendelt egy párttagot 1945 tavaszától 1945 nyaráig.⁴³ 1945. március 23-án a Szellemi Munkások Szakszervezetének a Tisztviselőket Felülvizsgáló Bizottsága beadványt készített el, melyben javasolta a polgármesternek 38 tisztviselő felmentését, mivel nincs biztosítva, hogy „ezek a múltban tanúsított magatartásuk után az új időknek megfelelő demokratikus összhangban, ténykedéseikkel egyáltalán be tudnak illeszkedni”. Ők egyébként is felesleges tisztviselői létszámnak bizonyultak. A városi képviselőtestület hozzájárult ugyan a javasolt személyek eltávolításához, de a földreform lebonyolítása minden addigi tisztviselői munkát lekött, végeredményben a 38-ból 31 tisztviselőt megtartottak.⁴⁴

A Kiszgazdapárt 1945. április 23-án azzal a javaslattal élt, hogy az NB járuljon hozzá a le nem igazolt tanerők munkába állításához. Az NB ehhez nem járult hozzá, mert „az igazolást szabályozó rendeletet lényegében hamisítaná meg”. A kérést a nagy tanerőhiány indokolta ugyan, de a Kiszgazdapárt számításában az is szerepet játszott, hogy ezzel sokan át is csúszhatnak majd az igazolási eljárásokon. Másrészt

⁴⁰ SztÁL, Szentesi NB levelezés 89/1945. SZNB. 1945. márc. 5-i üljkve. és Magyar Alföld 1945. márc. 7. „A Nemzeti Bizottság határozatai” c. cikk.

⁴¹ SztÁL, Szentesi NB levelezés 142/1945. sz.

⁴² SztÁL, Szentesi NB 1945. március 16-i üljkve.

⁴³ P. Archivum 95/1945.

⁴⁴ SztÁL, Szentesi polgármesteri iratok 99/1945. sz.

Dr. Becker Vendel szegedi tankerületi főigazgató egymás után nevezte ki a megye területén — így Szentesen is — a más vidékről érkező és le nem igazolt tanerőket.⁴⁵ A nemzeti bizottság döntése ez ellen is irányult, hogy így a demokratikus jellegű oktatást biztosítani tudja.

A Szentesi Nemzeti Bizottság a területén működő volt reakciós, ellenforradalmi szellemű egyleteket és társaságokat is figyelemmel kísérte, tagjainak leigazolását megakadályozta. A nemzeti bizottság 1945. április 25-i ülésén külön is foglalkozott az ellenforradalmi rendszer idején Szentesen működő „Négus társaság” kérdésével. Megállapították, hogy a helyi jobboldali mozgalom csúcsszerve volt, tagjai bent voltak a különböző intézményekben és közületekben. A „Négus társasági” tagságot népellenes és háborús bűncselekménnyé nyilvánították. A nemzeti bizottság összeállította tagjainak névsorát is — akik a helyi értelmiség és közalkalmazottak közül kerültek ki — és mintegy 18 fő rendőrségi letratóztatását és internálását rendelte el.⁴⁶

A szentesi katonai őrszázadnál tapasztalható reakciós szellem és a katonatiszti igazolás késése miatt az NB indítványozta az őrszázad azonnali felosztatását is. Ezt a kerületi katonai parancsnokság 1945. május elején teljesítette is, és a kincstári javak őrzését az NB által felállított polgárőrség vette át. Ugyanakkor az NB sürgette a honvédtiszti igazoló bizottság felállítását. Erre azonban többszöri sürgetésre is csak május 30-án került sor.⁴⁷

Szentesen 1945. április 25-én a nemzeti bizottság döntést hozott az igazolások megkezdéséről a Kereskedelmi és Iparkamaránál. Május 15-én kiterjesztették az igazolási eljárást a szabad pályán működő értelmiségiekre, a bankok és egyéb vállalatok vezetőire és felügyelőbizottsági tagjaira. Ekkor kezdődött meg a szabad pályán működő orvosok igazolása is. A nem közalkalmazottak (magántisztviselők, önálló iparosok és kereskedők stb.) igazolása pedig csak 1945. nyarán kezdődött el.⁴⁸

Az igazoló bizottságok tevékenységében május-júniusban újból lanyhulás, engedékenységgel, liberalizmussal volt tapasztalható. A baloldali helyi sajtó és a nemzeti bizottság is foglalkozott ismételten az igazolásoknál tapasztalható liberalizmussal. Megállapították, hogy „az ellanyhulás, az indokolatlan engedékenységgel oda vezet, hogy visszakerülnek a régi rendszer exponensei a közéletbe.” Ez a jelenség azért is aggasztó volt, mert nemcsak a megyeszékhelyen, hanem megyeszerte tapasztalható volt. A sajtó követelte, hogy a visszatérők („akik nyilván a németekkel szerettek volna visszajönni”) ne kerülhessenek már vissza régi tisztviselői pozícióikba. Az igazoló bizottságok pedig nagyobb szigorral dolgozzanak, ítélkezzenek, mert úgy látszik „nemcsak az igazolási rendelet hiányos, hanem az igazoló bizottságok tagjainak felkészültsége is”, mert nem öntudatos védői a demokráciának, de a reakció védőivé válnak, „amikor a rendelet szűrő réseit addig tágitják, amíg a demokrácia legvastagabb ellenségei is nyakunkba szabadulnak.”⁴⁹

⁴⁵ SztÁL, Szentesi NB levelezés 260/1945. és NB üljkve. 1945. május 9.

⁴⁶ SztÁL, Szentesi NB 1945. május 9-i üljkve.

⁴⁷ SztÁL, Szentesi NB 1945. május 9-i és május 30-i üljkve.

⁴⁸ SztÁL, Szentesi NB levelezés 351/1945. 372/1945. Szentesi NB. április 25-i üljkve. és Magyar Alföld, 1945. június 26. sz.

⁴⁹ SztÁL, Szentesi NB levelezés 518/1945. Magyar Alföld, 1945. június 6. („A hazatérőkről”), június 16. („Mérleg az igazoló bizottságokról”) c. cikk — Magyar Alföld cikkei nemcsak a nyilvánvaló „reakciómentést” ostromozzák. Az igazoló bizottságok ingadozó tagjainak magatartását is elítélik. Hangsúlyozzák, az igazoló bizottságok tagjai nem prókátorok, nem az a feladatuk, hogy a mentőkörülményeket gúla alá rakva, a terhelő adatokat szörszálhasogatóan a legtöbbször elmellőzzék. Amikor az igazoló bizottságok tagjai lelkében felborul az egyensúly és határozott állásfoglalás helyett” látszat-ítéleteket hoznak, jusson eszükbe „az ő lelkiismeretüket terheli, hogy a reakció men-levéllel a zsebében visszaszívárognak pozícióiba.” A Magyar Alföld egy későbbi száma úgy jellemzi

A baloldali erők és a tömegmozgalom hatására a Szentesi Nemzeti Bizottság 1945. július 4-i ülésén fontos határozatokat hozott az igazolásokról. Kimondották, hogy közszemlére teszik ki a városházán a már leigazoltak névsorát és új vád birtokában akármikor új igazolás alá lehet vonni bárkit. Felhívást intéztek az igazoló bizottságokhoz, amelyben körültekintőbb munkára és az ügyek szigorúbb kivizsgálására hívták fel a figyelmet. Ez azt jelentette, hogy nem csupán a beküldött adatokra támaszkodva kellett az ítéleteket meghozni, hanem magának az igazoló bizottságnak kellett a népügyészség mintájára előkészíteni az igazoltak ellen felmerülő vádpontokat. Az igazolandó — szigorúan a rendelet szerint — legfeljebb egy tanút hívhatott a maga igazolására. Ezzel szemben a terhelő tanúk korlátozás nélkül jelentkezhetek. Felléptek a szükségtelen méltányosság ellen is. Büntetőjogi következményeket helyezett kilátásba azokkal szemben, akik indokolatlanul mentő hadjáratokat indítottak az igazolás alá vont személyek érdekében. Továbbá azokra, akik tudatosan és szándékosan elhallgatták a birtokukban levő terhelő adatokat.

Éppen a néptömegek mozgósítása érdekében a nemzeti bizottság felhívással fordult Szentés város lakosaihoz. Ebben kérték, hogy támogassák a reakció elleni küzdelmet, és ennek kapcsán az igazoló bizottságok, a népbíróságok és a politikai nyomozók munkáját. „A lakosság közömbössége a reakciót segíti! A nép vegyen részt a népi érdekek védelmében!” — hangsúlyozta a kiáltvány. A nemzeti bizottság a város két munkáspártjának vezetésével utcabizalmi rendszert hozott létre, amelynek tagjai a körzetükbe tartozó lakókról pontos nyilvántartást vezettek. Ez tartalmazta a múltbani tevékenységet, a pillanatnyi foglalkozást stb. Az utcabizalmi rendszer általában segítette a reakció elleni harcot. Megyei nemzeti bizottság hiányában arról is intézkedett a Szentesi Nemzeti Bizottság, hogy a városi és megyei törvényhatósági bizottsági tagokat nyolc napon belül pártközi igazolás alá kell vonni.

A Szentesi Nemzeti Bizottság 1945. július 4-i határozata egyértelműen a haladást, a reakció elleni erélyes harcot szolgálta. Érdeme, hogy a forradalmi jellegű feladatok végrehajtásához a tömegek támogatását, aktív részvételét kérte és biztosította. A határozatnak azonban volt vitatható oldala is. Így a már leigazoltak neveinek listán való kifüggesztése szélsőséges kilengésekre is alkalmat adhatott. A már igazságosan leigazoltakban is elbizonytalankodást válthatott ki, amely az újjáépítő munkára is kihatással lehetett.

A határozott intézkedések miatt a reakció megriadása indokolt volt. Politikailag ellenakciót indítani nem tudott és nem mert. A jogászai ügyeskedés egyetlen eszközét merre vállalni. Így a törvényhatósági bizottsági tagok igazolásáról szóló utolsó intézkedés váltotta ki a megyei közigazgatási vezetés reakciós rétegének gyors ellenakcióját. A kisgazdapárti alispán már a következő napon megkeresést intézett a megyei tisztii főügyészhez, amelyben az önkormányzati testületi tagok igazolását rendeletbe ütköztetve minősítette és sürgősen Budapestről is instrukciókat kért a belügyminisztériumtól.⁵⁰ Ez a tiltakozás azonban nem változtatott a helyzeten. Szentesen a baloldali erők fellépése igen eredményes volt, az igazolást széles területen hajtották végre — köztük az önkormányzati testületek tagjait is leigazolták — és az igazoló bizottságok jó munkát végeztek.

ezt a magatartást, hogy az igazoló bizottság egyik ülésén olyan védekezést fogadtak el, amely tartathatlan volt. Az igazolandó úgy állította be Turul-tagságát, hogy „a nevezett intézményt jótékony-célú egyesületnek tartotta és fogalma sem volt annak tulajdonképpeni céljáról.” (Magyar Alföld, 1945. augusztus 14. „Az igazoló bizottságok további működése elé” c. cikk.)

⁵⁰ SztÁL, Csongrád megyei alispáni iratok 2272/1945. sz.

1945. nyarára befejeződött a közalkalmazottak igazolása. 881 főt igazoltak, ebből 705 igazolást elfogadtak, 146 főt nem igazoltak (17%). A nem igazoltak közül 5-öt népbíróság elé utalta, 35-öt felfüggesztettek állásából, a többi állásban maradás mellett büntetést (feddést, előléptetésből való kizárást, áthelyezés stb.) kapott.⁵¹ A szentesi három igazoló bizottság együttesen 1821 ügyet tárgyalt le erre az időre.

Csongrádon a városi tanács már 1945. január 8-án foglalkozott egy „igazoló választmány” kiküldésével, amelynek „az lesz a feladata, hogy a város területén működő és a menekülésből visszatérő közalkalmazottakat igazolja”. Az elképzelés szerint a polgármester vezetésével és 5 taggal működött volna. Ez arra utal, hogy a rendelet megjelenéséről már tudtak, de arról nem, hogy részleteiben hogyan intézkedett. Az alispán erre vonatkozó rendelkezését csak január 17-én küldték el Csongrádra.⁵²

Csongrádon a főispán utasítása szerint két igazoló bizottságot hoztak létre: 1. a város közalkalmazottainak igazolására, 2. a járásbíróság területén működő közalkalmazottak igazolására. Mindkét bizottságba paritásos alapon delegáltak a pártok, de a bizottságokban lehengerlő fölényben voltak a polgári pártok, az elnöki, elnökhelyettesi funkciót ők tarthatták meg a baloldali erők megosztottsága és gyengesége miatt. A lakosságot — sajtó hiányában — falragaszokon és dobszó útján tájékoztatták az igazolandók neveiről, az igazolás helyéről és idejéről.⁵³ Az NB március 6-i ülésén itt is foglalkozott a szegedi nemzeti bizottság kezdeményezésével. (Nem igazolás kimondása és csak az öt tag szavazhasson.) A nemzeti bizottság először csatlakozott a határozathoz, de a Polgári Demokrata Párt „megvétőzta” (!), mert „a miniszterelnök táviratban értesítette a polgármestert, hogy ragaszkodni kell a leglevő jogszabályhoz.” A miniszterelnökség ezzel országosan is elejét akarta venni a szegedi és debreceni nemzeti bizottságok kezdeményező gyakorlatának.⁵⁴

Ilyen előzmények után és a csongrádi népmozgalom gyengesége miatt nem meglepő, hogy 1945. május-júniusában Csongrádon a politikai helyzet botrányos volt. A megye többi területéhez viszonyítva lényeges lemaradás volt tapasztalható a politikai harc területén.

A nyilasok még szabadlábban voltak, — sőt a városházán közhivatalokat foglaltak el — a rémhírterjesztés, sőt az antiszemitizmus is óriási méreteket öltött. A II. sz. igazoló bizottság mindenkit leigazolt, még a régi, prominens nyilasokat is. A bizottság erre az időre már többszáz ügyet letárgyalt, és csak 5 esetben alkalmazott büntetést, mindenki mást igazoltnak nyilvánított. A bizottságban a reakciós erők számbeli és szellemi fölényben voltak. A vádlottakat előzetesen kioktatták, az esetleges tanúkat keresztkérdésekkel zavarba hozták, esetenként megfélemlítették. A bizottságban levő munkásküldöttek pedig gyengék és erénytelenek voltak.⁵⁵ Az I. sz. igazoló bizottság 1945. nyaráig Csongrád városában 507 főt igazolt le. Ebből 457-et

⁵¹ SztÁL, Szentesi NB 1945. melléklet csatolva (kigyűjtött adatok)

⁵² SztÁL, Csongrádi polgármester 515/1945. (Városi Tanács üljkve.) és Csongrád megyei alispáni iratok 72/1945. sz.

⁵³ SztÁL, Csongrádi NB 1945. január 30-i üljkve.

⁵⁴ SztÁL, Csongrádi NB 1945. március 6-i üljkve.

⁵⁵ MSZMP KB Párttörténeti Intézetének Archivuma (a továbbiakban PI Archivum) 274—16/130/69. oldal és 90—91. oldal. SztÁL, Csongrád megyei alispáni iratok 1013/1945. sz. és Csongrád Népe 1945. június 23. sz. — A nyilasok viszonylag szabad mozgásában, szereplésében szerepet játszott a rendőrség gyengesége is. A rendőrség parancsnoka a már elkerülhetetlen letartóztatás alá kerülő nyilasokat szabadon engedte olyan megengedhetetlen indoklással, hogy „megáll a termelés, ki ad a jószágoknak enni” — stb. — jelentették a Csongrádról 1945. március 19-én. Jellemző, hogy míg a megye városaiban elég jelentős volt a politikai letartóztatottak száma, Csongrádon pl. 1945. március 10-én 17 letartóztatott volt: ebből 15 közönséges bűnöző és mindössze 2 (kettő) politikai (volt fasiszta) letartóztatott volt.

igazolt. 29 fő dorgálást kapott, 3 főt ideiglenesen igazolt, előléptetésből 2—5 évre kizárt 10 főt, áthelyezett 6 főt. Súlyosabb döntést — eltávolítást, kizárást, népbírósság elé állítást — nem hozott. A két bizottság összesen 892 igazolási ügyet tárgyalt.⁵⁶

A fent említett okok miatt Csongrádon csak 1945 nyarán indult meg a reakcióelleni határozottabb harc és ennek eredményeként a közigazgatás megtisztítása. Az NB 1945. augusztus 1-i ülésén határozatot hozott az NB és mindkét igazoló bizottság átszervezéséről. Ekkor derült ki az is, hogy a nemzeti bizottságban és az igazoló bizottságokban nyilas MÉP, és MÜNE tag is volt. Ezek kizárását is csak 10:2 arányban fogadta el a nemzeti bizottság. A Kisgazdapárt mindkét nemzeti bizottsági tagját ezen az alapon kizárták az NB-ből. Az igazoló bizottságokat pedig teljesen átszervezték. A két munkáspárt is a bizottságokba delegált tagjait visszahívta és helyettük új delegáltakat küldtek, „mert az kicsúfolása volt a demokráciának, amit a II. sz. igazoló bizottság csinált”. — jelentették a Nemzeti Bizottság döntéséről.⁵⁷ A csongrádi igazoló bizottságok munkája azonban továbbra sem javult lényegesen, a Csongrádi Nemzeti Bizottság a későbbiek során több ízben foglalkozott munkájukkal.

A *Szentesi III. sz. Igazoló Bizottság* részben kihelyezett bizottságként működött. Szegváron történt alakulásakor 1945. február 12-én a zsidó tanács követelte, hogy 6. tagként résztvehessenek a bizottságban, amit természetesen nem teljesítettek.⁵⁸ Ez a bizottság éppen a helyi ismeret alapján határozott és jó munkát végzett. Az adóügyi jegyzőt azért nem igazolta le, mert „a legnagyobb veszély idején a község lakosságát cserbenhagyta, ezért a nép hangulata és a község lakossága békéje megóvása érdekében” hivatalba lépését nem engedélyezte. Egy másik községi tisztviselőt képviselte. Indokokkal 1939. előtti népellenes cselekedete miatt a hivatalból ismét kizárt. Az önkormányzati testületi tagok leigazolását is megvalósították.⁵⁹

Mindez messze túlment az igazolási rendelet lehetőségein, de a helyi igazolás kis helységben, összekapcsolódva a népmozgalom erejével tulajdonképpen azt az eredményt hozta, amit a baloldali erők vártak is eredetileg a rendeletről, a közigazgatás tényleges megtisztítását a jobboldali, reakciós, fasiszta elemektől. Itt nem a rendeletek betűin rágódtak a jogászok, hanem az igazolandók politikai magatartását értékelték. Talán ezzel magyarázható az a túlzás is, hogy a szegvári NB 1945 nyarán a szabad pályán működő értelmiségi foglalkozásúak és iparosok-kereskedők igazoltatására 16 tagú bizottságot hozott létre. (Ebben 11 tag a szakszervezetet képviselte.) A túlméretezett igazoló bizottság semmiképpen sem indokolt, de éppen az iparosok és kereskedők miatt minden szakszervezet képviseltetni kívánta magát.⁶⁰

A községben a helyi igazolás — mint láttuk —, sokkal eredményesebb volt. Az sem véletlen, hogy a községek ezt kérték. Így a sándorfalvi NB Szegedet, kiskundorozsmai NB szintén Szegedet, Tömörkény a csongrádi igazoló bizottságot kérte arra, hogy helyileg folytassa le az igazolási eljárást. Azzal, hogy a városi központokban folyt az igazolás, éppen az érdekelt lakosságot zárták ki a részvételből, esetleges tanúskodásból. Részben ezért is vált rutinszerűvé az igazoló bizottságok munkája.⁶¹ Részben ezzel, másrészt az igazoló bizottságok munkájának rendkívül lassúságával függött össze, hogy nem egy helyen a nemzeti bizottságok az új demokratikus köz-

⁵⁶ PI. Archivum 254/15/54/12—13. oldal és SztÁL, Csongrádi NB igazolási bizottsági anyaga (kigyűjtött adatok)

⁵⁷ SztÁL, Csongrádi NB, 1945. augusztus 1-i üljkve és NB levelezés 687/1945. sz.

⁵⁸ SztÁL, Szegvári NB 1945. február 12-i üljkve.

⁵⁹ SztÁL, Szegvári NB 1945. április 26-i, május 11-i és július 9-i üljkve.

⁶⁰ SztÁL, Szegvári NB 1945. augusztus 6-i üljkve.

⁶¹ SztÁL, Sándorfalvi NB 1945. július 28-i üljkve, Kiskundorozsmai NB levelezés 17/1945. sz. Tömörkény község 23/1945. sz.

igazgatás kiépítésében, a hivatali apparátus összetételének demokratikusabbá tételében önállóan léptek fel. Ez a fellépés nem egy esetben a fennálló rendelkezések figyelmen kívül hagyását is jelentette, de a demokratikus átalakulást segítette. Kiskiráltság községben 1945. január végén a községi bírót és a tisztségviselőket leváltották, és új előjáróságot választottak. A leváltással kapcsolatban úgy határoztak, hogy az indítványt tevők írásban jelöljék meg mindazokat a hibákat, illetve bűnöket, amelyek alapján a leváltást elhatározták. Ugyanakkor érkezett vissza az elmenekült volt községi főjegyző. Annak ellenére, hogy az alispán nem emelt kifogást írnokként való alkalmazása ellen, a nemzeti bizottság úgy határozott az igazoló bizottság döntése előtt a főjegyző írnoki munkát sem végezhet, és 14 napi robotmentességet sem kaphat. Később a főjegyzőt Szentesen igazolták. A nemzeti bizottság és a demokratikus erők az alispán és a helyi Kiszagdapárt ellenállása ellenére elérték, hogy a volt főjegyző nem foglalhatta el hivatalát. Végül az alispán Szentesen a megyei apparátusban helyezte el, ide mentette át a főjegyzőt.⁶²

Tápén a nemzeti bizottság 1945. március 16-i ülésén arról határozott, hogy a visszatérni óhajtó plébánost és a vele vadházasságban élő szakácsnőjét a községbe visszatérni nem engedi, mivel „községünkben nevezettek jelenléte a nehezen helyreállított vallási és politikai összefogást és munkát akadályozná és lehetetlenné tenné”.⁶³ A felsorolt tények azt mutatják, hogy a népmozgalom ereje igen fontos szerepet játszott a reakciós erők visszaszorításában.

*

Összegezve a szegedi és Csongrád megyei Igazolási Bizottságok munkáját, a következőket állapíthatjuk meg. A politikai igazolások szükségessége 1944 végén a demokratikus erők részéről egyforma igénnyel jelentkezett. Ekkor azonban még folyt a háború és a horthystákkal szövetségben voltak a forradalmi erők. Ezt az állapotot tükrözte az első 15/1945. ME. számú rendelet. 1945 tavaszától a horthystákkal kötött szövetség fokozatosan felbomlott. A baloldali erők — a Magyar Kommunista Párt vezetésével — ettől kezdve az igazoló bizottságok balratolásáért, radikálisabb határozatok meghozataláért harcoltak. Célul tűzték ki az eredeti rendelet módosítását, amelyet sikerült is elérni 1945. május 2-án. Ebből a politikai harcból a szegedi és Csongrád megyei nemzeti bizottságok is kivették részüket, sőt országosan is kezdeményezően léptek fel, mint pl. a szegedi és a szentesi nemzeti bizottság.

Az igazoló bizottságok munkáját vizsgálva megállapíthatjuk, hogy a baloldali erők eredeti várákozását nem bizonyította a végső eredmény. A baloldali erők azt várták, hogy az igazolások lényeges változást hoznak az apparátus személyi összetételében és véglegesen sikerül kiszorítani a reakciós erőket is. Ez azazamos tényező miatt — amelyekről részleteiben fentebb szóltunk — nem valósult meg. Szerepet játszott ebben, hogy a koalíciós alapon létrehozott bizottságok belső ellentéteik miatt nem tudták ezt megoldani eredményesen. Az eredmény ott volt a várákozásnak megfelelő, ahol a forradalmi erők megfelelő tömegmozgalommal tudták támogatni az igazoló bizottságok baloldali erejének törekvéseit. Így volt ez elsősorban Szentesen és egyes tisztántúli községekben. Erre azonban 1945 tavaszán és nyarán nem mindezt volt lehetőség. Mindez azt jelentette, hogy még a megyén belül is voltak jelentős eltérések. Ezt elsősorban a Szentesi Nemzeti Bizottság erélyes intézkedései bizonyít-

⁶² SztÁL, Kiskiráltsági NB 1945. január 31-i üljkve, 1. sz. és 2. sz. és Csongrád megyei th. bizottság 2. ülésének jegyzőkönyve (1945. március 28.)

⁶³ SztÁL, Tápei NB 1945. március 16-i üljkve.

ják. Az MKP célkitűzése az igazolásokkal kapcsolatban az adott történelmi helyzetben még nem volt keresztülvihető. Az MKP a kezdeti sikerek hatására le is becsülte a régi apparátus regenerálódó képességét. Az eredményt tekintve Beér János művében korabeli becslésekre utalva 2—5%-ban határozta meg országosan a nemigazoltak számát. A többség tehát folytathatta munkáját az apparátusban.⁶⁴

Szegeden és Csongrád megyében — de különösen Szentesen és környékén ennél jobb volt az átlag. Egyedül Csongrádon maradt az eredmény az országos átlag körül. A jobb eredmény feltétlenül a baloldali erők, mindenekelőtt az MKP harcának az eredménye. Az a körülmény, is szerepet játszott ebben, hogy a megyében a korai felszabadulás, a közigazgatás munkájának forradalmi jellegű beindítása eleve lehetlenné tette a régi apparátus teljes regenerálódását. Hiszen az igazolási eredmények aránya a megyében eleve nem volt azonos a régi apparátus összetételének arányával. A közigazgatás forradalmi jellegű beindítása révén ugyanis a baloldali erők már jelentős pozíciókkal rendelkeztek az apparátusban. Ezt a már meglevő bázist állandóan erősíteni igyekeztek. Ehhez az igazolási bizottságok jó munkája is hozzájárult.

Az igazolások eredménye megfelelt tehát történelmileg a *reális helyzetnek*. A Horthy-fasizmus idején a közigazgatási vezetők erősen kompromittálódtak, még a kisebb beosztásúak közül is nagyon sokan tagjai voltak a Magyar Élet Pártjának és az ellenforradalmi rendszerben a végrehajtó szerepet vállalták. A népi demokratikus forradalom első szakaszában azonban nem is lehetett reális célkitűzés az államapparátus teljes megszürése. A rendeletmódosítások, — amelyek a forradalmi erők harcának eredményeképpen születtek — éppen ezért nem is oldhatták meg ezt a feladatot.

Az államapparátusból sok szakembert nem is lehetett nélkülözni. Így a demokratikus átalakulásért folyó harcban még meg kellett elégedni a kompromittált vezetők eltávolításával és a közigazgatási vezető pozíciók magatartásával.

A fejlődés későbbi szakaszában — a politikai fejlődéssel párhuzamosan — szükségyszerűen sor került a közigazgatás nagyobb mérvű megtisztítására. Az igazolások gyengébb eredménye a forradalmi erőket eleve új utak keresésére serkentette a közélet további megtisztítása érdekében. Erre 1946 tavaszától került sor a B-listázásról hozott rendelettel. Ez azonban már összefüggött a Baloldali Blokk létrejöttével, a forradalmi erők reakció elleni új támadásával.

⁶⁴ Beér János: A helyi tanácsok kialakulása és fejlődése Magyarországon (1945—1960.) Bp. 1962. 99. oldal.

Д-р Ференц Каньо:

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ПРОВЕРОЧНЫХ КОМИССИЙ В СЕГЕДЕ И ЧОНГРАДСКОЙ ОБЛАСТИ

(конец 1944 г.—лето 1945 г.)

Резюме

Необходимость политических проверок со стороны демократических сил возникла в конце 1944—начале 1945 г. г. Это привело к принятию первого постановления Л 15 1945 о Проверочных комиссиях. С весны 1945 г. левые силы — под руководством ВКП — боролись за левизм Проверочных комиссий, за принятие более радикальных решений. Они поставили себе целью изменение первоначального декрета, которое удалось достичь 2 мая 1945 г. В этой политической борьбе приняли участие и национальные комиссии Сегеда и Чонградской области, более того, они инициативно выступили и по всей стране.

Левые силы ждали того, что проверки принесут значительное изменение в личном составе аппарата, и удастся окончательно подавить и реакционные силы. На коалиционной основе созданные Проверочные комиссии этого не могли успешно решить. По стране в Сегеде и Чонградской области результат был лучше. В этом сыграло роль то, что в области ранее освобождение, пуск в ход работы управления, носящей революционный характер, — сделали невозможным полную регенерацию старого аппарата.

Процентный результат непрошедших комиссию соответствовал реальному положению. Революционные силы еще не были достаточно крепки для того, чтобы полностью очистить старый аппарат. Так в проходящей борьбе за демократическое преобразование нужно было довольствоваться снятием скомпрометированных руководителей и сохранением ведущих административных позиций. В более поздний период развития в большей мере явилось необходимым очистка аппарата. Это было достигнуто весной 1946 г. постановлением о списке „Б“, которое было тесно связано с новым наступлением революционных сил против реакции.

Dr. Ferenc Kanyó

DIE TÄTIGKEIT DER POLITISCHEN ÜBERPRÜFUNGSKOMMISSIONEN IN DER STADT SZEGED UND IM BEZIRK CSONGRÁD IN DEN JAHREN 1944—1945

(Ende 1944—Sommer 1945)

Die Notwendigkeit der politischen Überprüfung des Staatsapparat-personals wurde von der Seite der demokratischen Kräfte des Landes Ende 1944 und Anfang 1945 festgestellt. Diese Tatsache führte zur Annahme der Verordnung 15/1945. ME. Ab Frühling 1945 haben die Linkskräfte — unter der Leitung der MKP (Ungarische Kommunistische Partei) — für die Linksentwicklung der Überprüfungskommissionen, für die Annahme radikalere Beschlüsse gekämpft. Ihre Zielsetzung war die Umgestaltung der ursprünglichen Verordnung, was sie am 2. Mai 1945 erreichen konnten. In diesem politischen Kampf haben die National-Komitees von der Stadt Szeged und des Bezirks Csongrád auch teilgenommen.

Die Linkskräfte erwarteten, daß die politischen Überprüfungen eine wesentliche Veränderung in der Zusammensetzung des Staatsapparat-personals bringen werden und es wird das endgültige Ausschließen der reaktionären Kräfte aus der Staatsverwaltung möglich sein. Die Überprüfungskommissionen, die auf Grund eines Koalitionsbasis ins Leben gerufen wurden, konnten natürlich diese Aufgabe nicht erfolgreich lösen. In der Stadt Szeged und im Bezirk Csongrád waren die Ergebnisse besser, als im Lande allgemein. Daran spielte eine wesentliche Rolle die Tatsache, daß in diesem Bezirk die frühe Befreiung und das Einführen einer Staatsverwaltung von revolutionärem Charakter machten das völlige Regenerieren des alten Staatsapparats unmöglich.

Das Prozent der Beamten, die nicht in den demokratischen Staatsapparat übernommen wurden, hat der realen Lage entsprechen. Die revolutionären Kräfte waren noch nicht genügend stark dazu, daß sie den alten Staatsapparat völlig filtrieren können. So mußte man sich im Kampf für die demokratische Umstellung mit dem Ablösen von den kompromittierten Leiter und mit dem Erhalten von führenden Staatsverwaltungsposten befriedigen. In der späteren Periode der Entwicklung kam notwendigerweise zu einer Reinigung der Staatsverwaltung in einem größeren Maße. Dazu kam es im Frühling 1946 mit der Verordnung über die B-Liste, die mit dem neuen Angriff der revolutionären Kräfte gegen die Reaktion verbunden war.

TARTALOMJEGYZÉK

<i>Nagy László: A Francia Kommunista Párt harca Algéria függetlenségéért</i>	3
A Francia Kommunista Párt Harca Algéria függetlenségre való jogának elismertetéséért a IV. Köztársaság burzsoá parlamenti viszonyai között (1954—1958)	
A felkelés kirobbanása. Az FKP állásfoglalása. Az uralkodó osztály reagálása	6
Az FKP háborúellenes harcának kibontakozása és harca a kommunista—szocialista egységfront kialakításáért	10
A francia kommunisták egyedül a hatalomra törő jobboldal elleni harcban	19
Jobboldali fordulat és a francia Kommunista Párt (1958—1960)	
A május 13-i puccs. Jobboldali fordulat Franciaországban	22
De Gaulle kibontakozó algériai neokolonialista politikájának bírálata, a tömegek előkészítése a döntő harcokra	25
A Francia Kommunisták a békét kikényszerítő tömegharcok derékhadát alkotják (1960—1962)	
Erőpróba, erőgyűjtés. Az 1960-as év	28
A személyi hatalom és kibontakozó neokolonialista politikájának bírálata. A békét kikényszerítő tömegharcok	33
Összegezés	41
<i>Kányó Ferenc: Az Igazoló Bizottságok tevékenysége 1944—1945-ben Szegeden és Csongrád megyében (1944 vége — 1945 nyara)</i>	45

**A SZEGEDI JÓZSEF ATTILA TUDOMÁNYEGYETEM
TUDOMÁNYOS SZOCIALIZMUS TANSZÉKE ACTÁINAK**

megjelent számai:

Tom I. (1961): VARGA LAJOS: Harc a revizionizmus ellen a Német Szociáldemokrata Párt 1903-as drezdai kongresszusán.

(ЛАЙОШ ВАРГА: Борьба против ревизионизма на дрезденском партийном съезде Германской Социал-Демократической Партии 1903 года) pp. 3—72.

Tom. II. (1964): KOROM MIHÁLY: A Kommunista Párt harca a munkásosztály vezette antifasiszta parasztegység megteremtéséért a második világháború időszakában.

(МИХАЙ КОРОМ: Борьба Коммунистической Партии на создание антифашистского крестьянского единства под руководством коммунистов во время второй мировой войны), pp. 3—35.

FENÉR ISTVÁN: Adatok a szegedi parasztság második világháború alatti gazdasági, szociális helyzetéhez és küzdelmeihez.

(ИШТВАН ФЕХЕР: Очерки к экономическому и социальному положению и борьбе сегедских крестьян во время второй мировой войны), pp. 39—60.

Tom. III. (1966): CSÉPÁNYI DEZSŐ: A Gömbös kormány szociálpolitikája 1935—1936. (ДЕЖЕ ЧЕПАНИ: Социальная политика правительства Гёмбёша в 1935—1936 гг.), pp. 3—62.

Tom. IV. (1967): RÁCZ JÁNOS: Az üzemi bizottságok szerepe a magyar népi demokratikus forradalom kibontakozásában 1944—1945.

(ЯНОШ РАЦ: Роль заводских комитетов в ходе венгерской народной демократической революции 1944—1945), pp. 3—22.

ÖRDÖGH PIROSKA: Törekvés az antifasiszta munkásegység létrehozására a MÉMOSZ 1936. évi országos kongresszusán és XVIII. küldöttgyűlésén.

(ПИРОШКА ЕРДЁГ: Стремление создать единый антифашистский рабочий фронт на XVIII съезде профсоюза строительных рабочих в 1936 г.), pp. 25—54.

Tom. V. (1967): VARGA LAJOS: A Magyarországi Szociáldemokrata Párt 1903-as kongresszusának előzményeihez

(ЛАЙОШ ВАРГА: К предистории съезда 1903 года Социал-Демократической Партии Венгрии), pp. 3—20.

FENÉR ISTVÁN: A szegedi munkásság szerkezeti helyzete a felszabadulás első éveiben

(ИШТВАН ФЕХЕР: Организации сегедских рабочих в первые годы после освобождения), pp. 23—41. Д. Н. ЩЕРБАКОВ: В. И. ЛЕНИН — организатор и руководитель первой общерусской марксистской политической газеты „Искра”, pp. 45—60.

Tom. VI. (1968): RÁCZ JÁNOS: Az üzemi bizottságok harca az infláció ellen, a stabilizációért

(ЯНОШ РАЦ: Борьба заводских комитетов против инфляции за стабилизацию), pp. 3—46.

Tom. VII. (1969): FARKAS JÓZSEF: Az 1896—97-es pártszakadás és Várkonyi István fellépése

(ЙОЖЕФ ФАРКАШ: Раскол в Социал-Демократической Партии Венгрии в 1896—1897 гг. и выступление Иштвана Варкони), pp. 3—26.

SZABÓ ISTVÁN: A szegedi ipar fejlődésének új vonásai 1956 után

(ИШТВАН САБО: Новые черты развития сегедской промышленности после 1956 г.), pp. 29—54.

VARGA LAJOS: A Nagy Októberi Szocialista Forradalom és a Magyarországi Szociáldemokrata Párt

(ЛАЙОШ ВАРГА: Великая Октябрьская Социалистическая Революция и Социал-Демократическая Партия Венгрии), pp. 57—72.

Tom. VIII. (1970): VARGA LAJOS: A Magyarországi Szociáldemokrata Párt választójogi taktikájának ellenzéki bírálata 1906 április—1908 április

(ЛАЙОШ ВАРГА: Критика оппозиции об избирательной тактике Социал-Демократической Партии Венгрии), pp. 3—62.

Tom. IX. (1971): FARKAS JÓZSEF: Az 1898-as „rabszolgatörvény” és a Bánffy-kormány más „törvényes” intézkedései a szocialista szervezkedés visszaszorítására

(ЙОЖЕФ ФАРКЛ: "Закон о рабстве" от 1898 г. и другие "законные" мероприятия правительства Банфи против социалистической агитации).

ÖRDÖGH PIROSKA: A Nemzetközi Szakszervezeti Szövetség állásfoglalása a fasizmus és a háború elleni harc kérdésében a harmincas évek elején

(ПИРОШКА ЕРДЁГ: Основные взгляды Международного Союза Профсоюзов (МСП) в вопросах борьбы против фашизма и войны в начале 30-ых годов).

Tom. X. (1971): SZABÓ ISTVÁN: A vihaszarki szegényparasztság harca a földreform, a birtokok igénybevételéért és felosztásáért

(ИШТВАН САБО: Борьба крестьянской бедности за аграрную реформу и за раздачу крупных поместий в южно-восточной Венгрии 1945—1947 гг.)

Tom. XI. (1973): RÉTI R. LÁSZLÓ: A Rimamurány—Salgótarjáni Vasmű Rt. a polgári demokratikus forradalom és a Tanácsköztársaság időszakában (1918-1919)

(ЛАСЛО Р. РЕТИ: Металлургический комбинат местности Римамурань-Шальготарьян в период буржуазно-демократической революции и венгерской советской республики (1918—1919).

CSÉPÁNYI DEZSŐ: A Hivatásszervezet története 1938—1939

(ДЕЖЕ ЧЕПАНИ: История организации „Призвание” в 1938—1939 гг.)